

ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายอภัยโทษในประเทศไทย

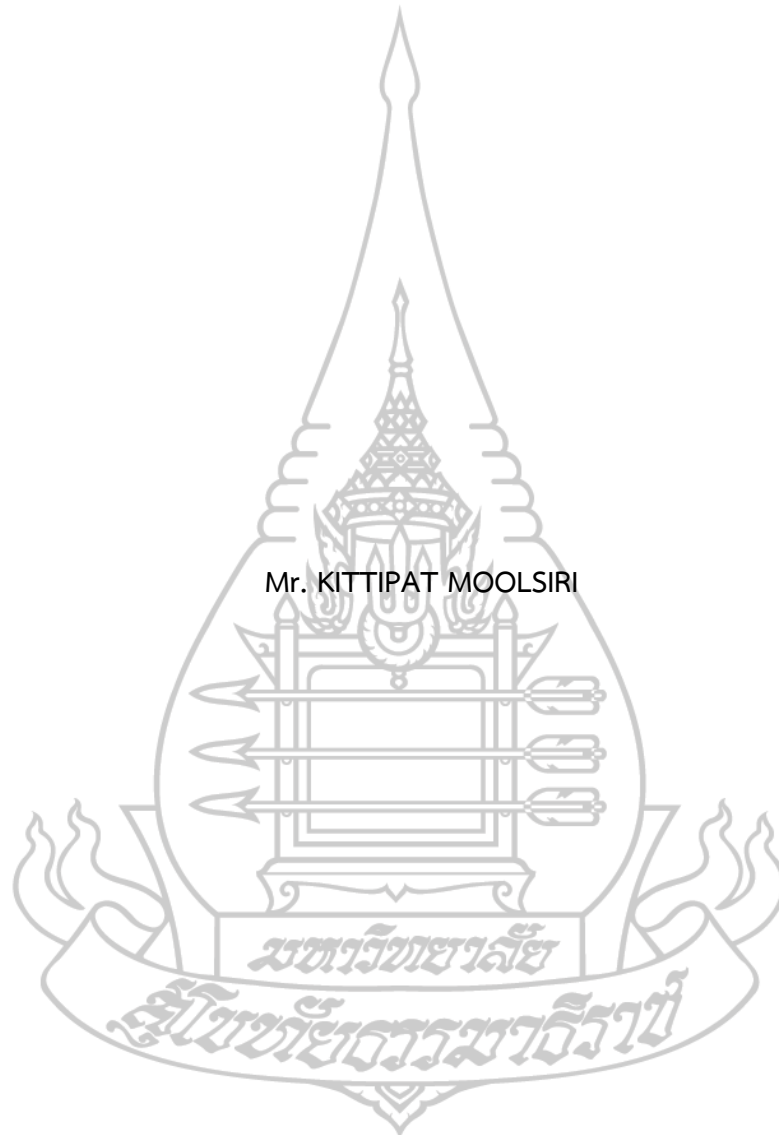

นายกฤตพัฒน์ มูลศิริ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม
สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2566

Problem on enforcement of Pardon Law in Thailand

Mr. KITTIPAT MOOLSIRI

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Laws in Criminal Law and Criminal Justice
School of Law Sukhothai Thammathirat Open University

2023

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ	ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายอภัยโทษในประเทศไทย
ชื่อและนามสกุล	นายกฤติพัฒน์ มุลศิริ
แขนงวิชา / วิชาเอก	กลุ่มวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม
สาขาวิชา	นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.ลาวัญญ์ ถนัดศิลป์กุล

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2567

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ลาวัญญ์ ถนัดศิลป์กุล)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์วิมาน กฤตพลวิมาน)

(รองศาสตราจารย์ ดร.กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย)

รักษาการแทนรองอธิการบดีฝ่ายการเงินและทรัพย์สิน
รักษาการแทนประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

ชื่อการศึกษา ค้นคว้าอิสระ ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายอภัยโทษในประเทศไทย

ผู้ศึกษา นายกฤติพัฒน์ มูลศิริ รหัสนักศึกษา 2644001600

ปริญญา นิติศาสตรมหาบัณฑิต

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.ลาวัญญ์ ถนัดศิลป์กุล ปีการศึกษา 2566

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับหลักกฎหมาย และหลักเกณฑ์ในการขอพระราชทานอภัยโทษ (2) ศึกษาเปรียบเทียบหลักกฎหมาย หลักเกณฑ์ และกระบวนการในการขอพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยและต่างประเทศ (3) ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับหลักกฎหมาย และหลักเกณฑ์ในการขอพระราชทานอภัยโทษ ตลอดจนกระบวนการพิจารณาและการเสนอความเห็นของเรือนจำหรือทัณฑสถาน กรมราชทัณฑ์ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมในการพระราชทานอภัยโทษ (4) เสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายการพระราชทานอภัยโทษและกระบวนการพระราชทานอภัยโทษ อันนำไปสู่ข้อเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 259 และข้อเสนอแนะให้กรมราชทัณฑ์มีอำนาจคัดกรองผู้มีสิทธิได้รับการพระราชทานอภัยโทษ ตลอดจนให้หน่วยงานอื่นหรือผู้เสียหายเข้ามามีบทบาทต่อการพิจารณาพระราชทานอภัยโทษ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีวิจัยเอกสารจากบทบัญญัติกฎหมาย การพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย ประเทศอังกฤษ และประเทศญี่ปุ่น และกระบวนการในการพระราชทานอภัยโทษของแต่ละประเทศจากกฎหมายและคู่มือปฏิบัติงาน ตลอดจนศึกษาปัญหาค้นคว้าตัวอย่างจากคำพิพากษาของศาล

ผลการศึกษาพบว่า (1) การพระราชทานอภัยโทษเป็นแนวคิดที่รัฐนำมาใช้แก่ผู้กระทำความผิด โดยการให้สิทธิแก่ผู้ต้องโทษในการขอพระราชทานอภัยโทษ เพื่อให้โอกาสในการแก้ไขฟื้นฟูตนเอง และสามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติ ก่อนครบกำหนดระยะเวลา โดยเป็นไปตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (2) การพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยได้มีการกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยให้ผู้ต้องโทษหรือผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องยื่นทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษ เพื่อให้พระมหากษัตริย์ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัย ผ่านเรือนจำหรือทัณฑสถาน กรมราชทัณฑ์ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม สำหรับในประเทศอังกฤษ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจะเป็นผู้ถวายเรื่องราวและคำแนะนำในการพระราชทานอภัยโทษต่อพระมหากษัตริย์ ส่วนในประเทศญี่ปุ่นนั้น คณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติ จะเข้ามามีบทบาทในการคัดกรองผู้ต้องโทษ ก่อนสมเด็จพระจักรพรรดิจะทรงมีพระบรมราชวินิจฉัย (3) จากการวิเคราะห์ปัญหาพบว่า การพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยไม่มีกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับตัวผู้ต้องโทษไว้ ทำให้ผู้ต้องโทษร้ายแรงหรือผู้กระทำความผิดซ้ำซาก นำกฎหมายพระราชทานอภัยโทษมาเป็นช่องทางในการกลับมาก่อทำความผิดซ้ำ นอกจากนี้ ยังไม่มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่คัดกรองตัวผู้ต้องโทษ ตลอดจนกระบวนการในการพิจารณาและเสนอความเห็นของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ยังไม่มีการกลั่นกรองและถ่วงดุลความเห็นนั้น (4) เสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 259 และเสนอแนะให้กรมราชทัณฑ์มีอำนาจคัดกรองผู้มีสิทธิได้รับการพระราชทานอภัยโทษได้ ตลอดจนให้หน่วยงานอื่นหรือผู้เสียหายมีอำนาจยื่นความเห็นหรือคำคัดค้านคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษเพื่อประกอบการพิจารณาและเสนอความเห็นของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้

คำสำคัญ การพระราชทานอภัยโทษ ความผิด คำร้อง

Independent Study title: Problem on enforcement of Pardon Law in Thailand

Author: Mr. KITTIPAT MOOLSIRI; ID: 2644001600;

Degree: Master of Laws

Independent Study Advisor: Dr. Lawan Thanadsillapakul, Associate Professor;

Academic year: 2023

Abstract

This independent research study aims to (1) study the background, concepts, and theories related to legal principles and criteria for requesting royal pardons; (2) study and compare the legal principles, criteria, and processes for requesting royal pardons in Thailand and other countries; (3) study and analyze issues related to legal principles and criteria for requesting royal pardons, as well as the procedures for consideration and recommendations provided by prisons or correctional facilities, the Department of Corrections, and the Minister of Justice in the royal pardon process; and (4) suggestions for addressing issues related to the Royal Pardon Law and the process of granting royal pardons, which lead to recommendations for amending Section 259 of the Criminal Procedure Code. These suggestions also propose that the Department of Corrections be granted the authority to screen individuals eligible for a royal pardon, and that other agencies or victims be involved in the consideration process of granting a royal pardon.

This independent research study is a qualitative investigation using documentary research on the provisions of royal pardon laws in Thailand, England, and Japan, as well as the processes for granting pardons in each country based on their laws and operational guidelines. It also examines issues through case studies derived from court judgments..

The research findings indicate that (1) the granting of royal pardons is a concept implemented by the state for offenders, providing convicted individuals the right to request a royal pardon. This aims to offer an opportunity for rehabilitation and reintegration into society before the completion of their sentence, in accordance with the theory of punishment focused on correction and rehabilitation; (2) the granting of royal pardons in Thailand is stipulated in the Constitution and the Criminal Procedure Code, allowing convicted individuals or those with related interests to petition the King for a royal pardon. The process involves prisons or correctional facilities, the Department of Corrections, and the Minister of Justice. In England, the Home Secretary is responsible for submitting the case and providing recommendations to the King regarding the royal pardon. In Japan, the National Offender Rehabilitation Commission plays a role in screening convicted individuals before the Emperor makes the final decision; (3) an analysis of the issues reveals that the royal pardon process in Thailand lacks legal criteria for screening convicted individuals. This allows serious offenders or repeat offenders to exploit the pardon process as a means to reoffend. Furthermore, there is no dedicated agency responsible for screening convicted individuals, and the consideration and recommendation process by relevant agencies lacks thorough review and a balanced evaluation of opinions; (4) It is recommended to amend section 259 of the Criminal Procedure Code and to grant the Department of Corrections the authority to screen individuals eligible for a royal pardon. Furthermore, it is suggested that other agencies or victims be granted the power to submit opinions or objections to the royal pardon petition, to be considered in the decision-making process, along with the opinions of relevant agencies.

Keywords : Royal Pardon, Offense, Motion

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างยิ่งของรองศาสตราจารย์ ดร. ลาวัญย์ ถนัดศิลปกุล ที่กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ตลอดจนให้ความกรุณา ให้คำแนะนำ และติดตามการทำการศึกษาค้นคว้าอิสระครั้งนี้อย่างใกล้ชิดตลอดมา นับตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสำเร็จ เรียบร้อยสมบูรณ์ ผู้ศึกษารู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาราช ที่ให้คำแนะนำในการดำเนินการหาข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ตลอดจนบริการยืมระหว่างห้องสมุด (Interlibrary Loan Service)

นอกจากนี้ ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณเพื่อน ๆ นักศึกษาร่วมหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิตทุกคน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำการค้นคว้าอิสระครั้งนี้ทุกท่านที่ได้กรุณาให้การสนับสนุนช่วยเหลือ และให้กำลังใจตลอดมา

นายกฤติพัฒน์ มูลศิริ

สารบัญ

หน้า

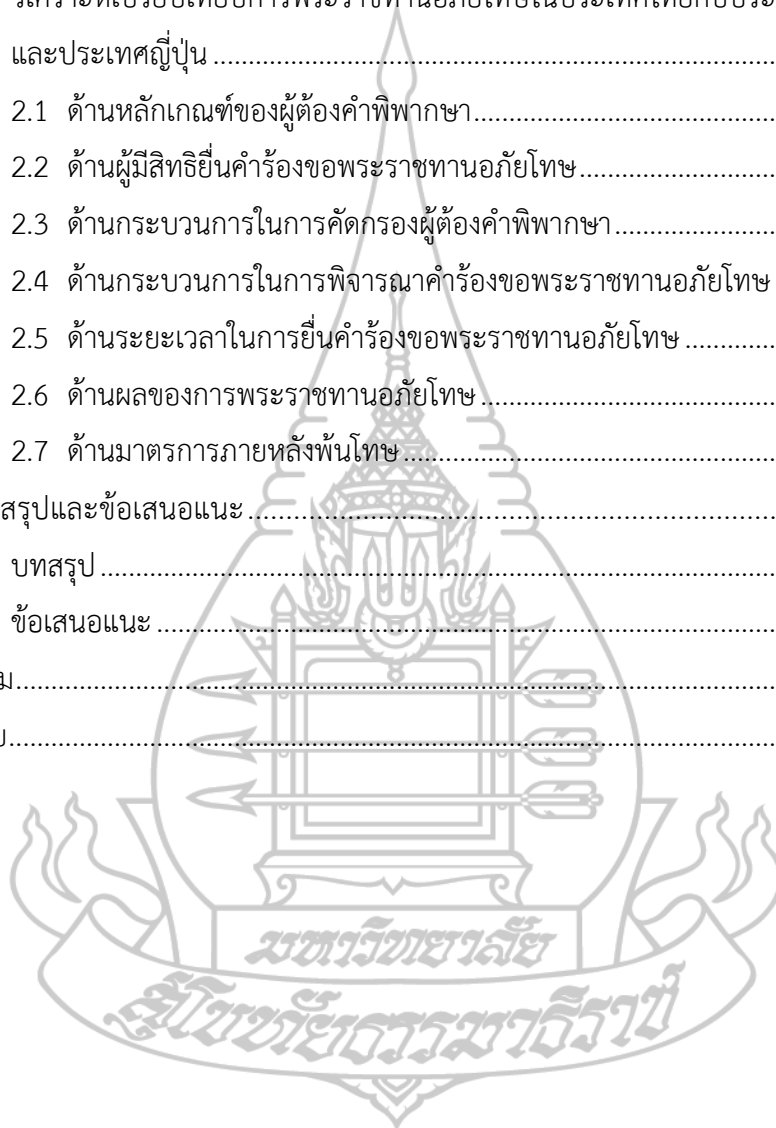
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
2. วัตถุประสงค์การวิจัย.....	6
3. กรอบแนวคิดการวิจัย.....	6
4. สมมติฐานการวิจัย	6
5. ขอบเขตการวิจัย	7
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
7. วิธีดำเนินการวิจัย.....	8
บทที่ 2 ความเป็นมา ความหมาย แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกฎหมายการอภัยโทษ	9
1. ความหมายของการอภัยโทษ.....	9
2. ความเป็นมาของกฎหมายอภัยโทษ	10
2.1 ความเป็นมาของกฎหมายอภัยโทษในต่างประเทศ	10
2.2 ความเป็นมาของกฎหมายอภัยโทษในประเทศไทย.....	14
3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดและการอภัยโทษ	31
3.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสาเหตุการกระทำความผิด.....	31
3.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำความผิดซ้ำและผู้กระทำผิดติดนิสัย	32
3.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับการลงโทษ	36

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 กฎหมายและกระบวนการในการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย	42
1. บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย	42
1.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย	42
1.2 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	43
2. ประเภทของการพระราชทานอภัยโทษ	44
2.1 การพระราชทานอภัยโทษเฉพาะราย	44
2.2 การพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป	51
3. สถิติการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย	61
4. มาตรการจัดการผู้ต้องโทษภายหลังได้รับการพระราชทานอภัยโทษ	62
4.1 มาตรการก่อนพ้นโทษ	62
4.2 มาตรการภายหลังพ้นโทษ	63
บทที่ 4 กฎหมายและกระบวนการเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษในต่างประเทศ	66
1. การพระราชทานอภัยโทษในประเทศอังกฤษ	66
1.1 วิวัฒนาการของการพระราชทานอภัยโทษในประเทศอังกฤษ	67
1.2 การพระราชทานอภัยโทษของประเทศไทยในปัจจุบัน	69
2. การพระราชทานอภัยโทษในประเทศญี่ปุ่น	76
2.1 วิวัฒนาการของการพระราชทานอภัยโทษในประเทศญี่ปุ่น	77
2.2 การพระราชทานอภัยโทษของประเทศไทยในปัจจุบัน	79
บทที่ 5 วิเคราะห์สภาพปัญหาและเปรียบเทียบกฎหมายการพระราชทานอภัยโทษ ในประเทศไทยกับประเทศอังกฤษและประเทศญี่ปุ่น	94
1. วิเคราะห์สภาพปัญหาตามกฎหมายการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย	94
1.1 ปัญหาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ของผู้ต้องคำพิพากษา	94
1.2 ปัญหาเกี่ยวกับการกลับมามีความผิดซ้ำ	96
1.3 ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการในการคัดกรองผู้ต้องคำพิพากษา	97
1.4 ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการในการพิจารณาและเสนอความเห็นให้ พระราชทานอภัยโทษ	97

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2. วิเคราะห์เปรียบเทียบการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยกับประเทศอังกฤษ และประเทศญี่ปุ่น	98
2.1 ด้านหลักเกณฑ์ของผู้ต้องคำพิพากษา.....	98
2.2 ด้านผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษ.....	98
2.3 ด้านกระบวนการในการคัดกรองผู้ต้องคำพิพากษา.....	99
2.4 ด้านกระบวนการในการพิจารณาคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษ	101
2.5 ด้านระยะเวลาในการยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษ	103
2.6 ด้านผลของการพระราชทานอภัยโทษ	104
2.7 ด้านมาตรการภายหลังพ้นโทษ	105
บทที่ 6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	111
1. บทสรุป	111
2. ข้อเสนอแนะ	113
บรรณานุกรม.....	116
ประวัติผู้วิจัย.....	123

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 3.1 สถิติการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย ตั้งแต่ปีงบประมาณ ที่ 2556 – 2567.....	61
ตารางที่ 5.1 เปรียบเทียบการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย ประเทศอังกฤษและประเทศญี่ปุ่น	106

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ผู้กระทำความผิดจะต้องรับโทษตามกฎหมายต่อเมื่อกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย¹ และเมื่อศาลมีคำพิพากษาว่าผู้กระทำความผิดและพิพากษาลงโทษแล้ว ผู้กระทำความผิดก็ต้องรับโทษตามคำพิพากษานั้นจนครบถ้วน แต่อย่างไรก็ตาม หากปรากฏว่ามีการอภัยโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดแล้ว ก็อาจเป็นผลให้ผู้กระทำความผิดนั้นได้รับการเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา หรือได้รับการลดโทษได้ ซึ่งคำว่า “อภัยโทษ” นั้น หมายความว่า การยกโทษ เปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา หรือลดโทษให้² การอภัยโทษจึงถือเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ผู้ต้องโทษไม่ต้องรับโทษเต็มตามคำพิพากษา หรือได้รับโทษน้อยกว่าที่กำหนดไว้ตามคำพิพากษา

แม้ว่าระบบการปกครองของแต่ละประเทศจะมีความแตกต่างกัน แต่ก็มีมีการนำการอภัยโทษไปใช้แก่ผู้กระทำความผิดเช่นเดียวกัน การอภัยโทษจึงถือเป็นวิธีการสำคัญที่นานาประเทศนำมาใช้ในการแก้ไขฟื้นฟูตัวผู้กระทำความผิด เนื่องจากการให้โอกาสแก่ผู้กระทำความผิดในการกลับตัวแก้ไขก่อนครบกำหนดระยะเวลาการลงโทษตามคำพิพากษาของศาล โดยอาจได้รับการยกโทษให้และได้รับการปล่อยตัว หรือลดโทษตามคำพิพากษาลงบางส่วนเพื่อให้ผู้กระทำความผิดสามารถกลับสู่สังคมได้เร็วขึ้นแล้วแต่กรณี ซึ่งแนวความคิดของการอภัยโทษนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูตัวผู้กระทำความผิด ที่พยายามช่วยให้ผู้กระทำความผิดสามารถแก้ไขกลับตัวเป็นคนดีได้ และกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติ

ในประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข³ ซึ่งอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษเป็นอำนาจของพระมหากษัตริย์ที่จะพระราชทานอภัยโทษ โดยยกโทษหรือลดโทษให้แก่ผู้กระทำความผิด ซึ่งการอภัยโทษในประเทศไทยนั้นมีการใช้บังคับมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยปัจจุบันพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์นี้ได้

¹ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2

² ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554. กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน). 2556. หน้า 1373.

³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 2

ถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 179 ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า “พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษ” นอกจากนี้การพระราชทานอภัยโทษยังได้มีการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 7 อภัยโทษ เปลี่ยนโทษหนักเป็นเบาและลดโทษ ตั้งแต่มาตรา 259 ถึงมาตรา 267

โดยการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย หากแบ่งตามลักษณะของผู้ได้รับการพระราชทานอภัยโทษแล้ว สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

ประเภทที่ 1 การพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป คือ การพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องราชทัณฑ์หรือผู้ต้องโทษ โดยการตราเป็นพระราชกฤษฎีกาตามการถวายคำแนะนำของคณะรัฐมนตรีต่อพระมหากษัตริย์ตามมาตรา 261 ทวิแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในกรณีนี้ทางราชการจะเป็นผู้ดำเนินการให้แก่ผู้ต้องราชทัณฑ์ในทุกชั้นตอน โดยที่ผู้ต้องราชทัณฑ์ไม่ต้องดำเนินการใด ๆ ซึ่งการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปนี้ มักจะมีขึ้นในวโรกาสมหามงคลต่าง ๆ เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น เนื่องในโอกาสพระราชพิธีกาญจนาภิเษกหรือพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก เป็นต้น⁴

ประเภทที่ 2 การพระราชทานอภัยโทษเฉพาะราย คือการพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องราชทัณฑ์หรือผู้ต้องโทษเป็นรายบุคคล โดยการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษตามการถวายคำแนะนำของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ส่วนจะได้รับพระราชทานอภัยโทษหรือไม่เพียงใด ขึ้นอยู่กับพระบรมราชวินิจฉัยขององค์พระมหากษัตริย์ โดยผู้มีสิทธิยื่นเรื่องทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษเฉพาะราย ได้แก่ ผู้ต้องโทษที่คดีถึงที่สุดหรือผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับอาทิจน บิดามารดา บุตร และคู่สมรส และสถานทูต (ในกรณีที่เป็นนักโทษชาวต่างประเทศ) โดยแบ่งระยะเวลาในการยื่นฎีกาทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษเฉพาะรายออกเป็น 2 กรณี คือ⁵

กรณีที่ 1 หากเป็นผู้ต้องโทษกรณีทั่วไปให้ยื่นได้ทันทีที่คดีถึงที่สุด

กรณีที่ 2 แต่ถ้าเป็นกรณีผู้ต้องโทษประหารชีวิต ต้องยื่นภายใน 60 วัน นับแต่คดีถึงที่สุด

สำหรับขั้นตอนการขอพระราชทานอภัยโทษเฉพาะรายนั้น ผู้ต้องโทษที่คดีถึงที่สุดแล้ว หรือผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับสามารถยื่นเรื่องราว ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษผ่านเรือนจำหรือทัณฑสถาน หรือกระทรวงยุติธรรม⁶ หรือส่วนราชการอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงการต่างประเทศ ในกรณีเป็นนักโทษชาวต่างประเทศ เป็นต้น หลังจากรับเรื่องแล้ว กรมราชทัณฑ์จะส่งไป

⁴ เพลินตา ตันรังสรรค์. พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการพระราชทานอภัยโทษ. *จุลนิติ*, 6(5), 67 – 78. หน้า 68.

⁵ *เรื่องเดียวกัน*.

⁶ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 259.

สอบสวนเรื่องราวยังเรือนจำหรือทัณฑสถานที่ควบคุมผู้ต้องโทษ จากนั้นจะเสนอความเห็นให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมลงนาม เพื่อนำความขึ้นกราบบังคมทูลฯ ผ่านสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี และสำนักราชเลขาธิการ เมื่อทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยเช่นไร ก็จะส่งผลฎีกา ดังกล่าวให้กรมราชทัณฑ์ทราบและดำเนินการพร้อมทั้งแจ้งผลให้ผู้ยื่นเรื่องราวทูลเกล้าฯ ทราบต่อไป⁷

สำหรับกรณีตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริงของกรมราชทัณฑ์ที่มีการขอพระราชทานอภัยโทษว่า ก่อนที่กรมราชทัณฑ์จะดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการขอพระราชทานอภัยโทษจะต้องพิจารณาองค์ประกอบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 259 ให้ครบถ้วนเป็นเบื้องต้นเสียก่อน กล่าวคือ จะต้องเป็นผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้รับโทษทางอาญา หรือเป็นผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องซึ่งหมายถึง บิดา มารดา บุตร สามี ภรรยา หรือญาติที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดเท่านั้น ไม่รวมถึงทนายความซึ่งไม่ถือว่าเป็นผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้อง (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้ตีความแล้วว่าไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์แห่งเจตนารมณ์ของมาตรา 259 จึงไม่อาจยื่นได้) และปรากฏว่าคดีนั้นถึงที่สุดแล้ว เมื่อพิจารณาองค์ประกอบเกี่ยวกับผู้มีสิทธิยื่นคำร้อง และคดีนั้นถึงที่สุดครบถ้วนแล้ว กรมราชทัณฑ์ก็จะดำเนินการเรื่องตามขั้นตอนต่อไป ตัวอย่าง การขอพระราชทานอภัยโทษ เช่น กรณีฆ่าคนตายโดยเจตนาและไตร่ตรองไว้ก่อน โดยร่วมกันกระทำความผิด 2 คน คนหนึ่งเป็นผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์ให้อีกคนหนึ่งนั่งซ้อนท้าย เพื่อไปยังผู้อื่น ศาลมีคำพิพากษาลงโทษประหารชีวิตจำเลยทั้งสอง ต่อมาจำเลยได้ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา ขอให้จริงปรากฏว่าผู้ที่ทำหน้าที่ขับขี่รถจักรยานยนต์มีอายุเพียง 20 ปีและไม่เคยมีประวัติการกระทำความผิดมาก่อน แต่อีกรายที่มีหน้าที่ยิงนั้นเคยกระทำความผิดในข้อหาชกโจรและเสพยาเสพติด ดังนั้นจำเลยที่ทำหน้าที่ขับขี่รถจักรยานยนต์จึงได้รับการอภัยโทษเหลือจำคุกตลอดชีวิต ส่วนอีกคนที่มีประวัติการกระทำความผิดซ้ำแล้วซ้ำเล่าก็ไม่ได้รับการอภัยโทษ⁸

อย่างไรก็ตาม เมื่อศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย ทั้งตามรัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว พบว่าการขอพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยนั้นไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของผู้ที่มีสิทธิขอพระราชทานอภัยโทษไว้ โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 259 บัญญัติไว้เพียงให้ผู้ต้องคำพิพากษาให้รับโทษอย่างใด ๆ หรือผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้อง เมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว ถ้าจะทูลเกล้าฯ ถวายเรื่องราวต่อพระมหากษัตริย์ขอรับพระราชทานอภัยโทษ จะยื่นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมก็ได้ ซึ่งไม่มีการนำกำหนดโทษหรือความผิดของผู้ต้องโทษตามคำพิพากษามาเป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณา

⁷ ส่วนอภัยโทษ สำนักทัณฑปฏิบัติ กรมราชทัณฑ์. *คู่มือ การขอพระราชทานอภัยโทษ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: ส่วนอภัยโทษ สำนักทัณฑปฏิบัติ กรมราชทัณฑ์. มปป.

⁸ เพลินตา ต้นรังสรรค์. พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการพระราชทานอภัยโทษ. หน้า 68 – 69.

ทั้งไม่มีการนำหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการกระทำความผิดซ้ำหรือประวัติการกระทำความผิดมาพิจารณาประกอบ เป็นเหตุให้ผู้กระทำความผิดร้ายแรงหรือผู้กระทำความผิดซ้ำมีสิทธิยื่นขอพระราชทานอภัยโทษได้ และอาจทำให้ผู้กระทำความผิดเหล่านี้ไม่เช็ดหลาบกับความผิดที่ตนกระทำและกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก เพราะเชื่อว่าตนสามารถยื่นขอพระราชทานอภัยโทษได้อีก

นอกจากนี้ มีข้อพิจารณาประการต่อมาว่า เนื่องจากการทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษ การที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ ซึ่งประเด็นดังกล่าวอาจมีทั้งผลดีและผลร้ายแก่ผู้ต้องโทษ โดยอาจส่งผลให้ผู้ต้องโทษบางรายอาจได้มีโอกาสกลับคืนสู่สังคม และกลับตัวเป็นคนดีได้เร็วยิ่งขึ้น แต่ในทางกลับกันอาจส่งผลให้ผู้กระทำความผิดเป็นนิสัย อาจใช้ช่องทางดังกล่าวเพื่อให้ตนได้รับการพ้นโทษและกลับมากระทำความผิดซ้ำอีกได้

จากข้อเท็จจริงที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า กฎหมายเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษสำหรับผู้ที่ต้องคำพิพากษาให้ถูกจำคุกตามคำพิพากษา ยังมีปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการในการพระราชทานอภัยโทษ เนื่องจากการพระราชทานอภัยโทษนั้น การมีพระบรมราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์ ล้วนแล้วแต่เป็นผลมาจากการเสนอความเห็นของเรือนจำหรือทัณฑสถาน กรมราชทัณฑ์ หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม กล่าวคือ เมื่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขเกี่ยวกับผู้ที่มีสิทธิขอพระราชทานอภัยโทษไว้ จึงเป็นอำนาจของเรือนจำหรือทัณฑสถาน กรมราชทัณฑ์ หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมในการพิจารณารับคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษและเสนอความเห็นให้เป็นเช่นใดก็ได้ อันอาจเป็นผลให้การพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยไม่มีความชัดเจนแน่นอน ว่าผู้ต้องคำพิพากษารายใดสมควรที่จะได้รับการพระราชทานอภัยโทษมากน้อยเพียงใด ดังนั้น เมื่อพิจารณาจากการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยแล้ว ผู้ศึกษาเห็นว่า การพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยยังคงมีปัญหาหลายประการ ดังต่อไปนี้

ปัญหาประการแรก คือ ปัญหาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ของตัวผู้ต้องคำพิพากษา เนื่องจากกฎหมายเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์ไว้อย่างชัดเจน ว่าตัวผู้ต้องคำพิพากษานั้นต้องได้รับคำพิพากษาให้รับโทษเพียงใดหรือในความผิดฐานใด จึงจะสามารถยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษได้ ดังนี้ จึงอาจทำให้เกิดปัญหาการยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษอย่างมากมาย และส่งผลให้ต้องมีการพิจารณาคำร้องดังกล่าวนี้มากเช่นกัน นอกจากนี้ ยังอาจทำให้เกิดปัญหาผู้ต้องคำพิพากษาไม่เช็ดหลาบหรือสำนึกกับความผิดที่ตนได้กระทำไป เพราะเชื่อว่าเมื่อตนถูกพิพากษาให้รับผิดแล้ว ตนก็มีสิทธิที่จะยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษได้

ปัญหาประการที่สอง คือ ปัญหาการกลับมากระทำความผิดซ้ำ กล่าวคือ เมื่อมีการพระราชทานอภัยโทษให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษาที่อยู่ในเรือนจำให้ได้รับการปล่อยตัวหรือลดโทษแล้ว อันเป็นผลให้ผู้กระทำความผิดเหล่านั้นไม่ต้องรับโทษอีกต่อไปหรือได้รับการปล่อยตัวเร็วขึ้นจาก

กำหนดโทษเดิม ทำให้ผู้ที่เคยต้องโทษจำคุกบางรายกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก ไม่ว่าจะเป็นการกระทำความผิดในฐานความผิดเดิม หรือเป็นการกระทำความผิดในฐานความผิดใหม่ก็ตาม ทำให้เห็นได้ชัดเจนว่าแม้การพระราชทานอภัยโทษจะเป็นผลดีต่อผู้ต้องโทษที่สามารถกลับตัวกลับใจได้ แต่ในขณะเดียวกันก็ยังเป็นเครื่องมือให้แก่ผู้กระทำความผิดบางรายไม่มีความสำนึกในการกระทำของตนเอง นำมาใช้เป็นช่องทางเพื่อออกมากระทำความผิดซ้ำได้รวดเร็วยิ่งขึ้นเช่นกัน

ปัญหาประการที่สาม คือ ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการในการคัดกรองผู้ต้องคำพิพากษาที่มีสิทธิได้รับการพิจารณาพระราชทานอภัยโทษ เนื่องจาก ไม่มีกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับตัวผู้ต้องคำพิพากษาไว้ จึงอาจส่งผลให้มีการยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษอย่างมากมาย นอกจากนี้ กฎหมายยังกำหนดให้เรือนจำหรือทัณฑสถาน กรมราชทัณฑ์ หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม มีหน้าที่เพียงสอบสวนข้อเท็จจริง รวบรวมพยานหลักฐาน และทำความเข้าใจเท่านั้น ดังนั้น จึงอาจทำให้พระมหากษัตริย์ต้องมีพระบรมราชวินิจฉัยต่อคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษที่มีเป็นจำนวนมากนั้นเช่นกัน

ปัญหาประการสุดท้าย คือ ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาและเสนอความเห็นให้พระราชทานอภัยโทษ เนื่องจาก การพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยเป็นพระบรมราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์โดยพิจารณาจากความเห็นและพยานหลักฐานที่ได้มาจากเรือนจำหรือทัณฑสถาน กรมราชทัณฑ์ หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเท่านั้น ความเห็นและพยานหลักฐานดังกล่าวจึงถือได้ว่ามีน้ำหนักต่อพระบรมราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้ การมีความเห็นเหล่านี้ยังไม่มีกระบวนการกลั่นกรองและถ่วงดุลความเห็น เพื่อให้เกิดความรอบคอบและลดการใช้ดุลยพินิจที่อาจขัดต่อความยุติธรรม ดังนั้น หากเรือนจำหรือทัณฑสถาน กรมราชทัณฑ์ หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม มีอคติต่อตัวผู้ต้องคำพิพากษานั้น ก็อาจมีความเห็นที่เป็นผลเสียต่อผู้ต้องคำพิพากษานั้น อันนำไปสู่การไม่ได้รับพระราชทานอภัยโทษได้

จากข้อเท็จจริงและปัญหาการวิจัยดังกล่าว จึงทำให้ผู้ศึกษาตั้งคำถามการวิจัย (Research question) ไว้ว่า “ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายการพระราชทานอภัยโทษมีอย่างไร” เพื่อให้สามารถทราบปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายและกระบวนการในการพระราชทานอภัยโทษของประเทศไทย อันนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาและเสนอแนะแนวทางการแก้ไขกฎหมายและกระบวนการในการพระราชทานอภัยโทษของประเทศไทยต่อไป

2. วัตถุประสงค์การศึกษา

2.1 เพื่อศึกษาปัญหาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ของผู้ต้องโทษที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษ

2.2 เพื่อศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการที่ผู้ต้องโทษนำกฎหมายการพระราชทานอภัยโทษมาใช้เป็นช่องทางในการกลับมากระทำความผิดซ้ำ

2.3 เพื่อศึกษาปัญหากระบวนการในการคัดกรองผู้มีสิทธิได้รับการพิจารณาพระราชทานอภัยโทษ

2.4 เพื่อศึกษาปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาและเสนอความเห็นให้พระราชทานอภัยโทษ ของเรือนจำหรือทัณฑสถาน กรมราชทัณฑ์ หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

2.5 เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายการพระราชทานอภัยโทษและกระบวนการพระราชทานอภัยโทษ โดยเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 259 และเสนอแนะให้กรมราชทัณฑ์มีอำนาจคัดกรองผู้มีสิทธิได้รับการพระราชทานอภัยโทษ ตลอดจนให้หน่วยงานอื่นหรือผู้เสียหายเข้ามามีบทบาทต่อการพิจารณาพระราชทานอภัยโทษ

3. กรอบแนวคิดการศึกษา

ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกฎหมายการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย ตลอดจนกระบวนการในการพระราชทานอภัยโทษตั้งแต่การยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษ การคัดกรองผู้ต้องคำพิพากษาที่จะมีสิทธิได้รับการพิจารณาพระราชทานอภัยโทษ การพิจารณาและเสนอความเห็นของเรือนจำหรือทัณฑสถาน กรมราชทัณฑ์ หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ที่ยังไม่มีกระบวนการและวิธีดำเนินการที่ชัดเจน อันนำไปสู่ปัญหาในการพระราชทานอภัยโทษที่ไม่แน่นอน

4. สมมติฐานการศึกษา

วัตถุประสงค์ของการพระราชทานอภัยโทษ คือ การให้ความกรุณาแก่ผู้กระทำความผิด ให้ได้รับการแก้ไขฟื้นฟูและกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติก่อนครบกำหนดระยะเวลา ซึ่งเมื่อพิจารณาเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยแล้วยังถือไม่ได้ว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการพระราชทานอภัยโทษ เนื่องจาก กฎหมายเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยที่

ไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขเกี่ยวกับตัวผู้ต้องคำพิพากษาไว้อย่างชัดเจน ทำให้ผู้ต้องคำพิพากษาที่อาจเป็นนักโทษร้ายแรง หรือมีประวัติการกระทำความผิดซ้ำ ๆ มีสิทธิยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษได้ทุกคน นอกจากนี้กระบวนการในการพระราชทานอภัยโทษยังไม่มี การคัดกรองตัวผู้ต้องคำพิพากษาที่มีสิทธิจะได้รับการพิจารณาพระราชทานอภัยโทษเบื้องต้น อีกทั้งเรือนจำหรือทัณฑสถาน กรมราชทัณฑ์ หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมยังมีอำนาจเพียง การสอบสวนข้อเท็จจริงและเสนอความเห็นเท่านั้น ความเห็นของหน่วยงานดังกล่าวจึงถือได้ว่ามีผล ต่อพระบรมราชวินิจฉัยเป็นอย่างมาก ซึ่งหากความเห็นเหล่านั้นเกิดจากความอคติของผู้ทำความเห็น อาจส่งผลให้ผู้ต้องคำพิพากษานั้นไม่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษได้

อย่างไรก็ตาม หากกฎหมายการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยมีการกำหนด หลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่ชัดเจน ตลอดจนมีการกำหนดกระบวนการต่าง ๆ ในการพระราชทานอภัย โทษไว้ ก็อาจทำให้การพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริงได้

5. ขอบเขตการศึกษา

งานวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงประวัติความเป็นมา ความหมาย แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับ การพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย ตั้งแต่กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพระราชทานอภัยโทษ ตลอดจนกระบวนการในการขอพระราชทานอภัยโทษ โดยศึกษาเปรียบเทียบกับ การพระราชทานอภัยโทษในต่างประเทศ เพื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างกับการ พระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย และเพื่อนำไปวิเคราะห์ในประเด็นปัญหากฎหมายเพื่อตอบ โจทย์วิจัยในเรื่องปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษ รวมทั้งเสนอ ข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไป

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 6.1 ทราบปัญหาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ของผู้ต้องโทษที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอพระราชทาน อภัยโทษ
- 6.2 ทราบปัญหาเกี่ยวกับการที่ผู้ต้องโทษนำกฎหมายการพระราชทานอภัยโทษมาใช้เป็น ช่องทางในการกลับมาก่อทำความผิดซ้ำ
- 6.3 ทราบปัญหากระบวนการในการคัดกรองผู้มีสิทธิได้รับการพิจารณาพระราชทานอภัยโทษ

6.4 ทราบปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาและเสนอความเห็นให้พระราชทานอภัยโทษ ของเรือนจำหรือทัณฑสถาน กรมราชทัณฑ์ หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

6.5 เสนอร่างเพื่อแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 259 และเสนอแนะให้กรมราชทัณฑ์มีอำนาจจัดกรงผู้มึสิทธิได้รับการพระราชทานอภัยโทษ ได้ ตลอดจนให้หน่วยงานอื่นหรือผู้เสียหายมีอำนาจยื่นความเห็นหรือคำคัดค้านคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษเพื่อประกอบการพิจารณาและเสนอความเห็นของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้

7. วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยจากเอกสาร (Documentary data) ซึ่งเป็นการวิจัยทางกฎหมาย (Legal research) โดยทำการศึกษาค้นคว้า รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ จากกฎหมายต่างประเทศ และกฎหมายไทยรวมถึงนโยบาย บทความทางวิชาการ หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารประกอบการอบรมและเอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ และการค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ โดยมีการตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงของข้อมูลดังกล่าวตลอดเวลาที่ศึกษา

บทที่ 2

ความหมาย ความเป็นมา แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกฎหมายการอภัยโทษ

การอภัยโทษเป็นแนวคิดที่มีมาตั้งแต่โบราณ โดยเป็นวิธีการที่รัฐนำมาใช้แก่ผู้กระทำความผิด โดยการให้สิทธิแก่ผู้กระทำความผิดที่ถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิดและถูกพิพากษาให้ลงโทษถึงจำคุก ในการยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษเพื่อให้ตนเองได้รับการพิจารณาอภัยโทษ เปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา หรือลดโทษยกโทษให้ เพื่อเป็นการให้โอกาสแก่ผู้กระทำความผิดให้สามารถแก้ไขฟื้นฟูตนเอง และสามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติ ก่อนครบกำหนดระยะเวลาลงโทษ

ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าการศึกษาเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษในปัจจุบันนั้น จำเป็นต้องศึกษาถึงความเป็นมา แนวคิดและทฤษฎีของกฎหมายเกี่ยวกับการอภัยโทษ เพื่อจะทราบวัตถุประสงค์ของการอภัยโทษ หลักเกณฑ์ของการอภัยโทษ ผลดีและผลร้ายของการอภัยโทษ และนำมาพิจารณาถึงการพระราชทานอภัยโทษในปัจจุบันต่อไป

1. ความหมายของการอภัยโทษ

ความหมายของการพระราชทานอภัยโทษนั้น ได้มีนักวิชาการและนักกฎหมายให้ความหมายของคำว่า “อภัยโทษ” ไว้ต่าง ๆ กัน ดังต่อไปนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ได้ให้ความหมายของคำว่า “อภัยโทษ” ไว้ว่า การยกโทษ เปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา หรือลดโทษให้⁹

นายรณกรณ์ บุญมี อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวในการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการพระราชทานอภัยโทษ” ตอนหนึ่งว่า อภัยโทษ ตามภาษาฝรั่งเศส มาจากคำว่า Grace (กรา (เซอ)) มีความหมายว่า การให้อภัยหรือความเมตตาปราณี ซึ่งศาสตราจารย์เอช เอกูต์ ผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมายของฝรั่งเศสกล่าวว่า “การอภัยโทษ คือความเมตตาปราณีอันมาจากอหิปัตย์หรือประมุขของรัฐอันมีที่ประสงค์ที่จะให้ผู้ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษนั้น ได้รับโทษทั้งหมดหรือแต่บางส่วน”¹⁰

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์คณิง ภาไซย ยังได้เขียนในหนังสือคำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 ตอนหนึ่งว่า การอภัยโทษ หมายถึง กรณีที่ผู้ต้องคำพิพากษาว่ามีความผิดและต้อง

⁹ ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554. หน้า 1373.

¹⁰ เพลินตา ตันรังสรรค์. พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการพระราชทานอภัยโทษ. หน้า 72.

รับโทษตามคำพิพากษาโดยเด็ดขาด แต่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อภัยโทษ และกล่าวในอีกตอนว่า การพระราชทานอภัยโทษเป็นพระมหากษัตริย์คุณของพระมหากษัตริย์ไทยอันเป็นราชประเพณีสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์แต่โบราณกาลและมีมาถึงยุคประชาธิปไตย¹¹

เมื่อพิจารณาจากความหมายดังกล่าวข้างต้น จึงอาจสรุปได้ว่า การอภัยโทษ หมายถึง การที่พระมหากษัตริย์หรือประมุขของรัฐ ได้มีความเมตตาต่อผู้ต้องโทษ โดยการยกโทษให้ เปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา หรือลดโทษ

เมื่อทราบถึงความหมายของการอภัยโทษแล้ว ในส่วนต่อไปจะกล่าวถึงความเป็นมาของการอภัยโทษทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทย เพื่อให้เห็นถึงวิวัฒนาการของการอภัยโทษตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน

2. ความเป็นมาของกฎหมายอภัยโทษ

การพระราชทานอภัยโทษเป็นแนวคิดที่มีมาตั้งแต่โบราณ โดยปรากฏอยู่ในระบบกฎหมายของประเทศต่าง ๆ ซึ่งโดยทั่ว ๆ ไปแล้วการพระราชทานอภัยโทษจะเป็นเรื่องที่ประมุขของรัฐแสดงความกรุณาแก่ผู้กระทำความผิด ดังนี้ จึงจำเป็นต้องศึกษาความเป็นมาของการอภัยโทษ เพื่อให้เห็นถึงวิวัฒนาการจนมาถึงปัจจุบัน

2.1 ความเป็นมาของกฎหมายอภัยโทษในต่างประเทศ

การอภัยโทษเป็นแนวคิดที่มีความเป็นมายาวนาน โดยปรากฏตั้งแต่สมัยกรีกและโรมัน ซึ่งในสมัยกรีกโบราณ การอภัยโทษถูกจำกัดเฉพาะในคดีอาญาแผ่นดิน ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการตัดสินการอภัยโทษ ผู้ต้องโทษไม่สามารถยื่นคำร้องขออภัยโทษได้โดยตรง ยกเว้นจะได้รับการสนับสนุนจากประชาชนไม่น้อยกว่า 6,000 คน ส่วนใหญ่การอภัยโทษในสมัยกรีกเป็นการอภัยโทษโดยทั่วไป การอภัยโทษเฉพาะรายปรากฏไม่บ่อยนัก เช่น การเรียกคืนอัลซีไบอาดีส (Alcibiades) ในปี 408 ก่อนคริสต์ศักราช การอภัยโทษของเดโมสเทเนส (Demosthenes) ในปี 323 ก่อนคริสต์ศักราช และการเรียกคืนนักประวัติศาสตร์ธูซิดีดีส (Thucydides) เป็นต้น¹²

¹¹ คณิง ฤไชย. *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2551. อ้างใน สถาบันพระปกเกล้า. *พระราชทานอภัยโทษ*.

¹² Wayne L. Morse, Henry Weihofen and Hans Von Hentig. *The Attorney General's Survey of Release Procedures, Pardon, Volume 3*. Washington : United States Government Printing Office. 1939. Pp. 8 – 11.

สำหรับในสมัยโรมันนั้น การอภัยโทษมีอยู่ด้วยกัน 2 ประเภท คือ การอภัยโทษโดยศาล ซึ่งศาลจะมีอำนาจในการยกเลิกโทษที่ลงแก่ผู้ต้องโทษได้ และการอภัยโทษโดยสภานิติบัญญัติ โดยการให้อำนาจแก่วุฒิสภาในการอภัยโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดทั้งภายหลังที่มีคำพิพากษา ก่อนการพิจารณาคดี ทั้งยังให้มีอำนาจในการยกเลิกการสอบสวนคดีอาญาในระหว่างสอบสวนด้วย อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ การอภัยโทษจะเป็นพระราชอำนาจของจักรพรรดิ โดยวุฒิสภากจะทำหน้าที่เพียงดำเนินการตามพระราชโองการเท่านั้น¹³

อำนาจในการอภัยโทษดังกล่าวมีการสืบทอดมายังประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นประเทศต้นแบบที่มีการบังคับใช้กฎหมายต่อประชาชนอย่างเป็นระบบ โดยในอดีต อำนาจการอภัยโทษในอังกฤษเป็นพระราชอำนาจพิเศษของพระมหากษัตริย์ โดยพบว่ามีต้นกำเนิดมาจาก Mosaic and Vedic Law ซึ่งในคริสต์ศักราช 1066 จักรพรรดิวิลเลียมได้นำแนวคิดในการอภัยโทษมาใช้ในการปกครองอังกฤษ¹⁴ ซึ่งอำนาจพิเศษนี้เรียกว่า Prerogative ซึ่งพระมหากษัตริย์มีเอกสิทธิ์ที่จะไม่ถูกดำเนินคดี (Procedural Privilege) ต่อมาในสมัยพระเจ้าเจมส์ที่ 1 ได้ทรงแยกพระราชอำนาจพิเศษดังกล่าว เป็นพระราชอำนาจส่วนพระองค์ที่อยู่ภายใต้กฎหมาย และพระราชอำนาจโดยเด็ดขาด ซึ่งอยู่นอกเหนือกฎหมาย ซึ่งต่อมาแนวคิดนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปโดยเห็นว่าพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์นั้นจะมีได้ก็ต่อเมื่อกฎหมายยินยอมและต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย¹⁵

พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในประเทศอังกฤษได้ถูกจำกัดโดยกฎหมายคอมมอนลอว์ พระมหากษัตริย์ไม่สามารถใช้อำนาจได้ เว้นแต่กฎหมายจะได้ให้อำนาจไว้ หรือต้องไม่เป็นการขัดต่อ Magna Carta หรือกฎหมายลายลักษณ์อักษรอื่น หรือเสรีภาพของประชาชน¹⁶ อาจกล่าวได้ว่าแต่เดิมการพิจารณาอภัยโทษของประเทศอังกฤษนั้นถือว่าเป็นพระราชอำนาจเด็ดขาดของพระมหากษัตริย์โดยแท้ แต่ไม่ใช่การใช้พระราชอำนาจตามอำเภอใจของพระมหากษัตริย์เอง หากแต่มีการออกกฎหมายบัญญัติถึงหลักเกณฑ์ในการใช้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ไว้ และเป็นอำนาจเด็ดขาดที่มีแก่พระมหากษัตริย์เท่านั้น แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงยุคสมัยของการปกครองแต่ละรัชสมัย ก็มีการพัฒนารูปแบบของการอภัยโทษตามบทบัญญัติที่แตกต่างกันไป

อย่างไรก็ตาม พระราชอำนาจในการพระราชทานความกรุณาแก่ผู้กระทำความผิด (The Royal Prerogative of Mercy) เป็นพระราชอำนาจหนึ่งซึ่งเป็นที่ยอมรับ เนื่องจากพระมหากษัตริย์

¹³ *Ibid.* Pp. 11 – 13.

¹⁴ Donald J. Newman. *Introduction to Criminal Justice.* (2nd ed.). New York : J. B. Lippincott Company. 1978. p.371.

¹⁵ ชฎารัตน์ ทองรุต. *ความชอบธรรมของอำนาจในการอภัยโทษ* (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร. 2556. หน้า 6

¹⁶ *เรื่องเดียวกัน.*

ทรงมีพระราชอำนาจในการวินิจฉัยอรรถคดีต่าง ๆ หรือในการลงโทษผู้กระทำความผิดจึงทรงมีการพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้กระทำความผิดด้วย¹⁷ ซึ่งพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้กระทำความผิดในยุคนั้น แม้จะเป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์โดยแท้ แต่ก็มีกฎหมายจำกัดอำนาจเหล่านี้ไว้ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น โดยพระราชอำนาจในการพระราชทานความกรุณานี้ถูกนำมาใช้เพื่อวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ คือ¹⁸

1. ในฐานะเป็นการนำมาใช้ซึ่งข้ออ้างที่ยังมิได้ยอมรับในขณะนั้น เช่น หลักในเรื่องการป้องกันตัว ความวิกลจริต และความเป็นผู้เยาว์
2. พัฒนาแนวทางใหม่ในการจัดการกับผู้กระทำความผิดที่กฎหมายยังไม่รองรับ เช่น การเนรเทศ การเกณฑ์ทหาร (military conscription)
3. ใช้เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้คืนมาซึ่งสถานะที่ได้สูญเสียไปเนื่องจากคำพิพากษาลงโทษ (Remove of Disqualification Attaching to Criminal Conviction)

นอกจากความมุ่งหมายหลัก 3 ประการข้างต้น พระมหากษัตริย์ยังมักจะพระราชทานความกรุณาดังกล่าวเพื่อก่อให้เกิดความจงรักภักดีในหมู่พสกนิกร ดังปรากฏจากคำกล่าวของมองเตสกีเออ เกี่ยวกับความเมตตาของกษัตริย์ว่า “ความเมตตา คือ คุณสมบัติเด่นชัดของกษัตริย์ในระบอบสาธารณรัฐซึ่งคนมีคุณธรรมเป็นหลักนั้น ความเมตตามีความจำเป็นน้อยกว่าในรัฐเผด็จการซึ่งครอบคลุมไปด้วยความหวั่นเกรงจะใช้ความเมตตาน้อยกว่า เพราะต้องการควบคุมคนใหญ่คนโตในรัฐโดยแสดงตัวอย่างที่รุนแรง ในรัฐราชาธิปไตยซึ่งมีการปกครองด้วยเกียรติศักดิ์ที่บ่อยครั้งเรียกร้องสิ่งที่กฎหมายห้ามไว้ นั้น ความเมตตาเป็นสิ่งจำเป็น การไม่เป็นที่โปรดปรานเปรียบเทียบกับ การลงโทษระเบียบวิธีพิจารณาเองคือการลงทัณฑ์อยู่แล้ว ความอภัยจะเกิดขึ้นรอบด้านเมื่อตอนที่มีการกำหนดลักษณะโทษทัณฑ์ของแต่ละคดี กษัตริย์ได้รับประโยชน์นานับประการเพราะมีเมตตา ความเมตตาจะติดตามมาด้วยความรักมากมาย จากความรักกษัตริย์จะได้รับเกียรติยศชื่อเสียงสูงส่งจนกระทั่งถือเป็นความสุขเกือบทุกครั้งที่พระองค์ได้มีโอกาสแสดงความเมตตา และในบ้านเมืองแถบนี้สามารถใช้ความเมตตาได้เกือบจะทุกครั้ง”¹⁹

ต่อมาเมื่อรัฐสมัยใหม่ก่อตัวขึ้น หลักการปกครองโดยกฎหมาย โดยถือกฎหมายเป็นใหญ่ (The Rule of Law) ถือเป็นอุดมการณ์ทางกฎหมาย (Legal Ideology) ของรัฐสมัยใหม่ ที่ปกครอง

¹⁷ เรื่องเดียวกัน.

¹⁸ Encyclopedia. *Amnesty and Pardon*. August 30, 2024.

Retrieved from : <https://www.encyclopedia.com/law/legal-and-political-magazines/amnesty-and-pardon>

¹⁹ มองเตสกีเออ. *เจตนารมณ์แห่งกฎหมาย* (วิภาวรรณ ตูยานนท์, ผู้แปล). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2528. หน้า 111 – 112.

โดยระบอบประชาธิปไตย มีผู้เห็นว่า แนวความคิดเรื่องการให้ความกรุณาแก่ผู้กระทำความผิดจะทำให้ความแน่นอนในการลงโทษเสื่อมถอยลง และสร้างความเสียหายแก่การจัดการลงโทษตามกฎหมาย ซึ่งบุคคลดังกล่าวคือ ซีซาร์ เบคคาเรีย เนื่องจาก ซีซาร์ เบคคาเรีย เห็นว่า การป้องกันอาชญากรรมไม่ได้ขึ้นอยู่กับความรุนแรงของโทษ แต่ขึ้นอยู่กับความสม่ำเสมอและความยุติธรรมในการลงโทษ การลงโทษควรมีความสม่ำเสมอ เพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดเกิดความหวังในการรอดพ้นจากโทษ ไม่น่าสนใจในการกระทำ และกลับมากระทำความผิดอีกได้ ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้อาชญากรรมเพิ่มขึ้น การอภัยโทษควรเป็นคุณธรรมของผู้บัญญัติกฎหมาย ไม่ใช่เป็นของผู้บังคับใช้กฎหมาย หากการอภัยโทษเกิดขึ้นบ่อยครั้ง อาจทำให้สังคมรู้สึกว่าการลงโทษไม่ได้มีเพื่ออำนวยความยุติธรรม²⁰

อย่างไรก็ตาม ได้มีผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับแนวความคิดของ ซีซาร์ เบคคาเรีย ที่เชื่อว่า ในระบบกฎหมายที่สมบูรณ์แบบ ซึ่งมีการลงโทษที่เหมาะสมแล้ว ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมีการอภัยโทษ และมองว่าการอภัยโทษเป็นการให้สิทธิพิเศษแก่พระมหากษัตริย์ ซึ่งบุคคลดังกล่าวคือ แบล็กสโตน (Blackstone) โดยแบล็กสโตนมองว่า การพระราชทานอภัยโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดถือเป็นเครื่องเชื่อมโยงระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชน โดยถือเป็นประโยชน์อันยิ่งใหญ่ของระบบกษัตริย์ เพื่อช่วยผ่อนคลายความเคร่งครัดของกฎหมาย²¹ นอกจากนี้ แบล็กสโตน ยังเห็นว่า หากอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษไม่ใช่พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ แต่อยู่เป็นอำนาจของศาลแทน จะอาจทำให้เกิดปัญหาได้ เนื่องจากผู้พิพากษาหรือคณะลูกขุนอาจตีความกฎหมายตามเจตนารมณ์มากกว่าตามตัวอักษร นอกจากนี้ แบล็กสโตนยังย้ำว่าอำนาจในการตัดสินและการให้อภัยไม่ควรอยู่ในมือของบุคคลเดียวกัน เพราะอาจนำไปสู่ความขัดแย้งในตัวของผู้พิพากษาเอง²²

กล่าวโดยสรุป แม้การพระราชทานอภัยโทษจะเป็นอำนาจของพระมหากษัตริย์ที่แสดง ความกรุณาต่อประชาชน แต่พระราชอำนาจดังกล่าวก็ต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้ ดังนั้น การที่จะพระราชทานอภัยโทษได้จึงไม่ใช่เพียงแค่การใช้ดุลพินิจในการพระราชทานเท่านั้น และยังคงอยู่ภายในกรอบของกฎหมายที่ให้อำนาจไว้ด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่าการออกคำสั่งพระราชทานอภัยโทษในยุคนั้น ไม่ใช่การพระราชทานอภัยโทษตามอำเภอใจของพระมหากษัตริย์แต่อย่างใด

2.2 ความเป็นมาของกฎหมายอภัยโทษในประเทศไทย

²⁰ Cesare Beccaria. *On Crime and Punishment, Theories of punishment*. Bloomington : Indiana University Press. 1971. Pp. 130 – 131.

²¹ Leon Radzinowicz. *A History of English Criminal Law Vol 1 The Movement for Reform*. London : Stevens and Sons Limited. 1948. Pp. 128 – 129.

²² *Ibid.* P. 129.

ในประเทศไทยการพระราชทานอภัยโทษถือได้ว่าเป็นสิ่งที่อยู่ควบคู่กับการปกครองมาตลอด มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงวิธีการเรื่อยมาตามยุคสมัยของระบอบการปกครองประเทศ เมื่อพิจารณาถึงการพระราชทานอภัยโทษซึ่งเป็นอำนาจของพระมหากษัตริย์ สามารถแบ่งได้ตามยุคสมัยและรูปแบบการปกครองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในการปกครองประเทศไทย พระมหากษัตริย์มีอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษทั้งในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชและประชาธิปไตย โดยมีกฎหมายเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษตามยุคสมัยต่าง ๆ โดยในยุคสมัยที่ระบบการปกครองเป็นสมบูรณาญาสิทธิราช พระมหากษัตริย์มีอำนาจในการใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับราชสำนัก และการนำไปใช้จะได้รับการสนับสนุนจากหลักฐานและการวินิจฉัยที่มีอยู่ในขณะนั้น แต่สำหรับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย พระมหากษัตริย์มีอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษตามกฎหมายที่สร้างขึ้นโดยรัฐบาลและสภาผู้แทน โดยอาจมีกฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับการใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษหรือมีการใช้กฎหมายทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง

การศึกษาความเป็นมาของกฎหมายเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษตามยุคสมัยต่าง ๆ ของประเทศไทยจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเข้าใจเพิ่มเติมเกี่ยวกับการใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษในทางประวัติศาสตร์และปัจจุบันของประเทศไทย ดังนี้

2.2.1 สมัยกรุงสุโขทัย

ในสมัยกรุงสุโขทัยมีการปกครองแบบบิดาปกครองบุตร โดยที่พระมหากษัตริย์มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประชาชน พระมหากษัตริย์จึงเปรียบเสมือนบิดาของครอบครัวใหญ่ ซึ่งเรียกว่า “พ่อขุน”²³ และประชาชนทุกคนเปรียบเสมือนบุตร นอกจากนี้พระมหากษัตริย์ทรงมีฐานะเป็นผู้ปกครองสูงสุด ทรงเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตย หรือที่เรียกว่าการปกครองแบบราชาธิปไตย ในสมัยนั้นคำว่า “พระมหากษัตริย์” จึงมีความหมายเท่ากับคำว่า “รัฐ” พระมหากษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจเด็ดขาดในการปกครองแผ่นดิน ประชาชนมีสิทธิที่จะร้องทุกข์ต่อเมื่อได้รับความเดือดร้อน ไม่เป็นธรรมโดยไปสั่งกระดิ่งที่แขวนไว้หน้าพระราชวัง และเมื่อพระมหากษัตริย์ทรงได้ยินก็จะเสด็จออกมาตรัสถามถึงความเดือดร้อนนั้นโดยตรง²⁴ พระมหากษัตริย์จะเป็นผู้พิจารณาและมีอำนาจลงโทษหรือให้อภัยโทษแต่เพียงผู้เดียว

²³ สุรศักดิ์ ชะมารัมย์. ลักษณะโครงสร้างและหลักการบริหารราชการไทยในสมัยกรุงสุโขทัย. *วารสารวิจัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 3(3), 55-62. หน้า 57.

²⁴ คีกรุทธิ์ ปราโมช. *สังคมไทยในลักษณะไทย เล่ม 1*. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์. 2525. หน้า 4.

ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช มีการพระราชทานอภัยโทษเป็นการเฉพาะรายครั้งสำคัญแก่เมกะโท ซึ่งรับราชการอยู่ในกรุงสุโขทัยเป็นเสนาบดีกระทรวงวัง ที่ได้ลักพาพระสุพรรณเทวี พระราชธิดาของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชหนีออกไปจากเมืองสุโขทัย และไปตั้งรากฐานที่เมืองเมาะตะมะ เมื่อปี พ.ศ. 1824 แล้วแต่งทูตเข้ามาถวายบังคม ขอพระราชทานอภัยโทษที่ล่วงละเมิดพาพระราชธิดาหนีและขออ่อนน้อมยอมเป็นเมืองออก พ่อขุนรามคำแหงมหาราชโปรดพระราชทานอภัยโทษ และได้พระราชทานพระนามภิไธยให้เป็นพระเจ้าฟ้ารั่ว ขึ้นครองเมืองเมาะตะมะเป็นราชธานี เมื่อ พ.ศ. 1829²⁵

จากตัวอย่างที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าในสมัยการปกครองกรุงสุโขทัยก็มีการกระทำความผิดโดยผู้กระทำความผิด และได้มีการยื่นคำขอต่อพระมหากษัตริย์เกี่ยวกับการขอพระราชทานอภัยโทษ ซึ่งแม้จะมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว ผู้กระทำความผิดก็ยังคงมีสิทธิที่จะยื่นคำขอให้มีการอภัยโทษแก่ตนเองอยู่เช่นกัน แม้จะได้รับโทษไปแล้วหรือไม่ก็ตาม ทั้งนี้เพื่อขอความเมตตาเพื่อให้พระมหากษัตริย์พิจารณาให้ตนได้รับโทษน้อยลง หรือให้ปล่อยตัวไปจากการกระทำความผิด ซึ่งถือว่าเป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์แต่เพียงผู้เดียว จากนั้นเมื่อก้าวเข้าสู่สมัยกรุงศรีอยุธยาที่มีการกล่าวถึงพระราชทานอภัยโทษเช่นเดียวกัน แม้จะมีรูปแบบการปกครองของพระมหากษัตริย์ที่คล้ายคลึงกัน แต่ก็มีมีการพิจารณาการให้อภัยโทษแก่ผู้กระทำความผิดที่แตกต่างกันไปบ้าง

2.2.2 สมัยกรุงศรีอยุธยา

กรุงศรีอยุธยาได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นราชธานีในปี พ.ศ. 1893 โดยในด้านการปกครองและสังคมมีความแตกต่างกับสมัยกรุงสุโขทัยอย่างมาก มีการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในฐานะเทวราช พระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจล้นพ้นและมีอำนาจเด็ดขาดแต่ผู้เดียว ทั้งอำนาจในฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการ ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนเป็นไปในลักษณะ “เจ้าชีวิต”²⁶ การใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษจึงเป็นอำนาจของพระมหากษัตริย์แต่พระองค์เดียว

การลงโทษจำคุกในสมัยกรุงศรีอยุธยานี้ ไม่ว่าจะมิโทษหนักหรือเบาเพียงใด ล้วนแต่เป็นการจำคุกโดยไม่มีกำหนดเวลาทั้งสิ้น แล้วแต่พระราชอัธยาศัยของพระมหากษัตริย์ที่จะโปรดเกล้าฯ ให้พ้นโทษเมื่อใด การต้องโทษจำคุกจึงต้องจองจำไว้ตามยถากรรมจนกว่าจะทรงระลึกได้ หรือมีผู้กราบบังคมทูลขอพระราชทานอภัยโทษ²⁷ จากประวัติศาสตร์และวรรณคดีไทยในยุคสมัยนี้ ได้มีการกล่าวถึงการพระราชทานอภัยโทษไว้ ได้แก่ เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เมื่อพระพันวษาสั่งลงโทษ

²⁵ พระบริหารเทพธานี. *ประวัติศาสตร์ไทย*. กรุงเทพมหานคร : ประจักษ์วิทยา. 2511. หน้าที่ 395 – 396.

²⁶ ชฎารัตน์ ทองรุต. *ความชอบธรรมของอำนาจในการอภัยโทษ*. หน้า 118.

²⁷ *เรื่องเดียวกัน*

จำคุกขุนแผนอยู่นานถึง 15 ปี ต่อมาพลายงามซึ่งเป็นลูกชายของขุนแผนรับอาสายกทัพไปตีเมือง เชียงใหม่ จึงกราบบังคมทูลขอพระราชทานอภัยโทษให้ขุนแผน เพื่อให้ไปช่วยทำศึกที่เมืองเชียงใหม่ พระพันวษาจึงพระราชทานอภัยโทษให้ปล่อยตัวขุนแผนไปราชการทัพในครั้งนั้น²⁸ เนื่องจากสภาพการณ์ของสังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา ปรัชญาและการเมือง ปัจจัยเหล่านี้ ล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลต่อวรรณกรรมหรือต่อนักเขียน วรรณกรรมจึงเปรียบเสมือนภาพสะท้อนของสังคม และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ดังนี้ จากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน จึงสะท้อนให้เห็นถึงการพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้กระทำความผิดในสมัยนั้น

นอกจากนี้ ในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เมื่อ พ.ศ. 2135 หลังจากสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงชนะศึกยุทธหัตถี พระองค์ทรงรู้สึกลำบากใจที่แม่ทัพนายกองไม่ตามเสด็จไปรบด้วย จึงมีพระราชดำริจะลงโทษขุนนางเหล่านั้นตามกฎหมายทหาร เนื่องจากแม่ทัพนายกองละเลยต่อพระราชโองการไม่กล้าเข้าร่วมรบ ทำให้พระองค์ต้องเสียดายเข้าไปในดงทัพพม่าเพียงลำพัง หากพระองค์ไม่สามารถเอาชนะได้ อาณาจักรอยุธยาอาจตกเป็นของพม่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจึงตัดสินลงโทษประหารชีวิตแม่ทัพนายกองทั้ง 6 คนนั้น แต่ต่อมาสมเด็จพระวันรัตนวัตป่าแก้ว มหาสังฆนายกกับพระราชคณะ รวม 25 รูป ได้ไปเข้าเฝ้าสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และทูลขอพระราชทานอภัยโทษให้แก่ขุนนางเหล่านั้น โดยอ้างถึงความภักดีและการรับใช้พระองค์มาอย่างยาวนาน ซึ่งสมเด็จพระนเรศวรทรงเห็นชอบที่จะพระราชทานอภัยโทษ แต่มีเงื่อนไขให้ขุนนางเหล่านั้นไปตีเมืองตะนาวศรี และเมืองทวาย เพื่อเป็นการไถ่โทษ²⁹

เห็นได้ว่าการพระราชทานอภัยโทษในสมัยกรุงศรีอยุธยาของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชในครั้งนี้ ถือได้ว่าเป็นการพระราชทานอภัยโทษให้แก่พระยาศรีไสยณรงค์ เจ้าพระยาจักรี พระยาคลัง พระยาเทพอรชุน พระยาพิชัยสงคราม และพระยารามคำแหง อันเป็นการพระราชทานอภัยโทษเฉพาะราย ตามสมเด็จพระพนรัตน์ วัดป่าแก้ว ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานอภัยโทษ นอกจากนี้ยังเป็นการอภัยโทษที่มีเงื่อนไขที่จะต้องให้ไปตีเมืองก่อน

นอกจากนี้ การพระราชทานอภัยโทษในสมัยกรุงศรีอยุธยาของพระมหากษัตริย์นั้น ยังมีการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป โดยการพระราชทานอภัยโทษนี้จะมีอยู่ในโอกาสต่าง ๆ เช่น การเสด็จขึ้นครองราชย์ของพระมหากษัตริย์ มีพิธีราชาภิเษก เป็นต้น ดังปรากฏตามพระราชพงศาวดารกรุงเก่าว่า “พระมหากษัตริย์กรุงศรีอยุธยา เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์แล้วเสด็จโดยกระบวนแห่พยุหยาตราเลียบพระนคร และมีการสมโภชพระนคร เมื่อเสด็จการราชพิธีแล้วทรงพระ

²⁸ เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เล่ม 3. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์. 2482. หน้า 16.

²⁹ สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. พระประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช. พระนคร : องค์การค้ำของคุรุสภา. 2503. หน้า 121 – 125.

กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปล่อยนักโทษซึ่งติดอยู่ในเวณจำนั้นด้วย”³⁰ การพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นการเริ่มต้นให้มีการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปนับแต่ยุคนี้ จึงนับได้ว่าการพระราชทานอภัยโทษในยุคนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการให้พระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป ซึ่งเป็นการให้อภัยโทษแบบไม่เฉพาะเจาะจง แต่ทั้งนี้การให้พระราชทานอภัยโทษในรูปแบบเป็นการทั่วไปนี้ก็ยังคงเป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์อยู่เช่นเดิม จนเมื่อก้าวเข้าสู่สมัยกรุงธนบุรีที่มีการปกครองรูปแบบดังเช่นพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองเหมือนพ่อปกครองลูก ก็ได้มีการกล่าวถึงการให้พระราชทานอภัยโทษเช่นเดียวกัน แต่เป็นยุคสมัยที่เป็นจุดเริ่มต้นของแนวความคิดการใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษ

2.2.3 สมัยกรุงธนบุรี

ในสมัยกรุงธนบุรี พระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงดำเนินพระบรมราชาบายดังเช่นพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ซึ่งปกครองประชาชนของพระองค์เองฉันทิตาปกครองบุตร³¹ ระบบการปกครองในสมัยนี้จึงนับได้ว่าย้อนกลับไปคล้ายคลึงกับสมัยสุโขทัย นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนในลักษณะบิดาปกครองบุตรนี้ ยังเป็นจุดเริ่มต้นของแนวความคิดการใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ว่า การที่พระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานพระกรุณาแก่ผู้ต้องราชอาญาใด ๆ มิใช่เพราะเหตุที่ทรงมีพระบรมเดชานุภาพล้นพ้นเหนือชีวิตประชาชนในแผ่นดินที่จะทรงพระกรุณาปล่อยตัวผู้ใดตามพระราชอัธยาศัย หรือเพราะทรงเป็นธรรมราชาผู้เปี่ยมด้วยน้ำพระราชหฤทัยกรุณาแก่สัตว์ผู้ทุกข์ยากเดือดร้อนเท่านั้น หากเพราะทรงเป็นเหมือนบิดาซึ่งรักและเมตตาประชาชน ซึ่งเปรียบเสมือนบุตรของพระองค์เอง³² ต่อมาแนวความคิดนี้ก็ได้อเพิ่มความสำคัญต่อการให้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

จะเห็นว่าการให้พระราชทานอภัยโทษในสมัยกรุงธนบุรี เป็นการนำแนวคิดเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษอันเป็นไปตามรูปแบบการปกครองประเทศในสมัยนั้น ซึ่งเป็นการปกครองในรูปแบบพ่อปกครองลูก ไม่ใช่รูปแบบพระราชปกครองประชาชน ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษจึงเป็นการมอบความเมตตา เสมือนดังพ่อที่ให้อภัยแก่ลูกซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของตนเอง และตั้งอยู่บนแนวคิดที่ว่าคนกระทำความผิดเมื่อได้รับโทษแล้ว ย่อมรู้สำนึกในการที่กระทำและสมควรที่จะได้รับการให้อโอกาสในการกลับมาดำรงชีวิต เสมือนที่พ่อให้อภัยแก่ลูกนั่นเอง

³⁰ ชฎารัตน์ ทองรุต. ความชอบธรรมของอำนาจในการอภัยโทษ. หน้า 122.

³¹ เพ็ญจันทร์ โชติบาล. พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร. 2533. หน้า 33.

³² เรื่องเดียวกัน. หน้า 34 – 35.

ต่อมาจนกระทั่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ที่ได้แบ่งการปกครองของพระมหากษัตริย์ในแต่ละรัชกาล ซึ่งแต่ละรัชกาลที่มีพระมหากษัตริย์ปกครองบ้านเมืองที่แตกต่างกันไป การนำแนวคิดเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษก็มีความแตกต่างกันไปด้วย

2.2.4 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

การพระราชทานอภัยโทษในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องมาจากสมัยกรุงธนบุรี ได้มีการปกครองแผ่นดินโดยพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรี เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2325 จนถึงปัจจุบัน หรือนับแต่รัชกาลที่ 1 จนถึงรัชกาลที่ 10 ปัจจุบัน พระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงมีพระราชศรัทธายึดมั่นในพระบวรพุทธศาสนา ทรงทำนุบำรุงฟื้นฟูพุทธศาสนา ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรงพระราชอภัยทานปลดปล่อยนักโทษในโอกาสสำคัญของบ้านเมืองอยู่เสมอ อย่างไรก็ตาม ในรัชสมัยที่ต่างกันย่อมมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ตามยุคสมัย ทั้งการปกครองและกฎหมาย ซึ่งรวมถึงการพระราชทานอภัยโทษด้วย ดังนั้นจึงสามารถแบ่งแยกการพิจารณาการพระราชทานอภัยโทษในแต่ละรัชสมัยได้ ดังต่อไปนี้

1) รัชกาลที่ 1 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ในช่วงต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เป็นช่วงที่การปกครองยังไม่เรียบร้อย เนื่องจากเป็นช่วงผลัดเปลี่ยนจากสมัยกรุงธนบุรีมาสู่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ประกอบกับอยู่ในระหว่างการบูรณะประเทศ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้สถาปนากรุงเทพมหานครเป็นราชธานีในปี พ.ศ. 2325 โดยย้ายราชธานีจากกรุงธนบุรีมาอยู่ที่กรุงเทพมหานคร³³ ในช่วงต้นรัชกาลยังไม่ปรากฏว่ามีการพระราชทานอภัยโทษ เนื่องจากบ้านเมืองยังคงมีศึกสงคราม จนในปี พ.ศ. 2338 เหตุการณ์บ้านเมืองเข้าสู่ภาวะปกติ จึงมีการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปแก่ผู้ต้องโทษ โดยสมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ทรงขอพระราชทานอภัยโทษให้แก่เจ้านันทเสนกับพวก เนื่องในวโรกาสที่ถวายบังคมลาผนวช³⁴ มีความปรากฏว่า

ในปีเถาะ สัปตศก จุลศักราช 1157 เมื่อเดือน 8 ขึ้น 15 ค่ำ สมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล เสด็จมาเฝ้ากราบถวายบังคมลาทรงผนวช และขอรับพระราชทานอภัยโทษเจ้านันทเสนเจ้านครล้านช้างที่ต้องโทษ กับสมัครพรรคพวกเจ้านันทเสนและบรรดานักโทษที่ต้องพันธนาการอยู่ในเรือนจำให้พ้นโทษด้วย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงโปรดพระราชทานนักโทษออกจากเวรจำ ตามที่สมเด็จพระอนุชาธิราชกราบทูลขอ เว้นแต่เจ้านันทเสนและ

³³ วิเชษฐุ์ เครือวานิชกิจ. ระบบการอภัยโทษ : ศึกษาจากความคิดเห็นของผู้บัญชาการเรือนจำและผู้ปกครองหรือผู้อำนวยการทัณฑสถาน (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารคดี). มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม. 2531. หน้า 17.

³⁴ เพ็ญจันทร์ โชติบาล. พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ไทย. หน้า 37.

พรรคพวกซึ่งเป็นกบฏ และพวกพม่ารามัญข้าศึกและพวกโจรสลัดนั้น หาโปรดพระราชทานอภัยโทษไม่ กรมพระราชวังบวรสถานมงคลทรงพระราชศรัทธา บวชนักโทษที่พ้นโทษครั้งนี้ 32 คน³⁵ จากเหตุการณ์นี้ จะเห็นได้ว่าไม่ใช่เพียงแค่การมอบความเมตตาให้กับผู้กระทำความผิดตามดุลพินิจของพระมหากษัตริย์ที่ได้ทรงมีพระราชอำนาจโดยส่วนตัวเท่านั้น หากแต่พระมหากษัตริย์ยังคงใช้ดุลพินิจในการตรึงตรองเกี่ยวกับการใช้พระราชอำนาจในการอภัยโทษ ผ่านทางผู้ที่เสนอเรื่องขึ้นมาถึงพระมหากษัตริย์อีกด้วย ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งสมเด็จพระอนุชาธิราชทูลขอเปรียบเสมือนมีการเสนอเรื่องขึ้นมาถึงพระมหากษัตริย์และท่านจึงทรงใช้ดุลพินิจตรึงตรองการพระราชทานอภัยโทษนี้

ต่อมาในปี พ.ศ. 2340 ได้มีการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป เนื่องในโอกาสที่ได้มีพระบรมราชโองการให้รื้อยอกสังคยานาสวดมนต์ “พระโองการให้ปล่อยสัตว์ในครั้งนั้นเหมือนมนุษย์ได้เห็นสวรรค์ทรงปล่อยมนุษย์ชายหญิงคนโทษไทยในคุกตารางทมิฬลอนทมิฬตำรวจพระโองการโปรดปล่อยสิ้น” การพระราชทานอภัยโทษในรัชกาลนี้ปรากฏอยู่ในพระราชกำหนดบทพระอัยการและพระอัยการกระบลศึก การพิจารณาพระราชทานอภัยโทษแก่นักโทษนอกจากจะพิจารณาจากความดีความชอบของนักโทษเป็นรายบุคคลแล้วยังต้องพิจารณาถึงชั้นโทษของผู้ต้องโทษแบ่งตามโทษที่ผู้กระทำความผิดได้รับเป็นอุกฤษฏ์ ครุ มลิมโทษ และลหุโทษ โดยอาศัยการเลื่อนโทษล่วงโทษและการหล้นโทษ³⁶ จึงเป็นกรณีการพิจารณาการพระราชทานอภัยโทษที่มีการเพิ่มเงื่อนไข หรือกรณีของการพระราชทานอภัยโทษที่เพิ่มมากขึ้น เพราะไม่เพียงแต่พิจารณาจากความดีความชอบในการที่ผู้กระทำความผิดในกระทำลงในระหว่างการเป็นนักโทษเท่านั้น แต่ยังมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาถึงชั้นโทษของผู้ต้องโทษนำมาประกอบการพิจารณาใช้ดุลพินิจอภัยโทษด้วย ซึ่งการได้ชั้นโทษต่าง ๆ ของผู้ต้องโทษนั้น ยังต้องมีการกระทำที่เข้าเงื่อนไขการเป็นนักโทษชั้นใด ๆ ถือว่าเป็นการนำหลักเกณฑ์เพิ่มเติมในการพิจารณาอภัยโทษเข้ามาเพื่อให้การใช้ดุลพินิจของพระมหากษัตริย์ในการพิจารณาอภัยโทษ มีความเป็นระบบและมีหลักเกณฑ์เพิ่มมากขึ้น ไม่ใช่เพียงแค่การใช้ดุลพินิจที่ไม่สามารถตรวจสอบได้หรือเป็นการใช้ดุลพินิจตามอำเภอใจของพระมหากษัตริย์

³⁵ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1*. กรุงเทพมหานคร : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์. 2531. หน้า 76.

³⁶ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม. *การพระราชทานอภัยโทษ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 261 ทวิ / กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม*. นนทบุรี : กรมราชทัณฑ์. 2555. หน้า 7.

2) รัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 เสด็จสวรรคตลงในปี พ.ศ. 2352 เมื่อ ณ วันอาทิตย์ เดือน 10 ขึ้น 2 ค่ำ ก่อนพิธีบรมราชาภิเษกเพียง 7 วัน เจ้าฟ้ากรมขุนภานุรัตนราชกุมารี, คุณหนูดำ และจอมมารดาสามี ในสมเด็จพระอนุชาธิราชพระบรมมหาราชวัง ทั้ง 3 นี้ ซึ่งเป็นโอรสและธิดาของพระเจ้ากรุงธนบุรี คบคิดกับข้าราชการอีกหลายคนจะก่อการกบฏ จึงโปรดให้พระเจ้าลูกยาเธอพระองค์ใหญ่ (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว) ทรงพิจารณาได้ความเป็นสัตย์ตามหนังสือฟ้อง จึงมีพระราชบัญญัติสั่งให้ถอดกรมขุนภานุรัตนราชกุมารี และเอาไปประหารชีวิตเสียพร้อมกับพวกที่ร่วมคบคิดด้วยกัน แต่ทรงพระราชทานอภัยโทษให้แก่บุตรและภรรยาอายขบถที่เป็นแต่ปลายเหตุนั้น โปรดให้ยกโทษประหารชีวิต พระทานให้ส่งไปเป็นคนโทษระบด³⁷ อันเป็นการแสดงถึงการพระราชทานอภัยโทษให้แก่ครอบครัวของผู้ก่อการกบฏ ซึ่งหากพิจารณาตามพระอัยการกระบวนคดีในขณะนั้น ได้กำหนดโทษไว้สำหรับผู้กระทำการกบฏไว้อย่างรุนแรงโทษถึงตายเจ็ดชั่วโคตร เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ที่สำคัญเพื่อมิให้ได้รับการพระราชทานอภัยโทษ ซึ่งเป็นการกำหนดโทษอันรุนแรงที่รวมถึงครอบครัวของผู้กระทำความผิดด้วย ดังนั้นนอกจากผู้กระทำความผิดในลักษณะนี้จะมิได้รับการพิจารณาอภัยโทษแล้ว ยังถือว่าเป็นการกระทำความผิดที่มีโทษร้ายแรงอันส่งผลร้ายไปถึงครอบครัวของผู้กระทำความผิดให้ได้ต้องรับโทษเช่นเดียวกันด้วย

3) รัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

การพระราชทานอภัยโทษในรัชกาลนี้ เริ่มแต่การเสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติในปีพุทธศักราช 2367 ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปล่อยนักโทษ และชำระความของราษฎรที่ค้างชำระมาแต่ก่อนโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเคยถวายงานเกี่ยวกับการถวายทูลเกล้าฯ ให้พระบิดามาก่อน กล่าวคือ การขอพระราชทานอภัยโทษ หรือการยื่นถวายเรื่องร่ำร้องทุกข์ด้วยการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา ในสมัยนี้ราษฎรได้รับความสะดวกเป็นอันมาก ทั้งนี้เพราะในสมัยรัชกาลที่ 1 และรัชกาล ที่ 2 พระเจ้าแผ่นดินไม่เสด็จออกรับฎีกาในพระราชวัง ราษฎรจะทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาได้ต่อเมื่อเสด็จออกนอกพระราชวัง ครั้นถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเนื่องจากพระองค์ทรงเคยทำหน้าที่รับฎีกาเมื่อครั้งดำรงพระราชอิสริยยศมาก่อน ทรงทราบถึงความทุกข์ยากของราษฎรเป็นอย่างดี จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงประเพณีการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างกลองวินิจฉัยเจริญไว้ที่ทิมคาบ กรมวังสำหรับให้ราษฎรที่เดือดร้อนติงท้วงทูลเกล้าฯ ถวายฎีการ้องทุกข์ต่อพระองค์ได้ เรียกกันว่า "ตีกลองร้องฎีกา" ซึ่งในสมัยนี้ไม่ปรากฏหลักฐานว่าได้มีการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป แต่ได้มีการพระราชทานอภัยโทษสำหรับผู้ร้ายที่

³⁷ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2. พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา. 2504. หน้า 2 – 3.

ลูแก่โทษในความผิดของตน และจะโปรดพระราชทานอภัยโทษให้แก่ผู้นั้น³⁸ เห็นได้ว่า แม้ในรัชสมัยนี้จะไม่มีการพิจารณาอภัยโทษเป็นการทั่วไป แต่ก็มีกรณีแสดงให้เห็นถึงวิธีการยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษเฉพาะรายโดยการติกลงทูลเกล้าถวายฎีการ้องทุกข์ เพื่อให้พระมหากษัตริย์ทรงพิจารณาเรื่องราวที่ทูลเกล้าถวายฎีกานั้นเป็นการเฉพาะราย

ในรัชสมัยต่อไปคือรัชกาลที่ 4 มีการนำการปกครองแบบพ่อปกครองลูกกลับมาใช้อย่างมีบทบาทเข้มข้นขึ้น ดังนั้นการพิจารณาอภัยโทษในรัชกาลที่ 4 จึงมีรูปแบบการพิจารณาที่แตกต่างจากในรัชกาลที่ 3 ที่กล่าวมาข้างต้น

4) รัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีแนวความคิดแบบพ่อปกครองลูกได้กลับมามีบทบาทสำคัญต่อการใช้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์อย่างแท้จริงมากกว่าที่ผ่านมา ดังเห็นได้จากการที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกประเพณีที่กีดขวางความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์และราษฎร ซึ่งหลงเหลือมาจากสมัยอยุธยา เช่น การห้ามราษฎรมองดูพระมหากษัตริย์ เป็นต้น ตลอดจนประเพณีอื่น ๆ พระองค์ก็ทรงโปรดให้ยกเลิกเสีย ส่วนประเพณีทูลเกล้าถวายฎีกา ซึ่งเป็นเครื่องแสดงถึงความศรัทธาของราษฎรที่มีความยุติธรรมของพระมหากษัตริย์ตลอดมานั้น ก็ได้ทรงโปรดเกล้าปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเป็นหลายประการ เช่น ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกการเขียนผู้ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา เพราะแต่เดิมมาผู้ใดมีเรื่องเดือดร้อนใจจะทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาจะต้องถูกเขียน 30 ที เพื่อพิสูจน์ความเดือดร้อนและป้องกันมิให้ถวายฎีกาพรั้งหรือเป็นที่รบกวนพระราชหฤทัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้งดเขียนเสีย³⁹

นอกจากนั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้ราษฎรซึ่งเห็นว่าตนมิได้รับความยุติธรรมจากศาล ตระลาการหรือลูกขุน ตลอดจนราษฎรซึ่งได้รับความทุกข์ยากเดือดร้อนด้วยเหตุอื่น ๆ ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาเพื่อขอพระราชทานความเป็นธรรมแก่ตน และพระองค์โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศขยายพระบรมราชูปถัมภ์ต่อออกไปถึงผู้ไม่สามารถจะถวายฎีกาเองได้ เช่น ถูกกักขังก็สามารถฝากให้ญาติพี่น้อง หรือมูลนายมาถวายต่างตัวได้⁴⁰ ซึ่งนับเป็นพระมหากษัตริย์คุณแก่นักโทษซึ่งอยู่ในจองจำเป็นล้นพ้น และกลายเป็นธรรมเนียมสำหรับนักโทษที่จะทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาพระราชทานอภัยโทษเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

³⁸ ยูพาวดี ปานช่วย. การอภัยโทษ : ศึกษาหลักการพิจารณาตัวผู้ต้องโทษเป็นรายบุคคลและนโยบายทางอาญา. หน้า 13.

³⁹ ปราโมทย์ นาครทรรพ. การปรับปรุงประเทศไทยให้สอดคล้องกับความเจริญของบ้านเมืองตั้งแต่รัชสมัยรัชกาลที่ 4 จนถึงรัชกาลที่ 6. พระนคร : สภาสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย. 2510. หน้า 50.

⁴⁰ สมเด็จพระบรมราชาธิบดีราชานุภาพ. ความทรงจำ. ธนบุรี : เฉลิมชัยการพิมพ์. 2314. หน้า 113.

โดยในรัชสมัยนี้ไม่ปรากฏว่าได้มีการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปให้แก่ผู้กระทำความผิด แต่ได้มีประกาศให้ผู้กระทำความผิดมาลู่แก่โทษ และจะโปรดพระราชทานยกโทษให้ผู้นั้น ดังปรากฏในประกาศเรื่องภิกษุ สามเณร รักใคร่หญิงจนถึงปาราชิกให้มาลู่แก่โทษ พุทธศักราช 2397⁴¹ ซึ่งเมื่อพระองค์ใกล้สวรรคตก็ยังมีพระราชหฤทัยเฝ้าห่วงใยสันติสุขของราษฎร ทรงพระราชดำริว่า "ถ้าสิ้นพระองค์ล่วงไปแล้ว ขอให้ท่านทั้งปวง จงช่วยกันทำนุบำรุงแผ่นดินต่อไปให้เรียบร้อยให้สันพร้าหมณอาณาประชาราษฎร์ได้พึงอยู่เย็นเป็นสุขทั่วกัน ขอให้ทูลพระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่ให้เอาพระธุระรับฎีกาของราษฎรอันมีทุกข์ร้อน ใ้ร้องได้สะดวกเหมือนพระองค์ ได้ทรงเป็นธุระรับฎีกามาแต่ก่อน"⁴² กล่าวคือ หากพระองค์ทรงสวรรคตลงก็ขอให้ข้าราชการดูแลประชาชนได้อยู่อย่างมีความสุขและให้รับฎีกาของประชาชนที่เดือดร้อนที่มาขอพึ่งพระบารมี

จะเห็นได้ว่าในการปกครองประเทศในรัชกาลที่ 4 นี้ พระมหากษัตริย์ทรงต้องการให้ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และมองเห็นว่าประชาชนที่ยื่นคำร้องขอฎีกา เป็นบุคคลที่ได้รับความเดือดร้อน ดังนั้นเมื่อพระองค์มองเห็นถึงปัญหาของประชาชน จึงมีการพระราชทานอภัยโทษให้แก่ผู้ยื่นคำร้องฎีกา เพื่อต้องการปลดเปลื้องทุกข์ให้แก่ประชาชนผู้ยื่นคำร้อง อีกทั้งยังต้องการจัดทุกข์และบำรุงสุขให้แก่ประชาชนอันเป็นการทั่วไป ทั้งนี้เนื่องจากพระองค์ท่านได้พิจารณาแล้วว่าผู้กระทำความผิดได้ชดใช้การรับโทษมาบ้างแล้ว และชั่งน้ำหนักแล้วว่าการอภัยโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดที่ยื่นคำร้องฎีกา ย่อมสร้างความผาสุกให้แก่ประชาชนมากกว่าการไม่รับพิจารณา เนื่องจากมีแนวความคิดที่ว่า การลงโทษโดยพ่อปกครองลูก เมื่อลูกกระทำความผิดและได้รับโทษเป็นการเรียบร้อยแล้ว ลูกก็ย่อมที่จะได้รับการอภัยจากพ่อเช่นเดียวกัน เนื่องจากลูกได้รู้สำนึกในการที่ตนได้กระทำไปบ้างแล้วนั่นเอง

5) รัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์ในยุคปฏิรูปกฎหมายและศาลในสมัยนี้ได้มีการร่างพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยพระราชประเพณีกรุงสยามอันมีลักษณะใกล้เคียงกับรัฐธรรมนูญที่มีใช้อยู่ในประเทศต่าง ๆ ในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ร่างพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้มีมาตราที่บัญญัติถึงพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษไว้อย่างชัดเจนว่า พระเจ้าแผ่นดินมีราชศักดิ์านุภาพเป็นอาทิ คือ เป็นที่เกิดของความยุติธรรมที่ระงับทุกข์ร้อนและทรงพระกรุณายกโทษคนผิดกฎหมาย ทั้งยังนับได้ว่าเป็นการนำพระ

⁴¹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 123-125.

⁴² เรื่องเดียวกัน. หน้า 112-113.

ราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ไทยมาบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์⁴³

การพระราชทานอภัยโทษในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น มิได้จำกัดอยู่เฉพาะนักโทษที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดและต้องได้รับโทษอยู่ในเวรจำเท่านั้น แต่หมายรวมถึงผู้ต้องกักขังอยู่ระหว่างพิจารณา เพราะละเมิดพระราชกำหนดกฎหมาย หรือต้องการว่าละเมิดพระราชกำหนดกฎหมายด้วย เช่นเดียวกับนักโทษที่ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษก็ได้จำกัดอยู่เฉพาะนักโทษที่มีคำพิพากษาถึงที่สุด หากหมายรวมถึงนักโทษที่อยู่ระหว่างฝากขังโดยไม่มีคำปรึกษาโทษหรือคำพิพากษาโทษด้วย⁴⁴ อาจกล่าวได้ว่าการพระราชทานอภัยโทษแก่นักโทษในสมัยนี้มีได้ทั้งก่อนและหลังคำพิพากษาถึงที่สุด ซึ่งรูปแบบการใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษในรัชสมัยนี้แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

ประเภทแรก การพระราชทานอภัยโทษในรูปแบบของพระบรมราชวินิจฉัยในอรรถคดีต่าง ๆ ในฐานะทรงเป็นผู้พระราชทานความยุติธรรมทรงวินิจฉัยอรรถคดีกรณีพิพาทของราษฎรด้วยพระองค์เอง ต่อมาได้โปรดให้มีลูกขุนแบ่งเบาพระราชภาระแต่สำหรับความผิดทางอาญาจะต้องนำความขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยชี้ขาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในความผิดที่มีโทษหนักถึงประหารชีวิตและจำคุกตลอดชีวิต จะมีพระบรมราชวินิจฉัยพระราชทานอภัยโทษใน 2 ลักษณะ คือ อภัยโทษปล่อยตัวและอภัยโทษลดโทษจากประหารชีวิตเป็นจำคุกตลอดชีวิตสำหรับคดีที่มีโทษจำคุกซึ่งมิได้มีการกำหนดเวลาไว้ การพระราชทานอภัยโทษจะมีลักษณะทั้งการปล่อยตัวและการกำหนดระยะเวลาจำคุก เพื่อให้มีโทษมีเวลาอยู่ในคุกสั้นลงและมีโอกาสได้ออกจากคุกเท่ากับเป็นการลดโทษ⁴⁵

ประเภทที่สอง การพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา โดยการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกานี้มีทั้งก่อนบังคับโทษหรือระหว่างมีการบังคับโทษ การถวายฎีกาก่อนมีการบังคับโทษจะถวายมาพร้อมกับคำพิพากษาในลักษณะกึ่งกล่าวโทษกึ่งร้องทุกข์ สำหรับการถวายฎีการะหว่างมีการบังคับโทษจะได้แก่ฎีกาของผู้ต้องโทษที่ถูกคุมขังอยู่ในคุกทั้งที่คดีมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วและคดีอยู่ระหว่างการพิจารณา⁴⁶

ประเภทที่สาม การพระราชทานอภัยโทษเป็นการ ซึ่งการพระราชทานอภัยโทษในลักษณะนี้เป็นการพระราชทานอภัยโทษตามโบราณราชประเพณีที่จะได้ทรงบำเพ็ญอภัยทาน

⁴³ ยูพาวดี ปานช่วย. การอภัยโทษ : ศึกษาหลักการพิจารณาตัวผู้ต้องโทษเป็นรายบุคคลและนโยบายทางอาญา. 2557. หน้า 14.

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน. หน้า 15.

⁴⁵ ชฎารัตน์ ทองรุต. ความชอบธรรมของอำนาจในการอภัยโทษ. หน้า 126 - 127.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน. หน้า 127.

ปลดปล่อยนักโทษในวาระและโอกาสสำคัญของบ้านเมือง⁴⁷ ซึ่งในรัชสมัยนี้ได้มีการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป 2 ครั้งด้วยกัน ได้แก่

(1) เมื่อ ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2441) เนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จนิวัติกลับจากยุโรปด้วยความเรียบร้อยสะดวกดี เมื่อเสด็จมาถึงก็ได้พบแต่การแสดงความรักภักดี สัตย์ซื่อต่อพระองค์จากราชกรรทุกหมู่เหล่า ทั้งที่ได้พบเห็นด้วยพระเนตรและฟังด้วยพระกรรณ ทำให้เกิดพระราชดำริอันเป็นเบื้องต้นขึ้นมาอันหนึ่ง คือความกรุณาต่อไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน จำพวกที่ติดอยู่ในเวรจำตามโทษานุโทษ ให้ได้รับการพ้นโทษ ผ่อนโทษหนักเป็นเบา ให้กรมอัยการถอนฟ้อง และยกโทษให้แก่ผู้ซึ่งจะมีคดีฟ้องร้องเป็นความอาญา ซึ่งเมื่อกระทรวงต่าง ๆ ได้ดำเนินการสำรวจบัญชีนักโทษแล้ว ทำรายงานขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรากฏรายงานของกระทรวงวังมีผู้อยู่ในข่ายพระกรุณาธิคุณ จำนวน 32 คน⁴⁸

(2) เมื่อ ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451) เนื่องในโอกาสพระราชพิธีรัชมังคลาภิเศก สมโภชศิริราชสมบัติถึง 41 ปี มีราชประสงค์จะปลดปล่อยนักโทษ ซึ่งสมควรจะได้รับพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณให้พ้นโทษ ปรากฏตามประกาศปลดปล่อยนักโทษที่มีโทษน้อย พระราชทานอภัยโทษให้ปลดปล่อยนักโทษที่ต้องจำคุกมานานและกระทำความผิดในฐานโทษที่ควรปล่อยเป็นอิสระได้ และเป็นนักโทษที่ประพฤติดี มีความชอบในเวลาที่อยู่ในเรือนจำ รวมจำนวน 1615 คน⁴⁹

6) รัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

การพระราชทานในสมัยรัชกาลที่ 6 นี้ยังคงมีรูปแบบของการพระราชทานอภัยโทษแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทเช่นเดียวกันกับรูปแบบของการพระราชทานอภัยโทษในสมัยรัชกาลที่ 5 แต่ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในส่วนข้อยกเว้นของการพระราชทานอภัยโทษบางประการ โดยสามารถแบ่งออกได้ ดังต่อไปนี้

ประเภทแรก การพระราชทานอภัยโทษในรูปแบบของพระบรมราชวินิจฉัยในอรรถคดีต่าง ๆ พบว่าแนวโน้มของการมีพระบรมราชวินิจฉัยอภัยโทษนั้นลดน้อยลงเป็นอย่างมากเมื่อเทียบกับสมัยรัชกาลที่ 5 โดยส่วนใหญ่จะทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยยืนตาม หรือเห็นด้วยกับคำพิพากษาของศาลเสมอ การก้าวล่วงเข้าไปเปลี่ยนแปลงความผิดของคำพิพากษาได้มีได้ก็แต่ใน

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁴⁸ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย. *ประวัติการราชทัณฑ์ 200 ปี*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ราชทัณฑ์. 2525. หน้า 623 – 626.

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 624 – 625.

กรณีที่ทรงเห็นว่าจะไม่เป็นการยุติธรรมเพียงพอแก่จำเลย หรือเพราะทรงมีพระมหากรุณาธิคุณเท่านั้น⁵⁰

ประเภทที่สอง การพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษ ซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา โดยได้มีการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาวางระเบียบ การทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา พุทธศักราช 2457 ขึ้นไว้สำหรับผู้ที่ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาให้ปฏิบัติได้ถูกต้องตามระเบียบ⁵¹

นอกจากนี้ยังทรงโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมพระราชนิมิตในการพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยฎีกาขึ้นไว้ เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการพิจารณาเรื่องราวฎีกาโดยเทียบเคียงตามพระราชนิมิตในรูปของ “พระราชบัญญัติพระราชนิมิตในการพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยฎีกา”⁵²

ประเภทสุดท้าย การพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป ซึ่งการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปนี้ยังคงมีการใช้ในโอกาสสำคัญของบ้านเมืองเช่นเดิม โดยในรัชสมัยนี้มีการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปถึง 4 ครั้ง ได้แก่ การพระราชทานอภัยโทษในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ร.ศ. 129 ซึ่งกระทำในรูปของประกาศเลิกธรรมเนียมการปล่อยนักโทษในการเปลี่ยนแผ่นดินใหม่ ประกาศยกโทษทหารชั้นเกณฑ์ขาดหนี้ราชการ พระราชกำหนดพระราชอภัยโทษ พ.ศ. 2459 และพระราชกำหนดพระราชอภัยโทษ พ.ศ. 2467⁵³

จะเห็นได้ว่า ในสมัยรัชกาลที่ 6 นี้ รูปแบบของการพระราชทานอภัยโทษมีการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดที่สำคัญ กล่าวคือ การพระราชทานอภัยโทษเป็นการเฉพาะราย โดยมีการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาวางระเบียบ การทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา พุทธศักราช 2457 ซึ่งการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาดังกล่าวนี้ จะส่งผลให้รูปแบบของการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษมีรูปแบบไปในทางเดียวกัน นอกจากนี้การที่มีพระราชบัญญัติพระราชนิมิตในการพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยฎีกา ยังทำให้การมีพระบรมราชวินิจฉัยเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์มีบรรทัดฐานที่ชัดเจนแน่นอน

7) รัชกาลที่ 7 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองมีการตราพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราวเปลี่ยนแปลงพระราชฐานะและพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในระบบบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นพระมหากษัตริย์

⁵⁰ ยูพาวดี ปานช่วย. การอภัยโทษ : ศึกษาหลักการพิจารณาตัวผู้ต้องโทษเป็นรายบุคคลและนโยบายทางอาญา. หน้า 16.

⁵¹ ชฎารัตน์ ทองรุต. ความชอบธรรมของอำนาจในการอภัยโทษ. หน้า 128.

⁵² เรื่องเดียวกัน.

⁵³ สถาบันพระปกเกล้า. พระราชทานอภัยโทษ. 20 เมษายน 2567. สืบค้นจาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=พระราชทานอภัยโทษ>.

ภายใต้รัฐธรรมนูญจนเมื่อได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามฉบับถาวรในวันที่ 10 ธันวาคม พุทธศักราช 2475 ได้บัญญัติรับรองอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษให้เป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ โดยถือเป็นการใช้พระราชอำนาจในทางบริหาร กล่าวคือ “พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งอำนาจที่จะพระราชทานอภัยโทษ” แต่การพระราชทานอภัยโทษ ไม่มีลักษณะเด็ดขาดและเป็นอิสระเหมือนดั้งเดิม การพระราชทานอภัยโทษในรูปแบบของการมีพระบรมราชวินิจฉัยอรรถคดีก่อนการบังคับโทษหมดไป คงมีแต่การขอพระราชทานอภัยโทษเมื่อคดีถึงที่สุดและอยู่ระหว่างการบังคับโทษเท่านั้น ซึ่งบทบัญญัติมาตราในรัฐธรรมนูญ ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดรูปแบบของการพระราชทานอภัยโทษที่ปรากฏในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์⁵⁴ โดยสามารถพิจารณาความเปลี่ยนแปลงในแนวความคิดและรูปแบบของแต่ละกรณีได้ ดังต่อไปนี้

ประการแรก การเปลี่ยนแปลงการพระราชทานอภัยโทษในรูปของพระบรมราชวินิจฉัยในอรรถคดีต่าง ๆ กล่าวคือ อำนาจในการวินิจฉัยอรรถคดี ตั้งแต่โบราณราชประเพณีถือเป็นอำนาจของพระมหากษัตริย์แต่เพียงพระองค์เดียวเท่านั้น เปลี่ยนแปลงมาเป็นอำนาจของศาล ทำให้อำนาจในการวินิจฉัยอรรถคดีตกอยู่แก่ศาลทั้งหมดโดยบริบูรณ์ และเป็นผลให้อำนาจตุลาการ ซึ่งเคยเชื่อมโยงกับอำนาจบริหารในยุคของการปฏิรูปกฎหมายและศาลต้องแยกตัวเป็นอิสระโดยเด็ดขาด ประเพณีดั้งเดิมที่ศาลต้องนำความขึ้นกราบบังคมทูล ในคดีที่มีโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต เพื่อขอพระบรมราชวินิจฉัยจึงสิ้นสุดลงโดยผลของรัฐธรรมนูญ ทำให้รูปแบบของการพระราชทานอภัยโทษในรูปของพระบรมราชวินิจฉัยในอรรถคดีต่าง ๆ จึงสิ้นสุดลงด้วย อย่างไรก็ตามรูปแบบของการพระราชทานอภัยโทษในรูปของพระบรมราชวินิจฉัยในอรรถคดีต่าง ๆ ก็ยังไม่สิ้นสุดลงโดยเด็ดขาด⁵⁵

ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงการพระราชทานอภัยโทษในรูปของพระบรมราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าถวายฎีกา ซึ่งผลของรัฐธรรมนูญทำให้การพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาต้องสิ้นสุดลงด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาก่อนมีการบังคับโทษ⁵⁶

ประการสุดท้าย การเปลี่ยนแปลงแนวความคิดและรูปแบบของการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป พระบรมราชโองการซึ่งเคยบัญญัติไว้ทำยพระราชกำหนดอภัยโทษแต่

⁵⁴ ยุพาวดี ปานช่วย. *การอภัยโทษ : ศึกษาหลักการพิจารณาตัวผู้ต้องโทษเป็นรายบุคคลและนโยบายทางอาญา*. หน้า 18.

⁵⁵ *เรื่องเดียวกัน*. หน้า 18 – 19.

⁵⁶ *เรื่องเดียวกัน*. หน้า 19.

ครั้งรัชกาลที่ 6 เรื่อยมาจนถึงรัชกาลที่ 7 นั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว พระราชกำหนดพระราชทานอภัยโทษก็ไม่ปรากฏพระบรมราโชวาทอีก⁵⁷

นอกจากนั้น ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้เอง ได้มีการตรากฎหมายออกมาภายหลัง เพื่อยกเลิกความผิดในทางอาญา และความผิดต่อกฎหมายปกครอง ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบจากการยกโทษให้ ไปเป็นการยกความผิดให้แม้ว่าผู้กระทำความผิดนั้นจะพ้นโทษไปแล้วก็ตาม โดยใช้ระบบการนิรโทษกรรมและการล้างมลทิน เป็นอีกระบบหนึ่งแยกต่างหากจากการพระราชทานอภัยโทษ⁵⁸

ต่อมาเมื่อได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พุทธศักราช 2477 การพระราชทานอภัยโทษให้แก่ผู้ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาจึงเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาภาค 7 ว่าด้วยการอภัยโทษเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา และ ลดโทษ สำหรับการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปยังคงยึดถือตามโบราณราชประเพณี โดยกระทำผ่านกระบวนการนิติบัญญัติโดยคำแนะนำยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร⁵⁹

8) รัชกาลที่ 8 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

ในสมัยรัชกาลที่ 8 นี้ได้มีการแต่งตั้งคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ขึ้นเพื่อปฏิบัติพระราชกรณียกิจในหน้าที่พระมหากษัตริย์ ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลขึ้นครองราชสมบัติทรงมีพระชนมายุเพียง 9 พรรษา ยังทรงไม่บรรลุนิติภาวะและทรงมีพระสุขภาพไม่แข็งแรง ต้องประทับอยู่ต่างประเทศเพื่อทรงศึกษาต่อ การใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษด้วยพระองค์เองจึงมีเพียงเฉพาะในช่วงระยะเวลา 6 เดือนสุดท้ายของรัชกาลเท่านั้น การพระราชทานอภัยโทษเป็นไปตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พุทธศักราช 2477 ซึ่งประกาศและมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2478 มีการยกเลิกกฎหมายลักษณะอาญาพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมิโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 เป็นผลให้เมื่อศาลได้พิพากษาตัดสินประหารชีวิตผู้ใดแล้วไม่ต้องนำความขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อขอพระบรมราชานุญาตให้มีผลบังคับในรูปของพระบรมราชวินิจฉัยอีกต่อไป โดยให้สามารถบังคับโทษได้ รูปแบบของการพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาก่อนมีการบังคับโทษต้องสิ้นสุดลงโดยเด็ดขาด แต่ความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิของผู้ต้องโทษประหารชีวิต โทษจำคุกตลอดชีวิต และโทษจำคุกมีกำหนดเวลา ที่จะทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาได้ใน

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁵⁸ สุพจน์ ธรรมมา. การศึกษาระบบการอภัยโทษ. หน้า 81.

⁵⁹ ยูพาวดี ปานช่วย. การอภัยโทษ : ศึกษาหลักการพิจารณาตัวผู้ต้องโทษเป็นรายบุคคลและนโยบายทางอาญา. หน้า 19.

ภาค 7 ว่าด้วยอภัยโทษ เปลี่ยนโทษหนักเป็นเบาและลดโทษ ตั้งแต่มาตรา 259 ถึงมาตรา 267 โดยได้มีการกำหนดรูปแบบหลักเกณฑ์วิธีการในการพระราชทานอภัยโทษไว้เฉพาะการพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาเท่านั้น ไม่รวมถึงการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปซึ่งยังคงยึดถือตามโบราณราชประเพณีที่มีมาตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราช⁶⁰

จะเห็นได้ว่า ในรัชสมัยนี้ได้มีการยกเลิกการพระราชทานอภัยโทษในรูปแบบของพระบรมราชวินิจฉัยในอรรถคดีต่าง ๆ ที่มีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 อย่างสิ้นเชิง กล่าวคือพระมหากษัตริย์จะไม่มีอำนาจพระราชทานอภัยโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดที่คดีอยู่ระหว่างพิจารณาหรือคดียังไม่ถึงที่สุดได้ แต่การพระราชทานอภัยโทษแบบเฉพาะราย และการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปยังคงมีเช่นเดิม

9) รัชกาลที่ 9 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ในช่วงต้นรัชกาลพุทธศักราช 2489 การใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษยังต้องกระทำผ่านทางคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในพระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์ จนกระทั่งในปีพุทธศักราช 2495 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับมาประทับในประเทศไทยเป็นการถาวร พระองค์จึงได้ทรงใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษด้วยพระองค์เอง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อได้ครองสิริราชสมบัติในปี 2489 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันก็ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานพระเมตตาแก่ผู้กระทำความผิดอาญาในการพระราชทานอภัยโทษ⁶¹ เป็นการพิจารณาอภัยโทษผ่านทางผู้มีอำนาจเสนอเรื่องราวขึ้นมายังพระมหากษัตริย์ ดังนั้นในรัชสมัยนี้จึงมีผู้ยื่นคำร้องฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษแก่พระมหากษัตริย์อย่างมากมาย เพราะหากมีการยื่นคำร้องขึ้นมาและมีการเสนอเรื่องราวต่อพระมหากษัตริย์พระมหากษัตริย์ก็จะทรงพิจารณาและพระราชทานอภัยโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดเป็นราย ๆ ไป ซึ่งในการปกครองรัชสมัยนี้ได้มีการวางกฎหมายอันเป็นบทบัญญัติที่รองรับถึงการพระราชทานอภัยโทษไว้ด้วย คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับในรัชกาลปัจจุบัน ได้บัญญัติรับรองพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษตามคติโบราณไว้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ไม่ว่าจะรัฐธรรมนูญนั้นจะได้ถูกยกเลิก หรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงเป็นประการใด ก็ยังคงบัญญัติเป็นอำนาจของพระมหากษัตริย์ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 191 บัญญัติว่า “พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษ” กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับ

⁶⁰ ชฎารัตน์ ทองรุต. ความชอบธรรมของอำนาจในการอภัยโทษ. หน้า 132.

⁶¹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. รวมบทความวิชาการเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี. 2549. หน้า 214 – 215.

การใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษนั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาภาค 7 ว่าด้วยอภัยโทษ เปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา และลดโทษ ซึ่งประกาศใช้ในรัชกาลก่อนนั้นเอง อย่างไรก็ตาม ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงกระบวนการและขั้นตอนบางประการในส่วนเกี่ยวข้องกับตัวบทกฎหมาย และบุคคลที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับการใช้พระราชอำนาจ ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพระราชทานอภัยโทษเป็นไปอย่างรอบคอบ รัดกุม และเที่ยงธรรมที่สุด ทั้งในส่วนของการพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษเป็นรายบุคคล และการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป

จากแนวความคิดและความเป็นมาเกี่ยวกับพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ไทยนับตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย เป็นต้นมา ปรากฏว่าได้มีวิวัฒนาการที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองในแต่ละยุคสมัย นอกจากแนวความคิดที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นที่มาของความยุติธรรม (The King is the fountain of Justice) ซึ่งเป็นแนวความคิดของการใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษ อันเป็นที่ประจักษ์โดยทั่วไปแล้ว ยังมีแนวความคิดแบบ “พ่อกับลูก” อันเป็นรูปแบบการปกครองในยุคสุโขทัยตอนต้น ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงมีพระกรุณาต่อพสกนิกรของพระองค์ประดุจบิดาที่มีความเมตตาต่อบุตร แนวความคิดดังกล่าวได้รับการแทนที่ด้วยแนวความคิด “ธรรมราชา” ในยุคสุโขทัยตอนปลาย ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงดำรงพระองค์มั่นในทศพิธราชธรรม และปรับเปลี่ยนเข้ากับแนวความคิด “เทวราชา” และ “เจ้าชีวิต” ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งพระมหากษัตริย์เป็นผู้ทรงพระราชอำนาจเด็ดขาดเหนือชีวิตในแว่นแคว้นได้อย่างสนิทสนมกลมกลืน อย่างไรก็ตามแนวความคิดแบบ “ธรรมราชา” และ “พ่อกับลูก” ก็ได้กลับมามีบทบาทต่อการใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์อีกครั้งหนึ่งในสมัยกรุงธนบุรี และทวีความสำคัญยิ่งขึ้นเป็นลำดับในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น และรัตนโกสินทร์ตอนปลายเลยมาจนถึงปัจจุบัน⁶²

อาจกล่าวได้ว่า พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ไทยได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้สอดคล้องกับสภาวะการณ์ในแต่ละยุคสมัย แต่ยังคงไว้ซึ่งเนื้อหา โดยที่การพระราชทานอภัยโทษยังคงเป็นอำนาจเฉพาะของพระมหากษัตริย์ ซึ่งแตกต่างจากประมุขของนานาประเทศอื่น ๆ บทบาทของการพระราชทานอภัยโทษในปัจจุบันมีความสำคัญมาก เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎร พระองค์ทรงเป็นที่พึ่งสุดท้ายในการแสวงหาความยุติธรรมในฐานะประมุขของรัฐ พระมหากษัตริย์ทรงใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษตามกฎหมายและด้วยความเที่ยงธรรม แสดงให้เห็นถึงพระเมตตา ซึ่งส่งผลให้เกิดประโยชน์สุขแก่ผู้ต้องโทษทางอาญาแผ่นดินและครอบครัวของพวกเขา

⁶² ยุพาวดี ปานช่วย. การอภัยโทษ : ศึกษาหลักการพิจารณาตัวผู้ต้องโทษเป็นรายบุคคลและนโยบายทางอาญา. หน้า 21.

10) รัชกาลที่ 10 พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในสมัยรัชกาลปัจจุบันนี้ รูปแบบของการพระราชทานอภัยโทษยังคงมี เช่นเดียวกับในสมัยรัชกาลที่ 9 ซึ่งมีทั้งการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปโดยการตราเป็นพระราชกฤษฎีกาตามโอกาสสำคัญของบ้านเมือง เช่น การพระราชทานอภัยโทษเนื่องในโอกาสแรกนับแต่ขึ้นทรงราชย์สืบราชสันตติวงศ์ พ.ศ. 2559⁶³ และการพระราชทานอภัยโทษในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 70 พรรษา 28 กรกฎาคม 2565 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา 12 สิงหาคม 2565 ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง⁶⁴ การพระราชทานอภัยโทษในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 28 กรกฎาคม 2567 พ.ศ. 2567⁶⁵ เป็นต้น และการพระราชทานอภัยโทษเป็นการเฉพาะรายโดยการให้ผู้ต้องคำพิพากษาหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้อง ยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษต่อพัดตีหรือผู้บัญชาการเรือนจำตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

โดยการพระราชทานอภัยโทษเฉพาะรายที่สำคัญในรัชสมัยนี้ ได้แก่ การพระราชทานอภัยโทษเป็นการเฉพาะรายให้แก่ นักโทษชายเด็ดขาด ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งได้ยื่นทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษจำนวน 3 คดี ได้แก่ คดีที่ 1 คดีหมายเลขแดง ที่ อม. 4/2551 ความผิดต่อหน้าที่ราชการ กำหนดโทษจำคุก 3 ปี คดีที่ 2 คดีหมายเลขแดง ที่ อม. 10/2552 ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ความผิดต่อพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดของพนักงานในองค์การหรือหน่วยงานของรัฐ กำหนดโทษจำคุก 2 ปี ซึ่งคดีที่ 1 กับคดีที่ 2 นับโทษซ้อนกันรวมกำหนดโทษจำคุก 3 ปี และคดีที่ 3 คดีหมายเลขแดง ที่ อม. 5/2551 ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวมกำหนดโทษจำคุก 5 ปี รวมกำหนดโทษจำคุก 8 ปี โดยรับโทษมาแล้ว 10 วัน เหลือโทษจำคุก 7 ปี 11 เดือน 20 วัน อยู่ที่เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร โดยพระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานโดยการลดโทษให้แก่ นักโทษเด็ดขาดชาย ทักษิณ ชินวัตร เหลือจำคุกต่อไปอีก 1 ปี⁶⁶

⁶³ พระราชกฤษฎีกา พระราชทานอภัยโทษเนื่องในโอกาสแรกนับแต่ขึ้นทรงราชย์สืบราชสันตติวงศ์ พ.ศ. 2559

⁶⁴ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 70 พรรษา 28 กรกฎาคม 2565 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา 12 สิงหาคม 2565 ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พ.ศ. 2565

⁶⁵ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 28 กรกฎาคม 2567 พ.ศ. 2567

⁶⁶ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 140 ตอนที่ 40 ข เลขที่ 1/2566 วันที่ 1 กันยายน 2566.

จะเห็นได้ว่า การพระราชทานอภัยโทษให้แก่นักโทษชายเด็ดขาด ทักษิณ ชินวัตรเป็นการพระราชทานอภัยโทษที่ประชาชนให้ความสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นการพระราชทานอภัยโทษนักโทษเด็ดขาดทางการเมือง ที่ได้ถูกจำคุกมาแต่ต้น หากแต่เป็นผู้ต้องขังที่ได้เข้ามาบอตัวในภายหลังและได้รับโทษจำคุกเพียงไม่นาน ก็ได้ยื่นคำร้องฎีกาเพื่อขอพระราชทานอภัยโทษแก่พระมหากษัตริย์ อีกทั้งยังเป็นนักโทษเด็ดขาดทางการเมืองที่ได้ถูกตัดสินว่ากระทำความผิดในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี อันเป็นหน้าที่ตำแหน่งที่สูงสุดในการบริหารประเทศ และถูกตัดสินว่ามีความผิดมากกว่า 1 ครั้ง นอกจากนี้ยังได้รับการพระราชทานอภัยโทษที่ลดโทษลงเหลือในจำนวนที่น้อย หากเทียบกับโทษที่ศาลได้พิจารณาคดีพิพากษาให้ลงโทษ

กล่าวโดยสรุป การพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากเดิมที่พระมหากษัตริย์มีอำนาจเด็ดขาดในการพระราชทานอภัยโทษแต่เพียงผู้เดียว จนกระทั่งเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย พระมหากษัตริย์จะทรงใช้พระราชอำนาจได้เมื่อมีกฎหมายให้อำนาจไว้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติให้พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้กระทำความผิด เช่นเดิม แต่การพระราชทานอภัยโทษจะกระทำได้เมื่อมีการถวายเรื่องราวจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ดังนั้น พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ ถือเป็นพระมหากฤษฎีคุณที่พระองค์มีต่อผู้กระทำความผิด และเป็นสิ่งที่อยู่ควบคู่กับการเมืองการปกครองของประเทศไทยตลอดมา

3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดและการอภัยโทษ

เนื้อหาส่วนนี้จะพิจารณาถึงแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับสาเหตุการกระทำความผิดของผู้กระทำความผิด การกลับมาก่อทำความผิดซ้ำและผู้กระทำความผิดติดนิสัย ตลอดจนการลงโทษเพื่อแสดงให้เห็นถึงสาเหตุที่ผู้กระทำความผิดที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษกลับมาก่อทำความผิดซ้ำ อันเป็นการขัดต่อวัตถุประสงค์ของการพระราชทานอภัยโทษที่ต้องการให้ผู้ต้องโทษได้รับการแก้ไขฟื้นฟูและกลับคืนสู่สังคมก่อนกำหนด

3.1 แนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุการกระทำผิด

การกระทำความผิดหรืออาชญากรรมที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่ามีได้เกิดจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งเพียงสาเหตุเดียว หากแต่มีสาเหตุต่าง ๆ หลายสาเหตุรวมทั้งปัจจัยต่าง ๆ เป็นส่วนประกอบ นักวิชาการสาขาต่าง ๆ ได้พยายามศึกษาวิเคราะห์สาเหตุของอาชญากรรมมาโดยตลอด แต่นักวิชาการเหล่านั้นก็มักจะอธิบายสาเหตุของอาชญากรรมไปตาม

แนวความคิดความรู้และประสบการณ์ของตนเป็นหลัก กล่าวคือ นักวิชาการก็มุ่งเน้นว่าอาชญากรรมส่วนใหญ่เกิดจากสาเหตุทางสังคมและสิ่งแวดล้อม นักเศรษฐศาสตร์ก็มุ่งเน้นว่าอาชญากรรมส่วนใหญ่เกิดจากสาเหตุความยากจน นักจิตวิทยาถือว่าเกิดจากสาเหตุทางจิตใจ นักชีววิทยากายภาพและจิตแพทย์ก็ว่าเกิดจากสาเหตุทางพันธุกรรมและการบกพร่องทางพันธุกรรมและทางร่างกาย ซึ่งจากแนวความคิดทั้งหลายนั้น อาจสรุปได้ว่าอาชญากรรมเกิดจากสาเหตุใหญ่ 2 ประการคือ สาเหตุภายในอันได้แก่ สาเหตุทางด้านชีววิทยา (ชีวกายภาพ) และสาเหตุทางด้านจิตวิทยา (จิตใจ) และสาเหตุภายนอก ได้แก่ สาเหตุทางด้านสังคม⁶⁷

นักอาชญาวิทยาส่วนใหญ่วิเคราะห์ว่า มิใช่สาเหตุใดเพียงสาเหตุเดียวที่ทำให้เกิดอาชญากรรมได้ แต่ต้องอาศัยสาเหตุร่วมกัน อาจเป็น 2 ประการหรือ 3 ประการ แล้วแต่กรณี สาเหตุหรือปัจจัยดังกล่าวจะมีความสัมพันธ์และมีขั้นตอนในการผลักดันให้เกิดอาชญากรรมเป็นราย ๆ ไป กระบวนการเกิดอาชญากรรมดังกล่าวนี้ ศาสตราจารย์เฮร์แมนน์ แมนน์ไฮน์ (Hermann Mannheim) นักอาชญาวิทยาชาวอังกฤษ ได้อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการและความสัมพันธ์ที่สาเหตุดังกล่าวทำให้เกิดอาชญากรรมไว้ โดยแมนน์ไฮน์ ได้อธิบายไว้ว่า⁶⁸

“สภาพจิตใจของแต่ละบุคคลเปรียบเสมือนตัวแปลงสภาพที่สำคัญยิ่งเพราะลำพังปัจจัยทางกายภาพหรือปัจจัยทางสังคมเพียงอย่างเดียว แต่ยังไม่ผ่านตัวแปลงสภาพหรือปัจจัยทางจิตใจก็ไม่อาจก่อให้เกิดอาชญากรรมได้ ถ้าเมื่อใดปัจจัยทางด้านสังคมหรือกายภาพมีอิทธิพลทางด้านจิตใจเสียแล้ว ก็จะทำให้เกิดขบวนการเปลี่ยนแปลงสภาพจิต (คือความรู้สึกผิดชอบ ชั่วดี สติยับยั้ง) ของบุคคล ซึ่งอาจผลักดันให้ปัจจัยต่าง ๆ นั้นมีอิทธิพลไปสู่การก่ออาชญากรรมได้”

จากแนวความคิดของแมนน์ไฮน์ จึงอาจกล่าวได้ว่า สาเหตุภายนอกเพียงอย่างเดียวอาจไม่ได้ทำให้บุคคลก่ออาชญากรรมได้เสมอไป หากแต่การจะก่ออาชญากรรมได้ บุคคลนั้นอาจถูกสาเหตุภายนอกมากระตุ้นหรือผลักดัน จนกระทบต่อสภาพจิตใจจนอาจขาดความรู้สึกนึกคิด หรือความยับยั้ง และมาก่ออาชญากรรมได้

3.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำผิดซ้ำและผู้กระทำผิดติดนิสัย

สำหรับเนื้อหาในส่วนนี้จะพิจารณาถึงแนวคิดและทฤษฎีที่ทำให้ผู้กระทำความผิดกลับมาก่อทำความผิดซ้ำ โดยพิจารณาถึงสาเหตุ ปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายในที่มีผลต่อการกลับมาก่อทำความผิดซ้ำ โดยสามารถแยกพิจารณาได้ ดังนี้

⁶⁷ ปกรณ์ มณีปกรณ์. *อาชญาวิทยาและทัณฑ์วิทยา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เวิลด์เทรด ประเทศไทย. 2553. หน้า 146.

⁶⁸ เรื่องเดียวกัน. หน้า 146 – 147.

3.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการกระทำผิดซ้ำ

การกระทำผิดซ้ำ (Recidivism) เป็นศัพท์ที่ใช้ในสาขาวิชาอาชญาวิทยา หรืออาจเรียกว่าการกระทำผิดซ้ำซ้อน หมายถึง การกระทำผิดเพิ่มเติมขึ้นอีก หลังจากผู้กระทำผิดถูกจับและถูกลงโทษแล้ว และยังหมายถึง การละเมิดเงื่อนไขที่ผู้ได้รับการคุมประพฤติหรือผู้ที่ได้รับการพักการลงโทษกระทำขึ้น การกระทำผิดซ้ำอาจนับรวมถึงการกระทำผิดครั้งที่ 2 ขึ้นไป อาจเรียกได้ว่าเป็นการกระทำผิดซ้ำติดนิสัย และยากต่อการแก้ไขพฤติกรรมที่ติดนิสัยให้กลับคืนสู่สังคมปกติได้ นับว่าเป็นการก่อปัญหาอาชญากรรมให้กับสังคมเพิ่มมากขึ้น ทั้งที่ผู้กระทำผิด ได้ผ่านขั้นตอนการขัดเกลาและการแก้ไขจากหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะในการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมนิสัยในเรือนจำมาแล้ว⁶⁹

สำหรับผู้กระทำผิดติดนิสัย เดิมมักใช้คำว่าผู้กระทำผิดโดยสันดาน ซึ่งหากพิจารณาจากการที่ผู้นั้นกระทำผิดซ้ำซาก คือ การกระทำผิดซ้ำซากหลาย ๆ ครั้ง ถ้าเพียงกระทำผิดซ้ำเพียงหนึ่งหรือสองครั้ง ยังถือไม่ได้ว่าผู้นั้นกระทำผิดติดนิสัย เพราะอาจเกิดจากการพลาดพลั้งได้ แต่ถ้าผู้นั้นได้กระทำผิดซ้ำตั้งแต่ 3 ครั้งขึ้นไป ควรจะถือได้ว่าการกระทำผิดซ้ำซากหรือกระทำผิดติดนิสัย ซึ่งสามารถแบ่งแยกประเภทได้ ดังต่อไปนี้

1) ผู้ที่เป็นอาชญากรอาชีพ

อาชญากรอาชีพ (Professional Criminal) คือ อาชญากรที่เลี้ยงชีพด้วยการประกอบอาชญากรรม จึงจำเป็นที่เขาต้องศึกษาถึงวิธีการและเทคนิคในการประกอบอาชญากรรมเฉพาะอย่างที่เขายึดเป็นอาชีพให้มีความชำนาญเพื่อความสะดวกในการประกอบอาชญากรรมของเขา อาชญากรประเภทนี้ไม่จำเป็นต้องเริ่มต้นกระทำผิดมาตั้งแต่เด็ก อาชญากรบางคนไม่เคยมีประวัติการกระทำผิดมาก่อนเลย อาชญากรอาชีพถือว่าทุกคนล้วนโกง การประกอบอาชญากรรมจึงเป็นเพียงวิธีหาเงินชนิดหนึ่ง การทำมาหาชีพของเขานำมาซึ่งรายได้ที่ดียิ่งยิวชาญเท่าใดเขาก็ยิ่งภูมิใจในความสามารถของเขาเท่านั้นตลอดชีวิตเขาไม่ยอมประกอบอาชีพสุจริตเลย เพราะเห็นว่าลำบากและมีรายได้น้อย เหตุจูงใจของอาชญากรพวกนี้ก็คือความอยากได้เงิน และชอบผจญภัย⁷⁰ อาจกล่าวได้ว่า ผู้กระทำผิดที่เป็นอาชญากรอาชีพนั้น อาจมองว่าการกระทำของตนเป็นเพียงการประกอบอาชีพและหารายได้วิธีหนึ่งเท่านั้น ดังนั้น ผู้กระทำหลายรายอาจเตรียมตัวรับความเสี่ยงที่อาจถูกจับและถูกจำคุกอยู่แล้ว

⁶⁹ นุชานฎ มุกระ. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำในคดีอาชญากรรมในคดีอาชญากรรมของผู้ต้องขังหญิงเรือนจำกลางเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่. 2554. หน้า 16.

⁷⁰ ประเทือง ธนียผล. อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2548. หน้า 16.

นอกจากนี้หลายรายอาจผ่านการถูกจำคุกในเรือนจำมาก่อน การใช้ชีวิตในเรือนจำจึงเป็นเพียงการใช้ชีวิตให้ผ่านไปเพื่อรอวันพ้นโทษเท่านั้น

2) ผู้ที่มีจิตบกพร่อง

ผู้กระทำผิดซ้ำซากหรือผู้ที่กระทำผิดติดนิสัยที่มีลักษณะพิเศษอีกประเภทหนึ่งก็คือ พวกที่มีความบกพร่องทางจิตและนำไปสู่การกระทำผิดซ้ำซาก การที่บุคคลประเภทนี้กระทำความผิดซ้ำ จึงไม่ได้เกิดจากความชั่วร้ายในจิตใจที่จะคิดทำเพื่อหวังสิ่งตอบแทนทางเศรษฐกิจดังเช่น อาชญากรอาชีพ ซึ่งผลจากความผิดปกติทางจิตดังกล่าวอาจก่อให้เกิดการกระทำความผิดได้⁷¹

3) ผู้ที่กระทำผิดซ้ำในคดีเล็กน้อย

ผู้ที่กระทำผิดซ้ำในคดีเล็กน้อยนี้ ส่วนใหญ่จะกระทำความผิดในคดีลักทรัพย์ซึ่งจะมีโทษระยะสั้น ทำให้ผู้กระทำผิดเหล่านี้มีโอกาสหมุนเวียนเข้ามาในเรือนจำอยู่เป็นประจำ ซึ่งโดยส่วนมากจะเป็นผู้ที่มาจากครอบครัวแตกแยกหรือครอบครัวที่มีปัญหา และมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนมาตั้งแต่เด็กก้าวร้าวและมีพฤติกรรมชอนเร้น โดยมีพัฒนาการมาจากเด็กเกเร หนีโรงเรียน ไม่ชอบเรียนหนังสือ และไม่ประสบความสำเร็จในด้านการศึกษา และไม่มีทักษะหรือฝีมือในการประกอบอาชีพใด ๆ อีกทั้งไม่ชอบที่จะทำงานสุจริตหรือการทำงานหนัก แต่ชอบสบายและหาเงินโดยการทุจริตหรือลักขโมย⁷² จึงอาจกล่าวได้ว่า ผู้ที่กระทำผิดซ้ำในคดีเล็กน้อยนี้อาจมีพฤติกรรมเช่นเดียวกับอาชญากรอาชีพ และเลือกที่ประกอบอาชีพโดยการกระทำผิดเล็กน้อย เนื่องจากจะถูกบังคับโทษระยะสั้นและมีโอกาสกลับมากระทำผิดอีกครั้งได้ไวขึ้น

ก๊อตเฟรดสัน (Gottfredson) ได้ทำการเปรียบเทียบอัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังที่ได้รับการปลดปล่อยออกมาจากเรือนจำใน 3 ลักษณะ คือ⁷³

- ก. การปล่อยโดยการพักการลงโทษ
- ข. การปล่อยอย่างมีเงื่อนไข ซึ่งเป็นการปล่อยโดยกำหนดเงื่อนไขห้ามกระทำหรือกระทำบางอย่าง
- ค. การปล่อยเมื่อครบกำหนดโทษ

ปรากฏว่าอัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้ที่ได้รับการพักการลงโทษมีเพียง 11% ในขณะที่อัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้ที่ได้รับการปล่อยอย่างมีเงื่อนไข และผู้ที่ได้รับการปลดปล่อยเมื่อครบกำหนดโทษมีถึง 26% และ 32% ตามลำดับ ซึ่งจากการศึกษาก็น่าจะแสดงได้ว่าผู้ที่

⁷¹ สุวรรณ ใจคลองแคล้ว. สาเหตุการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำพิเศษธนบุรี. (ภาคนิพนธ์ ปริญญาโท) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร. 2546. หน้า 25.

⁷² เรื่องเดียวกัน. หน้า 26.

⁷³ เรื่องเดียวกัน.

ได้รับการปลดปล่อยโดยการพักการลงโทษ มีอัตราการกระทำผิดซ้ำน้อยกว่าผู้ที่ได้รับการปลดปล่อยแบบอื่น ๆ⁷⁴ ดังนั้น เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกรณีพระราชทานอภัยโทษ ทำให้เห็นได้ว่า การพระราชทานอภัยโทษอาจเป็นวิธีที่ได้ให้ผู้กระทำผิดได้รับการปลดปล่อยตัวที่ไวขึ้นและอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่กลับมาก่อการกระทำผิดซ้ำได้

3.2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำผิดซ้ำ

สำหรับทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดซ้ำของผู้กระทำผิดหรือผู้กระทำผิดติดนิสัยที่สำคัญทฤษฎีหนึ่ง ก็คือ ทฤษฎีประทับตรา (Labeling Theory)

โดยทฤษฎีประทับตรา มองว่า การกระทำผิดเกิดขึ้นเพราะสังคมเป็นผู้กำหนด หรือเป็นผู้ประทับตรา การประทับตรานั้นจะเกิดขึ้นเมื่อมีการกระทำผิดครั้งแรกและผู้กระทำผิดได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมและหน่วยงานอื่น ๆ ในสังคม สถาบันเหล่านี้เป็นผู้กำหนดว่าเขามีพฤติกรรมเป็นอาชญากร เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้กระทำผิดก็ยอมรับ การประทับตราและเริ่มกำหนดทิศทางแห่งความประพฤติของตนเองในอนาคตให้สอดคล้องกับการรับรู้ของสังคม หรืออาจกล่าวได้ว่าการกระทำผิดเกิดขึ้นเพราะปฏิกิริยาระหว่างบุคคลกับสังคม⁷⁵

แชลล (Schrag) ได้สรุปทฤษฎีตราหน้าเพื่อชี้ให้เห็นถึงลักษณะหรือองค์ประกอบของทฤษฎีนี้สรุปได้ 9 ประการ ดังนี้⁷⁶

- (1) พฤติกรรมอาชญากรไม่มีความชั่วร้ายอยู่ภายใน
- (2) นิยามของพฤติกรรมอาชญากรถูกกำหนดโดยผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจในสังคม
- (3) บุคคลกลายเป็นอาชญากรเพราะกระบวนการตราหน้า
- (4) กระบวนการยุติธรรมจัดกลุ่มอาชญากรและกลุ่มที่ไม่ใช่อาชญากรแตกต่างจากข้อมูลในโลกความจริง
- (5) ผู้ประกอบอาชญากรรมซึ่งถูกจับกุมมีเพียงเล็กน้อย ส่วนผู้ประกอบอาชญากรรมซึ่งไม่ถูกจับกุมมีจำนวนมาก และมักกระทำผิดมาแล้วไม่น้อยกว่าพวกแรก
- (6) การที่บุคคลจะถูกจับกุมหรือไม่ขึ้นอยู่กับบุคลิกลักษณะของบุคคลนั้นไม่ใช่จากฐานความผิด
- (7) ความรุนแรงในการลงทัณฑ์ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของบุคคลเช่นกัน

⁷⁴ เรื่องเดียวกัน.

⁷⁵ มนต์รี บุนนาค. วิเคราะห์สาเหตุการกระทำผิดซ้ำในคดีเสพยาบ้า ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ต้องขังในทัณฑสถานบำบัดกลางพิเศษ. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารจิต) มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม. 2542. หน้า 25.

⁷⁶ เรื่องเดียวกัน. หน้า 25 – 26.

(8) การวินิจฉัยสั่งการของกระบวนการยุติธรรมขึ้นอยู่กับแบบฝังในความคิดของบุคคลทั่วไปเกี่ยวกับผู้กระทำผิด

(9) เมื่อใดก็ตามที่บุคคลถูกตราหน้าจากสังคมว่าเป็นผู้มีความผิดร้ายแรงบุคคลนั้นจะตกอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถกอบกู้ภาพพจน์ของตนในฐานะพลเมืองดีกลับคืนมา

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีประทับตราเชื่อว่าการกระทำผิดที่เกิดขึ้นเพราะสังคมเป็นผู้กำหนดหรือเป็นผู้ประทับตรา การประทับตรานั้นจะเกิดขึ้นเมื่อมีการกระทำผิดครั้งแรกและผู้กระทำผิดได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมหรือหน่วยงานอื่น ๆ ในสังคม สถาบันเหล่านี้เป็นผู้กำหนดว่าเขามีพฤติกรรมเป็นอาชญากร เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้กระทำผิดก็ยอมรับการประทับตรานั้นและเริ่มต้นกำหนดทิศทางความประพฤติของตนในอนาคตให้สอดคล้องกับการรับรู้ของสังคม กล่าวคือเมื่อสังคมมีการประทับตราว่าบุคคลนั้นเป็นอาชญากรแล้ว บุคคลนั้นก็จะเชื่อว่าตนเป็นอาชญากรและกลับมามีการทำความผิดซ้ำต่อไป

3.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับการลงโทษ

การลงโทษเป็นสภาพบังคับทางกฎหมาย (Sanction) ของกฎหมายอาญา และเมื่อบุคคลใดกระทำความผิดก็ต้องได้รับโทษ สำหรับวัตถุประสงค์ของการลงโทษในทางอาญาสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎี อันเป็นเหตุผลสนับสนุนเบื้องหลังการลงโทษผู้กระทำความผิดเอาไว้หลากหลาย ทฤษฎีที่มีวิวัฒนาการมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ทฤษฎีแก้แค้นทดแทน ทฤษฎีข่มขู่ยับยั้ง ทฤษฎีตัดโอกาสการกระทำความผิดหรือทฤษฎีสมาัยใหม่อย่างทฤษฎีแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด⁷⁷ ทั้งนี้ เมื่อจุดมุ่งหมายสำคัญของกฎหมายอาญา คือ การมุ่งเน้นส่งเสริมการรักษาความปลอดภัยแก่สังคม การอธิบายวัตถุประสงค์ของการลงโทษจึงเป็นการอธิบายถึงความสำคัญของเหตุผลที่ใช้เพื่อเป็นเครื่องสนับสนุนการลงโทษอย่างสมเหตุสมผล การลงโทษตามทฤษฎีปรัชญาแห่งการลงโทษได้มีการอธิบายถึงทฤษฎีการลงโทษเอาไว้ ดังนี้

3.3.1 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน (Retribution)

การแก้แค้นทดแทน (Retribution) มีพื้นฐานมาจากแนวคิดของ Lex Talionis หรือ “กฎหมายแห่งการตอบโต้” ซึ่งมีหลักการสำคัญคือการลงโทษที่เท่าเทียมและตรงไปตรงมา โดยกำหนดว่า “อาชญากรควรได้รับการลงโทษเสมอกับการบาดเจ็บและความเสียหายที่อาชญากรก่อขึ้นให้กับผู้เสียหาย” ซึ่งต่อมากฎเกณฑ์ดังกล่าวได้ถูกเรียกว่า “กฎตาต่อตา” (an eye for an eye principle)⁷⁸

⁷⁷ อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. *ทฤษฎีอาญา*. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน. 2556. หน้า 82.

⁷⁸ Encyclopaedia Britannica. *Talion*. August 20, 2024. Retrieved from : <https://www.britannica.com/topic/talion>

โดยทฤษฎีนี้มองว่าไม่มีการลงโทษอื่นใดที่ให้ความสำคัญกับการกระทำ ความผิด (actus reus) และ เจตนากระทำความผิด (mens rea) มากเท่ากับการลงโทษตอบโต้ ภายใต้หลักการนี้ องค์ประกอบทั้งสองของอาชญากรรมต้องมีอยู่ก่อนจึงจะสามารถลงโทษได้ นอกจากนี้ ผู้กระทำความผิดจะถูกลงโทษเฉพาะการกระทำที่มีความผิดที่พวกเขาทำจริงๆ เท่านั้น เช่น ผู้ที่วางแผนฆาตกรรมแต่ทำให้เหยื่อบาดเจ็บเพียงเล็กน้อย จะไม่ถูกลงโทษหนักเท่าผู้ที่สังหารเหยื่อได้สำเร็จ⁷⁹

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนได้ลดความสำคัญลงเพราะสังคมมีเหตุผล หรือวัตถุประสงค์อื่นในการที่จะใช้ลงโทษผู้กระทำความผิดมากขึ้น ประกอบกับวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนนั้น คำนึงแต่เพียงว่าโทษที่จะใช้ลงโทษนั้นต้องเหมาะสมและได้สัดส่วนกับความร้ายแรงของการกระทำผิด จึงไม่สามารถที่จะกักขังผู้กระทำความผิดไว้เกินกว่าระยะเวลาที่เหมาะสมกับความร้ายแรงแห่งการกระทำผิดของเขา และเมื่อผู้กระทำความผิดได้รับโทษครบตามคำพิพากษาแล้วก็จะได้รับการปล่อยตัว โดยไม่ได้พิจารณาว่าผู้นั้นมีแนวโน้มในการหวนกลับมากระทำความผิดซ้ำและเป็นอันตรายต่อสังคมอยู่หรือไม่ ด้วยเหตุผลดังกล่าว การลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนในปัจจุบันจึงมีความสำคัญลดน้อยลงแต่ยังคงมีอยู่เพราะยังสอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชนทั่วไปในการที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับการลงโทษอย่างเหมาะสม

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนนั้นเปรียบได้เช่นเดียวกับสุภาษิตโบราณที่ว่า “ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว” กล่าวคือเมื่อเราทำความดี เราย่อมได้ผลที่ดีเป็นการตอบแทน ในทางกลับกัน ถ้าเราทำความชั่ว เราก็จะได้สิ่งที่ไม่ดีเป็นการตอบแทน

3.3.2 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence)

ทฤษฎีนี้เห็นว่า การลงโทษที่จะมีผลต่อการข่มขู่ได้นั้น ผู้ลงโทษต้องกำหนดโทษให้สูงจนทำให้ผู้กระทำความผิดเกรงกลัว เพราะบุคคลกระทำการจะคำนึงถึงผลดีและผลเสียที่ตามมา หากการกระทำความผิดได้ผลดีมากกว่าโทษที่ได้รับ ผู้นั้นจะกระทำความผิด แต่ถ้าโทษที่ได้รับมากกว่าผลที่ได้จากการกระทำความผิด ผู้กระทำก็จะไม่กระทำความผิด⁸⁰ ซึ่งทฤษฎีการป้องปรามการกระทำความผิดนี้ได้แบ่งออกเป็น 2 ทฤษฎีย่อย คือ

⁷⁹ *Ibid.*

⁸⁰ พจนานา โสภณาเจริญวงศ์. *มาตรการลงโทษ : ล้างมลทิน*. กรุงเทพมหานคร : กองกฎหมายไทย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. หน้า 3

1) ทฤษฎีป้องปราบทั่วไป (General Deterrence) คือทำให้ประชาชนเห็นการลงโทษกลัว ไม่กล้าจะกระทำความผิดนั้น⁸¹ หรือก็คือการป้องปรามที่มีผลต่อบุคคลทั่วไป นอกเหนือจากตัวผู้กระทำความผิดเอง⁸²

2) ทฤษฎีป้องปรามเป็นการเฉพาะ (Specific Deterrence) ทฤษฎีนี้กล่าวว่าโทษตามกฎหมายเป็นบทเรียนสำหรับผู้กระทำผิดเพราะโทษดังกล่าวช่วยสอนให้ผู้กระทำผิดได้เรียนรู้ถึงผลร้ายจากพฤติกรรมบางประการของผู้กระทำผิด และผลร้ายดังกล่าวจะเป็นแรงผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพราะโทษตามกฎหมายทำให้ผู้กระทำผิดเกรงกลัว จึงละเว้นไม่กระทำพฤติกรรมที่ทำให้ตนต้องถูกลงโทษเช่นนั้นอีกในอนาคต⁸³

3.3.3 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม(Incapacitation)

การลงโทษตามทฤษฎีนี้เห็นว่า การลงโทษควรมีวัตถุประสงค์เพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดที่ถูกลงโทษมีโอกาสกระทำความผิดซ้ำอีก ดังนั้นระหว่างที่ผู้นั้นได้รับโทษ สังคมจะปลอดภัยจากการกระทำความผิดของผู้นั้น แม้การลงโทษตามทฤษฎีนี้คล้ายกับทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง แต่ทฤษฎีนี้มุ่งคุ้มครองและป้องกันสังคมโดยการนำเอาวิธีการลงโทษจำคุกมาใช้ เพราะโทษจำคุกย่อมทำให้ผู้ที่ถูกจำคุกอยู่ออกไปประกอบอาชญากรรมหรือก่อความเดือดร้อนให้สังคมไม่ได้ อีก อย่างน้อยก็เป็นการชั่วคราวระหว่างที่ถูกคุมขัง และได้นำมาใช้กับผู้กระทำความผิดเกือบทุกประเภทตั้งแต่จำคุกระยะสั้นไปจนถึงจำคุกตลอดชีวิต หรือแม้กระทั่งโทษประหารชีวิต วิธีการลงโทษที่จะป้องกันสังคมนี้ได้ถูกนำไปใช้กับอาชญากรที่กระทำความผิดติดนิสัย (Habitual Offenders) และอาชญากรวิกลจริต (Abnormal Offenders) แนวคิดนี้จึงมุ่งเน้นที่ประโยชน์สุขของสังคมให้ปลอดภัยต่อการกระทำความผิด และเน้นควบคุมผู้ที่เป็นอันตรายต่อสังคม โดยการใช้มาตรการควบคุมอย่างเข้มงวดเพื่อให้สังคมปลอดภัย⁸⁴

ในประเทศไทยก็ได้มีการนำทฤษฎีการลงโทษเพื่อตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม (Incapacitation) มาใช้ลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการลงโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกมีกำหนดเวลา เป็นการคุ้มครองมิให้ผู้กระทำความผิดกลับมาทำร้าย

⁸¹ เรื่องเดียวกัน.

⁸² สุพิชฌาย์ ศิริวัฒนา สีตะสิทธิ์. แนวทางที่เหมาะสมในการลงโทษและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดซ้ำในกระบวนการยุติธรรมไทย. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาตุษฏีบัณฑิต). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพมหานคร. 2558. หน้า 119.

⁸³ เรื่องเดียวกัน. หน้า 120-121

⁸⁴ พรณิภา พลศิลป์. มาตรการเสริมโทษทางอาญา: ศึกษากฎหมายให้ทำงานบริการสังคม. (วิทยานิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, กรุงเทพมหานคร. 2553. หน้า 17.

หรือเป็นภัยอันตรายต่อสังคมอีกตลอดไปหรือชั่วระยะเวลาหนึ่ง⁸⁵ อาจกล่าวได้ว่าทฤษฎีการลงโทษเพื่อตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม (Incapacitation) เป็นวิธีการที่มุ่งกระทำต่อตัวผู้กระทำความผิด โดยแยกผู้กระทำความผิดให้ออกไปจากสังคมเพื่อให้สังคมปลอดภัย และไม่ต้องเสี่ยงภัยจากการก่ออาชญากรรมของผู้กระทำความผิดคนนั้นอีก

3.3.4 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Rehabilitation)

ทฤษฎีนี้เป็นการลงโทษที่มีวิวัฒนาการมาจากหลักมนุษยธรรม หลักกฎหมายอาญาและแนวความคิดของนักอาชญาวิทยา รวมทั้ง นักทฤษฎีจิตวิทยา นักสังคมวิทยา และนักอาชญาวิทยายุคใหม่ ต่างก็มีความเห็นในทำนองคล้ายคลึงกันว่า ปัจจัยส่วนบุคคลและสังคมส่งผลกระทบต่ออาชญากรรมอย่างมาก ซึ่งชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ย่อมมีอัตลักษณ์ของตนเอง ดังนั้น การประกอบอาชญากรรมย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยบุคลิกภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคมของบุคคลนั้นๆ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่าการลงโทษเป็นแต่เพียงการขังขังบุคคลเพื่อไม่ให้ก่ออาชญากรรม トラบเท่าที่ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษอยู่ จึงไม่อาจป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพประกอบกับความรู้สึกในด้านมนุษยธรรมและการพัฒนากิจการราชทัณฑ์ที่สอดคล้องกับหลักทางวิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน เป็นเหตุผลที่ผลักดันให้การลงโทษผู้กระทำความผิดได้เปลี่ยนแนวคิดไปสู่การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ที่จะเป็นการเยียวยารักษาและปรับปรุงพฤติกรรมให้อาชญากรรมเปลี่ยนไปเคารพกฎหมาย⁸⁶

ดร.เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ ได้กล่าวว่า ทฤษฎีนี้ไม่ควรใช้คำว่า การลงโทษ (Punishment) แต่ควรเรียกว่า การบำบัด (Treatment) การบำบัดไม่มีลักษณะที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับความลำบากตามหลักของการแก้แค้นทดแทนหรือการข่มขู่ขัง เพราะเห็นว่า การทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับความยากลำบากหรือได้รับผลร้ายด้วยการลงโทษไม่น่าจะทำให้คนประพฤติดีขึ้น เพื่อให้การบำบัดหรือการอบรมบ่มนิสัยผู้กระทำความผิดเป็นไปอย่างได้ผล จะต้องมีการแยกประเภทนักโทษเพื่อสะดวกแก่การอบรม เช่น แยกประเภทนักโทษอายุน้อยออกจากนักโทษผู้ใหญ่ แยกพวกผู้กระทำความผิดครั้งเดียวออกจากพวกทำผิดหลายครั้ง แยกพวกที่พอกลับตัวได้ออกจากพวกที่เหลือของจริง ๆ เป็นต้น การบำบัดในระหว่างที่ผู้ต้องโทษถูกจองจำตัวอยู่นั้น อาจได้แก่⁸⁷

- 1) การให้ฝึกหัดอาชีพ
- 2) การให้การศึกษา

⁸⁵ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: บริษัทกรู๊สมาย พับลิชชิง จำกัด. 2562. หน้า 459.

⁸⁶ อรรถนฤ สวรรณบุผา. หลักอาชญาวิทยา. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช. 2518. หน้า 141.

⁸⁷ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. หน้า 459 – 460.

3) การอบรมทางศาสนาและศีลธรรม

4) การรักษาพยาบาล

เมื่อแน่ใจแล้วว่าผู้กระทำผิดได้ปรับตัวเป็นพลเมืองดีต่อสังคมแล้ว ก็ไม่ต้องคำนึงว่าผู้นั้นได้รับโทษจำคุกครบตามคำพิพากษาของศาลแล้วหรือไม่ รัฐจะต้องมีมาตรการปล่อยตัวผู้กระทำผิดก่อนรับโทษจำคุกครบกำหนด นอกจากนั้นแล้วต้องพยายามช่วยเหลือด้วยการแก้ไขสภาพแวดล้อมให้ครอบครัวผู้กระทำผิดดีขึ้น ช่วยเหลือแนะนำในการดำเนินชีวิตและในการหาอาชีพของผู้กระทำผิด⁸⁸

การพระราชทานอภัยโทษ จึงถือเป็นวิธีหนึ่งที่รัฐนำมาใช้แก่ผู้กระทำความผิดเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และเพื่อให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสได้กลับตัวเป็นคนดีและกลับคืนสู่สังคมก่อนครบกำหนดระยะเวลา ดังนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า เมื่อมีการลงโทษผู้กระทำความผิดและมีการแก้ไขฟื้นฟูตัวผู้กระทำความผิดแล้ว และผู้กระทำความผิดมีแนวโน้มที่จะปรับพฤติกรรมตนเองได้ การพระราชทานอภัยโทษจึงถูกนำมาใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

3.3.5 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice)

ทฤษฎีนี้พัฒนามาจากแนวคิดในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย แต่มีข้อแตกต่างที่แนวความคิดตามทฤษฎีนี้มุ่งเน้นการประนีประนอมยอมความกันในคดีอาญาของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด โดยเน้นการที่จะมีการสื่อสารทำความเข้าใจเพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้มีความตระหนักถึงผลเสียหายที่ตนได้ก่อให้เกิดความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายและต้องดำเนินการเพื่อทำให้ผู้เสียหายได้รับสิ่งที่เขาสูญเสียคืนมา ทั้งนี้ โดยมีเป้าหมายให้ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดมีความเข้าใจที่ดีต่อกันและอยู่กันอย่างสมานฉันท์ไม่ก่อให้เกิดข้อพิพาทต่อไป⁸⁹

แนวความคิดเกี่ยวกับการลงโทษดังที่กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปได้ว่า เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นผลของการลงโทษว่าจะมีผลอย่างไร ซึ่งแต่ละทฤษฎีก็จะมีแนวทางและผลที่แตกต่างกันไป แต่ผลสุดท้ายของทุกทฤษฎีคือเพื่อความสงบของการอยู่ร่วมกันในสังคม และแม้ว่าแต่ละทฤษฎีจะไม่สามารถตอบสนองต่อสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย หลายประเทศจึงมักใช้ทฤษฎีต่าง ๆ ร่วมกันแทนที่จะยึดถือเพียงทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งอย่างเด็ดขาด

มีปัญหาว่าทฤษฎีใดจะเป็นทฤษฎีที่ถูกต้องและเหมาะสมแก่การลงโทษผู้กระทำความผิดที่สุดนั้น หากพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของแต่ละทฤษฎีแล้ว จะพบว่ามีความขัดแย้ง

⁸⁸ เรื่องเดียวกัน.

⁸⁹ พจนาน โสภณาเจริญวงศ์. มาตรการลงโทษ : ล้างมลทิน. หน้า 4 – 5.

กัน เช่น ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน และทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้งนั้น มุ่งเน้นในการลงโทษต่อตัวผู้กระทำความผิดให้ต้องทุกข์ทรมานเพื่อให้เกิดความเข็ดหลาบและไม่กล้ากลับมากระทำความผิดเช่นเดิมอีก ในขณะที่ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด มุ่งเน้นการแก้ไขพฤติกรรมของตัวผู้กระทำความผิด เพื่อให้ผู้กระทำความผิดสามารถปรับตัวเป็นพลเมืองที่ดีต่อสังคมได้ ส่วนทฤษฎีการลงโทษเพื่อตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม มีได้มุ่งกระทำต่อตัวผู้กระทำความผิดเป็นสาระสำคัญ โดยมองว่าสังคมที่ไม่มีอาชญากรย่อมเป็นสังคมที่มีความปลอดภัย จึงได้แยกตัวผู้กระทำความผิดให้ออกไปจากสังคม จึงอาจสรุปได้ว่า การที่จะใช้ทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียวอาจไม่บรรลุวัตถุประสงค์ในทุกด้าน การลงโทษผู้กระทำความผิดนั้น จึงต้องคำนึงถึงหลายปัจจัยประกอบกัน ทั้งตัวผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย และสังคม ดังนั้น การลงโทษผู้กระทำความผิดจึงควรมีทฤษฎีต่าง ๆ มาปรับใช้แก่กรณี เป็นกรณีไปเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดและการอภัยโทษ พบว่า การกระทำความผิดและการกระทำผิดซ้ำในสังคมปัจจุบันไม่ได้เกิดจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลมาจากปัจจัยหลายประการที่เกี่ยวข้องกัน เช่น เมื่อบุคคลต้องเผชิญกับความยากจน ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจ อาจทำให้ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีลดลงและนำไปสู่การกระทำความผิด และเมื่อบุคคลนั้นพบว่าการกระทำผิดเป็นวิธีการที่ง่ายและให้รายได้ เขาอาจเลือกกลับมากระทำความผิดซ้ำ จนกลายเป็นอาชญากรอาชีพ ในที่สุดบุคคลนั้นอาจถูกสังคมตราหน้าว่าเป็นอาชญากรตามทฤษฎีประทับตรา จนทำให้การลงโทษแก่บุคคลเหล่านี้ ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษ ทั้งนี้อาจแก้ไขฟื้นฟูบุคคลเหล่านี้ให้กลับมาเป็นบุคคลที่ดีต่อสังคมได้ แม้การพระราชทานอภัยโทษจะมีความมุ่งหมายเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและกระทำให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสรückคืนสู่สังคมได้ก่อนครบกำหนดการลงโทษ ในทางกลับกันการพระราชทานอภัยโทษอาจเป็นช่องทางที่บุคคลเหล่านี้นำมาใช้เพื่อให้ตนพ้นจากโทษที่ได้รับเร็วยิ่งขึ้น และกลับมากระทำความผิดซ้ำได้เร็วยิ่งขึ้นเช่นกัน

บทที่ 3

กฎหมายและกระบวนการในการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย

จากที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 ว่าการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยเป็นแนวคิดที่มีมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และเป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในฐานะประมุขของประเทศตลอดมา โดยมีเป้าหมายหลักในการฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เพื่อเปิดโอกาสให้เขากลับใจเป็นคนดีและคืนสู่สังคมก่อนจะครบกำหนดโทษ และนอกเหนือจากการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแล้ว การพระราชทานอภัยโทษยังมีจุดประสงค์อื่น เช่น การลดความรุนแรงของการลงโทษตามคำพิพากษาของศาล การแก้ปัญหาความแออัดในเรือนจำ หรือการแก้ไขข้อผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม อย่างไรก็ตาม การพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยยังมีประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณา เช่น การที่กฎหมายเกี่ยวกับการอภัยโทษไม่ได้รับบุงเงินโอนและหลักเกณฑ์อย่างชัดเจน หรือกรณีที่ผู้กระทำความผิดหรือผู้ที่กระทำความผิดร้ายแรงได้รับการอภัยโทษ ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับความคาดหวังของสังคม

ดังนั้น เพื่อให้ทราบถึงปัญหาการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย จึงจำเป็นต้องศึกษาเกี่ยวกับกฎหมายพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย หลักเกณฑ์และเงื่อนไขของการพระราชทานอภัยโทษ รวมถึงผลในทางกฎหมายของการพระราชทานอภัยโทษ เพื่อนำมาวิเคราะห์ปัญหาการพระราชทานอภัยโทษต่อไป

1. บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ประเทศไทยเป็นประเทศในระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) หรือระบบประมวลกฎหมาย กฎหมายจึงได้บัญญัติเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษไว้โดยเฉพาะ ดังนี้

1.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข⁹⁰ โดยเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2475 ได้มีการกำหนดให้การให้อภัยโทษเป็นอำนาจของคณะกรรมการราษฎร แต่ให้นำ

⁹⁰ ศิวพร เจียสกุล. กรอบแนวคิดใหม่: การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475. *วารสารวิชาการไทยวิจัยและการจัดการ*, 2(1), 90 – 98. หน้า 91.

ความขึ้นขอพระบรมราชานุญาตเสียก่อน⁹¹ ซึ่งจะเห็นได้ว่าแม้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวจะให้อำนาจแก่ คณะกรรมการราษฎรเป็นผู้ให้อภัยโทษ แต่อำนาจเด็ดขาดในการอภัยโทษก็ยังคงอยู่ที่พระมหากษัตริย์ ที่ต้องให้พระบรมราชานุญาตก่อน แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรสยาม เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2475 แล้ว รัฐธรรมนูญก็ได้บัญญัติรับรองอำนาจในการ พระราชทานอภัยโทษให้เป็นอำนาจของพระมหากษัตริย์ดังเดิม ดังที่ปรากฏในมาตรา 54 ว่า “พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะพระราชทานอภัยโทษ” ซึ่งถือได้ว่าเป็นการนำพระราช อำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์มาบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรครั้งแรก จะ เห็นได้ว่าแม้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข แต่พระราชอำนาจในการพระราชทาน อภัยโทษยังคงเป็นพระราชอำนาจเด็ดขาดของพระมหากษัตริย์ ซึ่งเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทยในฉบับต่อ ๆ มา ก็ได้มีการบัญญัติรับรองพระราชอำนาจในการพระราชทาน อภัยโทษของพระมหากษัตริย์ไว้จนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ฉบับ ปัจจุบัน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้มีการบัญญัติพระราช อำนาจในการพระราชทานอภัยโทษไว้ในมาตรา 179 ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า “พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่ง พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษ” นอกจากนี้ เพื่อให้พระราชอำนาจในการพระราชทาน อภัยโทษของพระมหากษัตริย์สอดคล้องกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่กำหนดให้กรณี ที่คณะรัฐมนตรีถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์ขอให้พระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษ ให้ตรา เป็นพระราชกฤษฎีกา⁹² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 175 จึงได้ กำหนดให้พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการตราพระราชกฤษฎีกาโดยไม่ขัดต่อกฎหมาย ทั้งนี้ เพื่อให้พระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจตราพระราชกฤษฎีกาเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษได้

1.2 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย นอกจากจะได้มีการบัญญัติไว้ใน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น การพระราชทานอภัย โทษยังได้มีการบัญญัติถึงหลักเกณฑ์ในการขอพระราชทานอภัยโทษไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา ภาค 7 ว่าด้วยอภัยโทษ เปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา และลดโทษ ตั้งแต่มาตรา 259 – 267 โดยการพระราชทานอภัยโทษตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังต่อไปนี้

⁹¹ พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475. มาตรา 30

⁹² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 261 ทวิ

1. การพระราชทานอภัยโทษเฉพาะราย กล่าวคือ เป็นการพระราชทานอภัยโทษให้แก่ผู้ต้องโทษรายหนึ่งรายใดโดยเฉพาะ โดยการให้ผู้ต้องคำพิพากษาหรือผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้อง ทูลเกล้าฯ ถวายเรื่องราวต่อพระมหากษัตริย์ขอพระราชทานอภัยโทษ โดยยื่นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม⁹³ หรือยื่นต่อพ่ตติหรือผู้บัญชาการเรือนจำ ในกรณีที่ผู้ถวายเรื่องราวนั้นถูกจำคุกอยู่ในเรือนจำ⁹⁴ หรือหากไม่มีผู้ใดถวายเรื่องราวขอพระราชทานอภัยโทษ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม อาจถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์ขอให้พระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษนั้นก็ได้⁹⁵

2. การพระราชทานอภัยโทษทั่วไป กล่าวคือ เป็นการพระราชทานอภัยโทษให้แก่ผู้ต้องโทษเป็นการทั่วไป ไม่ใช่เพียงรายใดรายหนึ่งเท่านั้น โดยเมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นเป็นการสมควร จะถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์ขอให้พระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษก็ได้ ซึ่งการพระราชทานอภัยโทษโดยทั่วไปนี้ ต้องตราเป็นพระราชกฤษฎีกา⁹⁶

การพระราชทานอภัยโทษตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทั้ง 2 ประเภท ดังกล่าวนั้นมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ทั้งในเรื่องของบุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำขอพระราชทานอภัยโทษและผลของการพระราชทานอภัยโทษ ซึ่งการพระราชทานอภัยโทษทั้ง 2 ประเภทนี้ ผู้ศึกษาจะได้กล่าวต่อไปเพื่อให้เห็นถึงรายละเอียดและความแตกต่าง

2. ประเภทของการพระราชทานอภัยโทษ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การพระราชทานอภัยโทษนั้นมีด้วยกัน 2 ประเภท คือ การพระราชทานอภัยโทษเฉพาะราย และการพระราชทานอภัยโทษทั่วไป โดยการพระราชทานอภัยโทษทั้ง 2 ประเภทนี้มีรายละเอียดที่แตกต่างกันทั้งในส่วนของผู้ที่มีสิทธิยื่นคำขอพระราชทานอภัยโทษ หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการพระราชทานอภัยโทษ ตลอดจนผลของการพระราชทานอภัยโทษ ซึ่งสามารถแยกอธิบายได้ดังนี้

2.1 การพระราชทานอภัยโทษเฉพาะราย

การพระราชทานอภัยโทษเฉพาะราย หมายถึง การที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจพระราชทานอภัยโทษให้แก่ผู้ต้องโทษเฉพาะรายบุคคล โดยการทูลเกล้าฯ ถวายเรื่องราวหรือถวาย

⁹³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 259.

⁹⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 260.

⁹⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 261.

⁹⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 261 ทวิ.

ฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษต่อพระมหากษัตริย์ ส่วนการที่ผู้ต้องโทษนั้นจะได้รับการพระราชทานอภัยโทษหรือไม่เพียงใดก็ขึ้นอยู่กับพระบรมราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์

ทั้งนี้ การขอพระราชทานอภัยโทษเฉพาะรายนี้ กฎหมายได้กำหนดถึงหลักเกณฑ์เกี่ยวกับบุคคลผู้มีสิทธิทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษ ระยะเวลาในการทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษ ขั้นตอนการทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษ ตลอดจนหลักฐานที่ต้องใช้ในการทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษ โดยได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 259 – 261 ดังนี้

2.1.1 บุคคลผู้มีสิทธิขอพระราชทานอภัยโทษเฉพาะราย

สำหรับบุคคลผู้มีสิทธิทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษนั้น ได้มีการกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 259 และมาตรา 261 โดยแบ่งได้ดังนี้

1) ผู้ต้องคำพิพากษา หมายถึง ผู้ต้องคำพิพากษาของศาลอันระบุไว้ในหมายแดงแจ้งโทษ ทั้งยังหมายความรวมถึงผู้ต้องคำสั่งที่ขอด้วยกฎหมายของนายกรัฐมนตรี หรือคำสั่งของหัวหน้าคณะปฏิวัติให้ลงโทษประหารชีวิตหรือจำคุก ผู้ต้องคำพิพากษาของศาลทหาร ซึ่งตามพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ ได้อนุโลมถือตามหลักการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาโดยทั่วไป โดยเปิดโอกาสให้ดำเนินการได้เช่นเดียวกับนักโทษเด็ดขาดทั่วไป⁹⁷

2) ผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับผู้ต้องคำพิพากษา เช่น บิดา มารดา คู่สมรส บุตร ญาติพี่น้อง นอกจากนี้ ยังรวมถึงประมุขของประเทศ, รัฐบาล, เอกอัครราชทูต หรือกงสุลของประเทศที่นักโทษเด็ดขาดมีสัญชาติ ในกรณีที่นักโทษเด็ดขาดเป็นชาวต่างประเทศ⁹⁸ แต่สำหรับทนายความไม่ถือเป็นผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับผู้ต้องคำพิพากษาจึงไม่มีสิทธิทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องคำพิพากษาได้⁹⁹

3) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม สำหรับกรณีที่ไม่มีผู้ใดถวายเรื่องราวขอรับพระราชทานอภัยโทษ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 261 วรรคสอง ได้บัญญัติให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์ขอให้พระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษนั้นก็ได้

4) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม สำหรับกรณีที่ผู้ต้องโทษนั้นเป็นผู้ต้องคำพิพากษาของศาลทหาร และไม่มีผู้ใดถวายเรื่องราวขอรับพระราชทานอภัยโทษ รัฐมนตรีว่าการ

⁹⁷ สุพร อิศรเสนา, ม.ล., การทำหนังสือทูลเกล้าถวายฎีกา. กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ. 2528. หน้า 43.

⁹⁸ เพ็ญจันทร์ โชติบาล. พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ไทย. หน้า 229.

⁹⁹ หนังสือสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ที่ นร. 0601/075 ลงวันที่ 15 ตุลาคม 2561

กระทรวงกลาโหมเห็นสมควร จะถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์ขอให้พระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องคำพิพากษาของศาลทหารนั้นก็ได้¹⁰⁰

จะเห็นได้ว่า สำหรับผู้ที่มีสิทธิยื่นทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 259 นั้น กฎหมายได้บัญญัติไว้เพียงผู้ต้องคำพิพากษาหรือผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องเท่านั้น โดยไม่มีการบัญญัติให้ชัดเจนถึงหลักเกณฑ์ของผู้ต้องคำพิพากษาว่าต้องเป็นผู้ต้องคำพิพากษาที่ได้รับโทษเพียงใด ในความผิดฐานใด หรือเคยมีประวัติการกระทำความผิดมาแล้วหรือไม่ จึงอาจทำให้เกิดปัญหาการยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษที่มากและต้องมีการพิจารณาคำร้องเป็นจำนวนมาก ทั้งอาจเกิดปัญหาที่ผู้กระทำความผิดไม่ชัดหลายหรือสำนึกในการกระทำของตน หรือกลับมากกระทำความผิดซ้ำ ๆ เพราะเชื่อว่าตนมีสิทธิยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษได้ตลอดเวลา

2.1.2 กำหนดระยะเวลาในการขอพระราชทานอภัยโทษ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 259 ได้กำหนดไว้เพียงให้ผู้ต้องโทษหรือผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้อง จะทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษก็ได้ ภายหลังคดีถึงที่สุดแล้ว อันถือได้ว่าผู้ต้องโทษหรือผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องจะทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษได้ทันทีนับแต่คดีนั้นถึงที่สุด โดยไม่มีกำหนดระยะเวลาสิ้นสุดไว้ แต่อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติดังกล่าวก็ใช้บังคับเฉพาะการขอพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษทั่วไป แต่สำหรับผู้ต้องโทษประหารชีวิตนั้น เมื่อพิจารณาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 262 ซึ่งได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่นำตัวผู้ต้องโทษไปประหารชีวิตเมื่อพ้นกำหนด 60 วันนับแต่วันฟังคำพิพากษา¹⁰¹ จึงอาจกล่าวได้ว่าผู้ต้องโทษประหารชีวิตจะต้องทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษภายในกำหนด 60 วันนับแต่คดีถึงที่สุด เนื่องจากหากไม่มีการทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษภายในกำหนดระยะเวลาดังกล่าว ก็จะมีการบังคับโทษประหารชีวิตแก่ผู้ต้องโทษนั้นทันที

อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายจะไม่ได้กำหนดระยะเวลาในการขอพระราชทานอภัยโทษไว้ แต่หากผู้ต้องคำพิพากษาที่ไม่ใช่ผู้ต้องโทษให้ประหารชีวิต ถูกยกคำขอพระราชทานอภัยโทษนั้น กฎหมายห้ามมิให้ผู้ต้องคำพิพากษานั้นยื่นขอพระราชทานอภัยโทษใหม่ จนกว่าจะพ้นกำหนด 2 ปีนับแต่วันที่ถูกยกคำขอพระราชทานอภัยโทษครั้งก่อน¹⁰²

¹⁰⁰ พระราชบัญญัติเรือนจำทหาร พ.ศ. 2479. มาตรา 22.

¹⁰¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 262

¹⁰² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 264

2.1.3 วิธีการยื่นและขั้นตอนในการขอพระราชทานอภัยโทษ

วิธีการและขั้นตอนในการขอพระราชทานอภัยโทษนั้น สามารถแบ่งได้ตั้งแต่วิธีการและขั้นตอนที่ผู้ต้องคำพิพากษาหรือผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องยื่นคำร้องต่อผู้ที่มีอำนาจรับคำร้องจนถึงขั้นตอนในการพิจารณาคำร้องของแต่ละหน่วยงาน โดยสามารถแยกพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

1) วิธีการยื่นทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษ

การทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษนั้น ผู้ต้องคำพิพากษาหรือผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องจะยื่นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมก็ได้¹⁰³ และเมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมได้รับเรื่องราวขอพระราชทานอภัยโทษที่บุคคลดังกล่าวได้ยื่นมาแล้วนั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีหน้าที่ถวายเรื่องราวต่อพระมหากษัตริย์ พร้อมทั้งถวายความเห็น ว่าควรพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องคำพิพากษานั้นหรือไม่¹⁰⁴ แต่ในกรณีที่ผู้ต้องคำพิพากษานั้นถูกจำคุกอยู่ในเรือนจำ การทูลเกล้าฯ ถวายเรื่องราวขอพระราชทานอภัยโทษนั้น ผู้ต้องคำพิพากษาหรือผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องจะยื่นผ่านเรือนจำหรือทัณฑสถาน โดยยื่นเรื่องราวต่อพัสดิหรือผู้บัญชาการเรือนจำก็ได้¹⁰⁵

การทูลเกล้าฯ ถวายเรื่องราวขอพระราชทานอภัยโทษของผู้ต้องคำพิพากษาที่อยู่ในเรือนจำ จะต้องทำเป็นหนังสือโดยเขียนด้วยมือตนเอง หากผู้ต้องคำพิพากษานั้นไม่สามารถเขียนด้วยตนเองได้ เจ้าพนักงานเรือนจำจะพิจารณาช่วยเหลือแก่ผู้ต้องคำพิพากษานั้นตามความประสงค์ของผู้ต้องคำพิพากษา และต้องเขียนในสถานที่ที่เรือนจำจัดไว้ให้¹⁰⁶

สำหรับกรณีผู้ต้องโทษนั้นเป็นผู้ต้องคำพิพากษาศาลทหาร ผู้ต้องคำพิพากษาหรือผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องจะยื่นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมก็ได้ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีหน้าที่ถวายเรื่องราวนั้นต่อพระมหากษัตริย์ พร้อมทั้งถวายความเห็น ว่าควรพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องคำพิพากษานั้นหรือไม่ แต่หากผู้ต้องคำพิพากษาศาลทหารนั้นถูกจำคุกในเรือนจำทหาร ผู้ต้องคำพิพากษานั้นหรือผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องจะยื่นต่อผู้บังคับบัญชาเรือนจำหรือเจ้าพนักงานเรือนจำก็ได้¹⁰⁷

2) ขั้นตอนเกี่ยวกับการขอพระราชทานอภัยโทษของเรือนจำหรือทัณฑสถาน

ในทางปฏิบัติผู้ต้องคำพิพากษาโดยส่วนมากนั้นมักจะถูกจำคุกอยู่ในเรือนจำหรือทัณฑสถาน เรือนจำหรือทัณฑสถานจึงมีบทบาทสำคัญในการขอพระราชทานอภัยโทษของผู้ต้อง

¹⁰³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 259

¹⁰⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 261

¹⁰⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 260

¹⁰⁶ กฎกระทรวง การร้องทุกข์ การยื่นเรื่องราวใด ๆ หรือการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาของผู้ต้องขัง พ.ศ. 2563

¹⁰⁷ พระราชบัญญัติเรือนจำทหาร พ.ศ. 2479 มาตรา 22.

คำพิพากษา เรือนจำหรือทัณฑสถานนั้น จึงมีหน้าที่ชี้แจงให้ผู้ต้องคำพิพากษาทุกคนทราบถึงสิทธิของตนเองและผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้อง ในการยื่นเรื่องราวทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษ และภายหลังจากที่เรือนจำหรือทัณฑสถานได้รับฎีกาทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษจากผู้ต้องคำพิพากษาหรือผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องแล้ว เรือนจำหรือทัณฑสถานมีหน้าที่ดำเนินการสอบสวนเรื่องราวทูลเกล้าฯ ตามแบบสอบสวนเรื่องราวทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ ซึ่งการสอบสวนเรื่องราวทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษและการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องนี้ของเรือนจำหรือทัณฑสถานจะใช้ระยะเวลาดำเนินการไม่เกิน 90 วันทำการ¹⁰⁸ เมื่อดำเนินการสอบสวนเสร็จแล้วจึงส่งเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไปให้กรมราชทัณฑ์พิจารณาดำเนินการจัดเอกสารให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและมีความถูกต้องสมบูรณ์ เพื่อนำขึ้นกราบบังคมทูลฯ ต่อองค์พระมหากษัตริย์ต่อไป¹⁰⁹

สำหรับกรณีและผู้ต้องคำพิพากษาที่ได้ยื่นเรื่องราวทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษไว้แล้วเสียชีวิตหรือได้รับการปล่อยตัวเนื่องจากพ้นโทษ เรือนจำหรือทัณฑสถานแจ้งเหตุดังกล่าวไปให้ส่วนอภัยโทษ สำนักทัณฑปฏิบัติ กรมราชทัณฑ์ทราบโดยด่วน เพื่อให้ส่วนอภัยโทษประสานสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีทราบและยุติเรื่อง¹¹⁰ ทั้งนี้ เนื่องจากฎีกาทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษของผู้ต้องคำพิพากษาที่เสียชีวิต หรือได้รับการปล่อยตัวพ้นโทษได้ดำเนินการไปตามขั้นตอนจนมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ลดโทษหรือปล่อยตัวแล้ว จะเป็นการมีบังคับ

3) ขั้นตอนเกี่ยวกับการขอพระราชทานอภัยโทษของกรมราชทัณฑ์

เมื่อกรมราชทัณฑ์ได้รับเรื่องราวทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษจากเรือนจำหรือทัณฑสถานแล้ว กรมราชทัณฑ์มีหน้าที่ดำเนินการ ดังนี้¹¹¹

ก. ตรวจสอบเรื่องราวโดยละเอียดเกี่ยวกับฎีกา คำพิพากษา หมายจำคุก หมายลดโทษ เอกสารประกอบต่าง ๆ ว่าถูกต้องตามระเบียบหรือไม่ หากไม่ถูกต้องให้จัดการส่งกลับไปให้เรือนจำหรือทัณฑสถานดำเนินการแก้ไข

ข. ในกรณีที่มีปัญหาต้องขอทราบข้อเท็จจริง ประวัติการกระทำความผิด หรือรายละเอียดบางประการของผู้ต้องคำพิพากษา ให้กรมราชทัณฑ์ประสานไปยังเรือนจำหรือทัณฑสถาน หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สถานีตำรวจภูธรท้องที่ หรือศาล เป็นต้น

¹⁰⁸ กองทัณฑปฏิบัติ กรมราชทัณฑ์. ระยะเวลาดำเนินการ กลุ่มงานอภัยโทษ. 20 ธันวาคม 2566. สืบค้นจาก <http://www.correct.go.th/pg/>.

¹⁰⁹ ส่วนอภัยโทษ สำนักทัณฑปฏิบัติ กรมราชทัณฑ์. คู่มือ การขอพระราชทานอภัยโทษ. หน้า 12.

¹¹⁰ เรื่องเดียวกัน.

¹¹¹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 12 – 13.

สำหรับกรณีที่ต้องคำพิพากษานั้น เป็นผู้ต้องคำพิพากษาในความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ให้กรมราชทัณฑ์ประสานสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ขอทราบข้อมูลประวัติการกระทำความผิด เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาทุกราย

ค. ให้กรมราชทัณฑ์สรุปลงฎีกาทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษและคำพิพากษาในคดีของผู้ต้องคำพิพากษารายนั้น ๆ

ง. กรมราชทัณฑ์ต้องประมวลเรื่องราว ข้อเท็จจริง ข้อกฎหมายและเหตุผลที่จะถวายความเห็นขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงกระทรวงยุติธรรม เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมพิจารณาให้ความเห็นแล้ว จะเสนอเรื่องเพื่อให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นกราบบังคมทูลฯ ต่อดองค์พระมหากษัตริย์ต่อไป

จ. เมื่อมีพระบรมราชวินิจฉัยในเรื่องราวทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษเป็นประการใด ให้กรมราชทัณฑ์แจ้งให้เรือนจำหรือทัณฑสถานทราบเพื่อแจ้งไปยังผู้ถวายฎีกา และบันทึกรับทราบไว้เป็นหลักฐานต่อไป

ฉ. กรณีผู้ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิต กรมราชทัณฑ์จะต้องดำเนินการเกี่ยวกับการขอพระราชทานอภัยโทษเช่นเดียวกับผู้ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษอื่น ๆ หากแต่กรณีที่มีพระบรมราชวินิจฉัยให้ยกฎีกาไม่พระราชทานอภัยโทษให้ กรมราชทัณฑ์จะต้องแจ้งเรือนจำหรือทัณฑสถานเพื่อให้บังคับโทษแก่ผู้ต้องคำพิพากษารายนั้นโดยไม่ชักช้า

สำหรับระยะเวลาในการดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์ในการประมวลข้อเท็จจริง และสรุปเรื่องราวเพื่อประกอบการถวายความเห็นของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ในกรณีที่เอกสารประกอบการพิจารณาครบถ้วนนั้นจะใช้ระยะเวลาดำเนินงานไม่เกิน 90 วันทำการ แต่หากกรณีมีเหตุจำเป็นไม่อาจดำเนินงานให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาดังกล่าวได้ สามารถขยายระยะเวลาดำเนินงานต่อผู้มีอำนาจระดับผู้อำนวยการกองออกไปได้ไม่เกิน 30 วันนับแต่วันที่ครบกำหนดเวลาดังกล่าว และหากมีเหตุจำเป็นไม่อาจดำเนินงานให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่ขยายออกไปได้ สามารถขยายระยะเวลาการดำเนินงานต่อผู้มีอำนาจระดับอธิบดีออกไปได้อีกไม่เกิน 30 วันนับแต่วันที่ครบกำหนดเวลาดังกล่าว¹¹² ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าระยะเวลาดำเนินงานเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษของกรมราชทัณฑ์จะมีกำหนดระยะเวลาดำเนินงานสูงสุดไม่เกิน 150 วันทำการ

กล่าวโดยสรุป วิธีการและขั้นตอนในการขอพระราชทานอภัยโทษนั้น จะมีรูปแบบเป็นการที่เรือนจำหรือทัณฑสถานนำคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษและหลักฐาน ส่งต่อให้กรมราชทัณฑ์พิจารณาตรวจสอบและเสนอความเห็นให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมพิจารณาเสนอความเห็นต่อไปให้พระมหากษัตริย์มีพระบรมราชวินิจฉัยต่อไป โดยจะเห็นได้ว่าการพระราชทาน

¹¹² กองทัณฑปฏิบัติ กรมราชทัณฑ์. ระยะเวลาดำเนินการ กลุ่มงานอภัยโทษ.

อภัยโทษในประเทศไทย ไม่มีกระบวนการในการคัดกรองคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษเหล่านั้นก่อนว่า ผู้กระทำความผิดนั้นสมควรได้รับการพระราชทานอภัยโทษหรือไม่ ทั้งกระบวนการพระราชทานอภัยโทษยังเป็นการเสนอความเห็นต่อ ๆ กันไป โดยไม่มีหน่วยงานหรือบุคคลภายนอกเข้ามาถ่วงถ่วง ตรวจสอบ หรือถ่วงดุลความเห็นเหล่านั้น จึงอาจส่งผลให้ ความเห็นเหล่านั้นไม่เป็นธรรมหากผู้มีความเห็นมีอคติต่อผู้ต้องคำพิพากษา หรือผู้ต้องคำพิพากษามีผลประโยชน์ต่อผู้มีความเห็นได้

2.1.4 ผลของการพระราชทานอภัยโทษเฉพาะราย

ภายหลังจากที่มีการทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษของผู้ต้องคำพิพากษา หรือผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้อง หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้ถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์ขอให้พระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษแล้ว พระมหากษัตริย์จะทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยในเรื่องราวทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษนั้น ซึ่งผลของการพระราชทานอภัยโทษตามพระบรมราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์นั้น สามารถแยกพิจารณาได้เป็น 2 กรณี ดังนี้¹¹³

1) กรณีการขอพระราชทานอภัยโทษเด็ดขาดโดยปราศจากเงื่อนไข ถือเป็น การขอพระราชทานอภัยโทษเพื่อไม่ต้องรับโทษใด ๆ ดังนั้น เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยพระราชทานอภัยโทษให้แล้ว กฎหมายห้ามมิให้บังคับโทษนั้น หรือหากได้มีการบังคับโทษไปบ้างแล้วกฎหมายให้หยุดทันที หรือหากเป็นกรณีบังคับโทษปรับและผู้ต้องคำพิพากษาได้ชำระค่าปรับไปแล้ว กฎหมายก็ให้คืนค่าปรับนั้นทั้งหมด

2) กรณีการขอพระราชทานอภัยโทษเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบาหรือลดโทษ กรณีเช่นนี้หากพระมหากษัตริย์มีพระบรมราชวินิจฉัยพระราชทานอภัยโทษให้แล้ว เมื่อผู้ต้องคำพิพากษาได้รับการเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบาหรือได้รับการลดโทษแล้ว หากยังมีโทษเหลืออยู่ภายหลังที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษแล้วก็ให้บังคับเฉพาะโทษที่เหลืออยู่นั้นต่อไปจนกว่าจะครบกำหนดโทษตามคำพิพากษาของศาล

เมื่อผู้ต้องคำพิพากษาได้รับการพระราชทานอภัยโทษแล้ว หากผู้ต้องคำพิพากษานั้นถูกฟ้องว่ากระทำความผิดอีกอย่างหนึ่ง การได้รับพระราชทานอภัยโทษนั้นย่อมไม่ตัดอำนาจศาลที่จะพิจารณาเพิ่มโทษหรือไม่รอการลงอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาว่าด้วยการกระทำความผิดหลายครั้งไม่ซ้ำซ้อน หรือว่าด้วยรอการลงอาญาแต่อย่างใด¹¹⁴

¹¹³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 265

¹¹⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 266

2.2 การพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป

การพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป หมายถึง การที่พระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษเด็ดขาดทุกคนที่มีคุณสมบัติตามเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ที่พระราชนกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษที่ออกมาขณะนั้นกำหนดไว้ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ ที่มีต่อปวงชน โดยการยกโทษหรือลดโทษให้แก่ผู้ต้องโทษ อันเป็นผลให้ผู้ต้องโทษได้มีโอกาสกลับตัวเป็นคนดี และกลับคืนสู่สังคมได้ไวยิ่งขึ้น

การตราพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปในประเทศไทยนั้น ส่วนมากจะมีการตราพระราชกฤษฎีกาออกมาเนื่องในโอกาสหรือเหตุการณ์สำคัญ ๆ ของบ้านเมือง ตัวอย่างเช่น พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ พ.ศ. 2531 เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกสมโภชสิริราชสมบัติในมหามงคลสมัยที่ทรงปกครองแผ่นดินยาวนานกว่าพระมหากษัตริย์พระองค์ใดที่ปรากฏในประวัติศาสตร์¹¹⁵ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ พ.ศ. 2539 เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีกาญจนาภิเษกสมโภชสิริราชสมบัติในมหามงคลสมัยที่ทรงปกครองแผ่นดินมาครบ 50 ปี¹¹⁶ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ พ.ศ. 2547 เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ 12 สิงหาคม พุทธศักราช 2547¹¹⁷ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ พ.ศ. 2558 เนื่องในโอกาสพระราชพิธีฉลองพระชนมายุ 5 รอบ 2 เมษายน 2558 ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี¹¹⁸ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 70 พรรษา 28 กรกฎาคม 2565 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา 12 สิงหาคม 2565 ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พ.ศ. 2565¹¹⁹ และพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ ในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 28 กรกฎาคม 2567 พ.ศ. 2567¹²⁰ ซึ่งเป็นพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษที่มีการบังคับใช้เป็นฉบับปัจจุบัน เป็นต้น

¹¹⁵ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ พ.ศ. 2531

¹¹⁶ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ พ.ศ. 2539

¹¹⁷ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ พ.ศ. 2547

¹¹⁸ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ พ.ศ. 2558

¹¹⁹ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 70 พรรษา 28 กรกฎาคม 2565 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา 12 สิงหาคม 2565 ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พ.ศ. 2565

¹²⁰ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ ในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 28 กรกฎาคม 2567 พ.ศ. 2567

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปของพระมหากษัตริย์ในปัจจุบัน เป็นอำนาจของพระมหากษัตริย์ที่กำหนดได้ตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 179 ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 7 อภัยโทษ เปลี่ยนโทษหนักเป็นเบาและลดโทษ มาตรา 261 ทวิ โดยกำหนดให้การพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปนั้น ให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกาตามคำแนะนำของคณะรัฐมนตรี ดังนี้ เพื่อให้ทราบถึงการตราพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ ตลอดจนหลักเกณฑ์และเงื่อนไขต่าง ๆ ของการตราพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ จึงจำเป็นต้องศึกษาถึงวิธีการและขั้นตอนของการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป และการตราพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวก่อน

2.2.1 บุคคลผู้มีสิทธิขอพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป

บุคคลผู้มีสิทธิขอพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญา มาตรา 261 ทวิ วรรคแรก ได้บัญญัติไว้ว่า “ในกรณีที่คณะรัฐมนตรีเห็นเป็นการสมควรจะถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์ขอให้พระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษก็ได้” ดังนี้ หากพิจารณาจากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่า บุคคลผู้มีสิทธิยื่นขอพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษเป็นการทั่วไปนั้นมีเพียงคณะรัฐมนตรีเท่านั้น

2.2.2 วิธีการและขั้นตอนของการตราพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ

1) รัฐบาลริเริ่มมีนโยบายให้มีการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปเนื่องในโอกาสสำคัญของบ้านเมืองหรือโอกาสสำคัญที่เกี่ยวข้องกับองค์พระมหากษัตริย์ และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ คณะทำงาน เพื่อการดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย สำเร็จตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

ก. คณะกรรมการพิจารณาการพระราชทานอภัยโทษ

คณะกรรมการพิจารณาการพระราชทานอภัยโทษ ประกอบด้วย ปลัดกระทรวงยุติธรรม เป็นประธานกรรมการ ผู้แทนจากหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้แทนจากกระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม สำนักราชเลขาธิการ สำนักงานศาลยุติธรรม สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด เป็นกรรมการและผู้แทนกรมราชทัณฑ์เป็นกรรมการและเลขานุการ¹²¹

โดยคณะกรรมการพิจารณาการพระราชทานอภัยโทษนั้น มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดหลักเกณฑ์ในการตราพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษให้แก่ผู้ต้องโทษ ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษ

¹²¹ ส่วนอภัยโทษ สำนักทัณฑ์ปฏิบัติ กรมราชทัณฑ์. คู่มือ การขอพระราชทานอภัยโทษ. หน้า 15.

ดำเนินการประสานงานในการขอพระราชทานอภัยโทษให้แก่ผู้ต้องโทษกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ติดตามและรายงานผลให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมทราบ แต่งตั้งคณะกรรมการ ตลอดจนดำเนินการอื่น ๆ ตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมกำหนด

ข. คณะอนุกรรมการยกร่างพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ คณะอนุกรรมการยกร่างพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ ประกอบด้วย รองปลัดกระทรวงยุติธรรม เป็นประธานอนุกรรมการ ผู้แทนจากหน่วยงานที่ดำเนินงานด้านกฎหมาย เป็นอนุกรรมการ และผู้แทนจากกรมราชทัณฑ์เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ¹²²

โดยคณะอนุกรรมการยกร่างพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ นั้น มีอำนาจหน้าที่ในการยกร่างพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษตามเจตนารมณ์ที่ คณะกรรมการพิจารณาการพระราชทานอภัยโทษเห็นชอบ นำเสนอร่างดังกล่าวต่อคณะกรรมการพิจารณาการพระราชทานอภัยโทษ ตลอดจนดำเนินการอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการพิจารณาการพระราชทานอภัยโทษกำหนด

2) เมื่อมีการร่างพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษแล้ว กระทรวงยุติธรรมจะเสนอร่างพระราชกฤษฎีกาดังกล่าว แก่คณะรัฐมนตรีเพื่อขอความเห็นชอบ ภายหลังจากได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีแล้ว จะส่งให้คณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจสอบในรายละเอียดอีกครั้ง ก่อนที่นายกรัฐมนตรีจะนำความขึ้นกราบบังคมทูลฯ เพื่อลงพระปรมาภิไธยในพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษประกาศใช้บังคับต่อไป

3) กรมราชทัณฑ์มีหนังสือสั่งการและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการพระราชทานอภัยโทษให้เรือนจำและทัณฑสถานต่าง ๆ ทราบ

4) กรมราชทัณฑ์จะมีหน้าที่ประสานงานกับสำนักงานศาลยุติธรรม และสำนักงานอัยการสูงสุด เพื่อแต่งตั้งผู้พิพากษาและอัยการร่วมเป็นคณะกรรมการในการตรวจสอบผู้ที่ได้รับพระราชทานอภัยโทษประจำเรือนจำหรือทัณฑสถานต่าง ๆ

4) เมื่อราชทัณฑ์หรือทัณฑสถานต่าง ๆ ดำเนินการตามพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษแล้ว จะส่งบัญชีรายชื่อผู้ได้รับพระราชทานอภัยโทษพร้อมรายละเอียดมายังกรมราชทัณฑ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และเมื่อกรมราชทัณฑ์ตรวจสอบแล้วจะรวบรวมสถิติผู้ได้รับพระราชทานอภัยโทษ เพื่อนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทต่อไป

¹²² เรื่องเดียวกัน. หน้า 16.

2.2.3 หลักเกณฑ์ของผู้ที่จะได้รับการพระราชทานอภัยโทษ

เมื่อทราบถึงวิธีการและขั้นตอนของการตราพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษแล้ว และเมื่อมีการประกาศใช้บังคับ ผู้ที่ต้องโทษที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกาก็จะได้รับการพระราชทานอภัยโทษ

สำหรับการที่จะพิจารณาว่าบุคคลใดมีสิทธิได้รับพระราชทานอภัยโทษหรือไม่เพียงใด ต้องพิจารณาจากหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษแต่ละฉบับไป เนื่องจากการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปนั้น ไม่มีกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขไว้อย่างชัดเจน และเนื่องจากพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษนั้น จะถูกตราขึ้นและบังคับใช้เฉพาะโอกาสสำคัญต่าง ๆ ของบ้านเมืองเป็นครั้งคราวไป

แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษแต่ละฉบับ จะเห็นได้ว่าหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษแต่ละฉบับนั้นจะมีความแตกต่างกันเพียงรายละเอียดเล็กน้อยเท่านั้น ดังนั้น เพื่อให้เห็นถึงหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะได้รับพระราชทานอภัยโทษตามพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ ผู้ศึกษาจะขอนำพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 70 พรรษา 28 กรกฎาคม 2565 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา 12 สิงหาคม 2565 ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พ.ศ. 2565 มาเพื่อเป็นตัวอย่างในการพิจารณา

พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ พ.ศ. 2565 ได้ตราขึ้นเนื่องในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 70 พรรษา 28 กรกฎาคม 2565 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา 12 สิงหาคม 2565 ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง¹²³ โดยมีหลักเกณฑ์กำหนดไว้ว่าผู้ต้องโทษที่จะได้รับการพระราชทานอภัยโทษตามพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ต้องมีตัวอยู่ในความควบคุมของทางราชการ หรือถูกกักขังไว้ในสถานที่ที่ศาลหรือทางราชการกำหนดในวันที่พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ใช้บังคับติดต่อกันไปจนถึงวันที่ศาลออกหมายสั่งให้ปล่อยหรือลดโทษ หรือนายกรัฐมนตรีมีคำสั่งปล่อยหรือลดโทษ เว้นแต่ผู้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ และผู้

¹²³ เหตุผลท้ายพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 70 พรรษา 28 กรกฎาคม 2565 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา 12 สิงหาคม 2565 ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พ.ศ. 2565

ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ¹²⁴ และนอกจากนี้ ผู้ต้องโทษนั้นต้องได้รับโทษจำคุกมาแล้วถึงวันที่พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ใช้บังคับ ไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของกำหนดโทษตามคำพิพากษาถึงที่สุดหรือไม่น้อยกว่าแปดปี แล้วแต่ระยะใดเป็นคุณมากกว่า¹²⁵ ซึ่งการพระราชทานอภัยโทษตามพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้นั้น จะมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไข ตลอดจนผลของการพระราชทานอภัยโทษที่แตกต่างกันโดยพิจารณาจากความผิดและโทษที่ผู้ต้องโทษได้รับ ดังต่อไปนี้

1) การได้รับพระราชทานอภัยโทษโดยการปล่อยตัว

สำหรับผู้ต้องโทษที่จะได้รับพระราชทานอภัยโทษโดยการปล่อยตัวตามพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ ต้องเป็นผู้ต้องโทษตามหลักเกณฑ์ที่พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้กำหนดไว้ดังต่อไปนี้

ก. ผู้ต้องกักขัง¹²⁶ ไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องโทษกักขังแทนจำคุกหรือกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งมีคำพิพากษาหรือคำสั่งถึงที่สุดก่อนหรือในวันที่พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ใช้บังคับ

ข. ผู้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ¹²⁷ ซึ่งเป็นผู้ต้องโทษปรับซึ่งศาลมีคำสั่งให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับก่อนหรือในวันที่พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ใช้บังคับ

¹²⁴ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 70 พรรษา 28 กรกฎาคม 2565 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา 12 สิงหาคม 2565 ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พ.ศ. 2565 มาตรา 4

¹²⁵ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 70 พรรษา 28 กรกฎาคม 2565 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา 12 สิงหาคม 2565 ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พ.ศ. 2565 มาตรา 5

¹²⁶ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 70 พรรษา 28 กรกฎาคม 2565 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา 12 สิงหาคม 2565 ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พ.ศ. 2565 มาตรา 6(1)

¹²⁷ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 70 พรรษา 28 กรกฎาคม 2565 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา 12 สิงหาคม 2565 ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พ.ศ. 2565 มาตรา 6(2)

ค. ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ¹²⁸ ซึ่งมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด ตามที่กำหนดไว้ใน มาตรา 8 ของพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ อาทิเช่น ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติที่เป็นคนพิการโดยตาบอดทั้งสองข้าง มือหรือเท้าด้วนทั้งสองข้าง เป็นคนเจ็บป่วยด้วยโรคอัมพาต โรคสมองเสื่อม โรคสมองพิการ โรคจิต โรคปอดอุดกั้นเรื้อรังขั้นรุนแรง โรคตับวายเรื้อรัง โรคไตวายเรื้อรัง โรคมะเร็ง โรคภูมิคุ้มกันบกพร่อง (โรคเอดส์) โรคโลหิตจางจากไขกระดูกไม่สร้างเม็ดโลหิต หรือโรคเรื้อน เป็นผู้ต้องโทษจำคุกเป็นครั้งแรก และมีอายุยังไม่ครบยี่สิบปีบริบูรณ์ในวันที่พระราชกฤษฎีกานี้ใช้บังคับ เป็นต้น

ง. นักโทษเด็ดขาด ซึ่งเป็นผู้ต้องโทษจำคุก ไม่ว่าในกรณีความผิดคดีเดียว หรือหลายคดี ซึ่งมีโทษจำคุกเหลืออยู่ไม่เกินหนึ่งปีนับแต่วันที่พระราชกฤษฎีกานี้ใช้บังคับ¹²⁹

จ. นักโทษเด็ดขาด ซึ่งมีลักษณะตามที่พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้กำหนดไว้¹³⁰

2) การได้รับพระราชทานอภัยโทษโดยการลดโทษ

สำหรับผู้ต้องโทษที่จะได้รับพระราชทานอภัยโทษโดยการลดโทษตามพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้นั้น ต้องเป็นผู้ต้องโทษที่ต้องตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้กำหนดไว้ และผู้ต้องโทษแต่ละรายจะได้รับการลดโทษไม่เท่ากัน โดยขึ้นอยู่กับประเภทความผิดที่ผู้ต้องโทษกระทำ เป็นการกระทำความผิดซ้ำหรือไม่และความประพฤติของผู้ต้องโทษนั่นเอง ซึ่งสามารถแบ่งได้ดังต่อไปนี้

¹²⁸ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 70 พรรษา 28 กรกฎาคม 2565 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา 12 สิงหาคม 2565 ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พ.ศ. 2565 มาตรา 7

¹²⁹ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 70 พรรษา 28 กรกฎาคม 2565 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา 12 สิงหาคม 2565 ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พ.ศ. 2565 มาตรา 8(1)

¹³⁰ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 70 พรรษา 28 กรกฎาคม 2565 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา 12 สิงหาคม 2565 ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พ.ศ. 2565 มาตรา 8(2)

ก. เจื่อนใจเกี่ยวกับประเภทความผิด

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ประเภทความผิดถือเป็นเจื่อนใจหนึ่งที่จะนำมาพิจารณาว่าผู้ต้องโทษนั้นควรได้รับการลดโทษเพียงใด ซึ่งประเภทความผิดที่จะได้รับพระราชทานอภัยโทษตามพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้นั้น มีหลายประการดังนี้

ก) ความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท¹³¹ ทั้งนี้ไม่ว่าจะมีความผิดอื่นร่วมด้วยหรือไม่ แต่ให้ได้ลดโทษลงเฉพาะความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทเท่านั้น

ข) ความผิดตามที่ระบุไว้ท้ายพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้

ค) ความผิดฐานผลิต นำเข้า หรือส่งออก หรือผลิต นำเข้า หรือส่งออก เพื่อจำหน่าย หรือจำหน่าย หรือมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย ตามกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ กฎหมายว่าด้วยมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด กฎหมายว่าด้วยวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท หรือประมวลกฎหมายยาเสพติด¹³²

ง) ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 147 – 166 และ มาตรา 200 – 205 ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยความผิดของพนักงานในองค์การหรือหน่วยงานของรัฐ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น¹³³

ข. เจื่อนใจเกี่ยวกับความประพฤติของผู้ต้องโทษ

¹³¹ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 70 พรรษา 28 กรกฎาคม 2565 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา 12 สิงหาคม 2565 ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พ.ศ. 2565 มาตรา 9(3)

¹³² พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 70 พรรษา 28 กรกฎาคม 2565 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา 12 สิงหาคม 2565 ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พ.ศ. 2565 มาตรา 11

¹³³ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 70 พรรษา 28 กรกฎาคม 2565 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา 12 สิงหาคม 2565 ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พ.ศ. 2565 มาตรา 13

สำหรับความประพฤติของผู้ต้องโทษในเรือนจำนั้น ได้แบ่งออกเป็นทั้งสิ้น 6 ลำดับชั้น ได้แก่ ชั้นเยี่ยม ชั้นดีมาก ชั้นดี ชั้นกลาง ชั้นต้องปรับปรุง และชั้นต้องปรับปรุงมาก ซึ่งลำดับชั้นของผู้ต้องโทษนี้ก็ถือเป็นเงื่อนไขหนึ่งในการที่จะพิจารณาประกอบว่าผู้ต้องโทษนั้นสมควรได้รับการลดโทษเพียงใด โดยลำดับชั้นของผู้ต้องโทษที่จะได้รับการลดโทษตามพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้นั้นมีเพียง 3 ลำดับชั้น คือ ชั้นเยี่ยม ชั้นดีมาก และชั้นดี ส่วนผู้ต้องโทษชั้นกลาง ชั้นต้องปรับปรุง และชั้นต้องปรับปรุงมากนั้น จะไม่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษ¹³⁴

ค. เงื่อนไขเกี่ยวกับการกระทำความผิดซ้ำ

หากผู้ต้องโทษเป็นผู้กระทำความผิดครั้งแรกและเข้าตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ ผู้ต้องโทษนั้นย่อมได้รับการพระราชทานอภัยโทษตามกฎหมาย แต่หากผู้ต้องโทษนั้นได้เคยกระทำความผิดมาแล้ว หรือเป็นการกระทำความผิดซ้ำนั้น จะถูกนำมาเป็นเงื่อนไขในการพิจารณาลดโทษด้วย โดยเงื่อนไขเกี่ยวกับการกระทำความผิดซ้ำนั้นจะถูกนำมาพิจารณาประกอบกับเงื่อนไขด้านความประพฤติของผู้ต้องโทษ ซึ่งตามพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ กำหนดให้ผู้ต้องโทษชั้นเยี่ยมที่เป็นผู้กระทำความผิดซ้ำเท่านั้นจึงจะได้รับการลดโทษ¹³⁵ แต่หากเป็นผู้ต้องโทษในลำดับชั้นอื่นย่อมไม่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษตามพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้¹³⁶

นอกจากการลดโทษที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ ยังได้กำหนดการลดโทษให้เป็นกรณีพิเศษเพิ่มเติมจากการลดโทษปกติ โดยได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการลดโทษให้แก่ผู้ต้องโทษไว้เป็นกรณีพิเศษ 2 กรณี ดังนี้

¹³⁴ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 70 พรรษา 28 กรกฎาคม 2565 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา 12 สิงหาคม 2565 ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พ.ศ. 2565 มาตรา 16(4)

¹³⁵ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 70 พรรษา 28 กรกฎาคม 2565 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา 12 สิงหาคม 2565 ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พ.ศ. 2565 มาตรา 15

¹³⁶ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 70 พรรษา 28 กรกฎาคม 2565 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา 12 สิงหาคม 2565 ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พ.ศ. 2565 มาตรา 16(4)

กรณีแรก ผู้ต้องโทษที่มีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไปในวันที่พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ใช้บังคับ และไม่ได้รับพระราชทานอภัยโทษปล่อยตัว ผู้ต้องโทษดังกล่าวจะได้รับการลดโทษลงเป็นพิเศษอีก 1 ใน 5 จากกำหนดโทษที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษลดโทษลงแล้ว¹³⁷

กรณีที่สอง ผู้ต้องโทษที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงานเรือนจำมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปีในวันที่พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ใช้บังคับ ผู้ต้องโทษดังกล่าวจะได้รับการลดโทษลงเป็นพิเศษอีก 1 ปี¹³⁸

3) การไม่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษ

พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้นอกจากจะกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการพระราชทานอภัยโทษโดยการปล่อยตัว หรือลดโทษแล้ว ยังมีการกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของผู้ต้องโทษที่ไม่อยู่ในข่ายที่จะได้รับการพระราชทานอภัยโทษไว้อย่างชัดเจน ซึ่งหลักเกณฑ์และเงื่อนไขดังกล่าวนี้ได้กำหนดไว้ในมาตรา 16 ของพระราชกฤษฎีกา ดังต่อไปนี้

ก. ผู้ต้องโทษซึ่งศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษประหารชีวิตและเคยได้รับพระราชทานอภัยโทษมาแล้ว แต่ได้รับโทษจำคุกมาแล้วยังไม่เกิน 15 ปี และไม่ใช่นักโทษชั้นเยี่ยม

ข. ผู้ต้องโทษตามคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลให้จำคุกเกิน 8 ปี หรือจำคุกตลอดชีวิต ในความผิดฐานผลิต นำเข้า หรือส่งออก หรือผลิต นำเข้า หรือส่งออก เพื่อจำหน่าย หรือจำหน่าย หรือมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย ตามกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ กฎหมายว่าด้วยมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด กฎหมายว่าด้วยวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท หรือประมวลกฎหมายยาเสพติด ภายหลังจากวันที่ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในโอกาสวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร วันชาติ และวันพ่อแห่งชาติ พ.ศ. 2564 ใช้บังคับ

ค. ผู้ต้องโทษที่เป็นผู้กระทำความผิดซ้ำและไม่ใช่นักโทษชั้นเยี่ยม

ง. ผู้ต้องโทษที่เป็นนักโทษชั้นกลาง ชั้นต้องปรับปรุง และชั้นต้องปรับปรุงมาก

¹³⁷ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 70 พรรษา 28 กรกฎาคม 2565 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา 12 สิงหาคม 2565 ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พ.ศ. 2565 มาตรา 14

¹³⁸ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 70 พรรษา 28 กรกฎาคม 2565 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา 12 สิงหาคม 2565 ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พ.ศ. 2565 มาตรา 17

อย่างไรก็ตาม แม้ผู้ต้องโทษที่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาข้างต้น จะไม่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษตามพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ แต่พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ก็ไม่ได้ตัดสิทธิผู้ต้องโทษดังกล่าวที่จะทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 259 ดังนั้น ผู้ต้องโทษเหล่านี้จึงคงมีสิทธิทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษได้

จากการศึกษากระบวนการและขั้นตอนขอพระราชทานอภัยโทษทั้ง การพระราชทานอภัยโทษเป็นการเฉพาะรายและการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปแล้ว พบว่าการพระราชทานอภัยโทษเป็นการเฉพาะรายยังคงมีปัญหาในทางปฏิบัติหลายประการ ดังนี้

ประการแรก คือ การที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีการบัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ของตัวผู้ต้องโทษที่มีสิทธิขอรับการพระราชทานอภัยโทษไว้ ส่งผลให้ผู้ต้องโทษทุกรายไม่ว่าจะต้องโทษในความผิดร้ายแรงเพียงใด หรือเป็นผู้กระทำความผิดซ้ำซาก สามารถยื่นขอรับการพระราชทานอภัยโทษได้ทั้งสิ้น อันอาจนำไปสู่ปัญหาที่ผู้กระทำความผิดไม่เข็ดหลาบหรือสำนึกกับการกระทำของตน และอาจกลับมากระทำความผิดซ้ำได้

ประการที่สอง คือ การพระราชทานอภัยโทษเฉพาะรายในประเทศไทยไม่มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่คัดกรองผู้ต้องโทษที่มีสิทธิได้รับการพิจารณาพระราชทานอภัยโทษ โดยปัญหานี้เป็นปัญหาที่สืบเนื่องมาจากปัญหาที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ของตัวผู้ต้องโทษไว้ ส่งผลให้มีคำร้องขอรับการพระราชทานอภัยโทษเป็นจำนวนมาก ทั้งกระบวนการในการพิจารณาคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย ยังกำหนดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีอำนาจเพียงเสนอความเห็นเท่านั้น แต่ไม่มีอำนาจยกคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษได้ อันอาจเป็นผลให้บางครั้งผู้ที่มีคุณสมบัติไม่เหมาะสม เช่น ผู้ที่กระทำความผิดร้ายแรง หรือมีพฤติกรรมกระทำผิดซ้ำซาก ได้รับการอภัยโทษ ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับความคาดหวังของสังคม ตัวอย่างเช่น กรณีผู้กระทำความผิดในคดีอาญาหมายเลขแดงที่ อ651/2565 ของศาลจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเคยมีประวัติเคยถูกจำคุกมาแล้วถึง 18 คดี แต่ด้วยการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ ทั้งไม่มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่คัดกรองดังกล่าว จึงส่งผลให้ผู้กระทำความผิดรายนี้มีสิทธิขอรับการพระราชทานอภัยโทษได้ ทั้งยังพบว่าเคยได้รับการพระราชทานอภัยโทษอีกด้วย โดยรายละเอียดเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดนี้ ผู้ศึกษาจะกล่าวโดยละเอียดในบทที่ 5 ต่อไป

ประการสุดท้าย คือ กระบวนการพระราชทานอภัยโทษเฉพาะรายในประเทศไทยให้อำนาจเรือนจำหรือทัณฑสถาน กรมราชทัณฑ์ หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมในการพิจารณาและเสนอความเห็นเท่านั้น ในทางปฏิบัติการพิจารณาและเสนอความเห็นจึงอาจเกิดการเลือกปฏิบัติหรือใช้ดุลยพินิจที่ไม่เท่าเทียมได้ การพิจารณาว่าจะเสนอความเห็นอย่างไรให้แก่ผู้กระทำความผิดรายใดจึงอาจขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ไม่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคล เช่น ความสัมพันธ์ทางการเมืองหรือสถานะทางสังคม ตัวอย่างเช่น กรณีของนักโทษชายเต็ดขาด ทักษิณ ชินวัตร ที่เข้ามอบ

ตัวและได้รับโทษเพียงไม่นาน ซึ่งได้ยื่นคำร้องขอรับการพระราชทานอภัยโทษไป ก็ได้รับการพระราชทานอภัยโทษโดยการลดโทษให้เพียงไม่นาน

ส่วนการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปนั้น มักไม่ค่อยมีปัญหาในทางปฏิบัติ เนื่องจาก กฎหมายไม่การกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขไว้อย่างชัดเจนในพระราชกฤษฎีกาแต่ ละฉบับแล้ว ส่งผลให้เมื่อผู้ต้องโทษมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขครบตามที่พระราชกฤษฎีกาฉบับนั้น ๆ กำหนดไว้ก็มีสิทธิได้รับการพระราชทานอภัยโทษทั้งสิ้น

3. สถิติการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษเป็นของพระมหากษัตริย์ตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์นั้นย่อมแสดงให้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ ซึ่งสามารถพิจารณาจากจำนวนนักโทษที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษได้จากสถิติการพระราชทานอภัยโทษ ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2556 – 2567 ดังได้แสดงรายละเอียดในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 สถิติการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย ตั้งแต่ปีงบประมาณที่ 2556 – 2567

ปีงบประมาณ	อภัยโทษ
2556	367
2557	158
2558	36,928
2559	33,982
2560	34,517
2561	312
2562	48,741
2563	26,251
2564	77,337

ตารางที่ 3.1 สถิติการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย ตั้งแต่ปีงบประมาณที่ 2556 – 2567

ปีงบประมาณ	อภัยโทษ
2565	49,781
2566	6,638
2567	914

ที่มา : สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ปล่อยตัว รายปี กรมราชทัณฑ์ สํารวจ ณ วันที่ 4 สิงหาคม 2567 (กรมราชทัณฑ์. 5 สิงหาคม 2567, http://www.correct.go.th/rt103pdf/report_dist_year.php)

เมื่อพิจารณาจากตารางที่ 3.1 สถิติการพระราชทานอภัยโทษ ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2556 – 2567 จะเห็นได้ว่า ปีงบประมาณ 2556, 2557 และ 2561 มีจำนวนนักโทษที่ได้รับพระราชทานอภัยโทษน้อยกว่าปีงบประมาณอื่น ๆ อย่างชัดเจน โดยสาเหตุมาจากในปีงบประมาณดังกล่าวไม่มีการออกพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปให้แก่ผู้ต้องโทษ ดังนั้นจำนวนผู้ต้องโทษที่ได้รับพระราชทานอภัยโทษจึงเป็นผู้ต้องโทษที่ได้ทูลเกล้าฯ ถวายเรื่องราวขอพระราชทานอภัยโทษ หรือได้รับพระราชทานอภัยโทษเป็นการเฉพาะรายเท่านั้น

4. มาตรการจัดการผู้ต้องโทษภายหลังได้รับการพระราชทานอภัยโทษ

เมื่อมีการพระราชทานอภัยโทษให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษาแล้ว กรมราชทัณฑ์ อันเป็นหน่วยงานที่ดูแลผู้ต้องโทษ จึงต้องมีมาตรการและแผนรองรับ เพื่อให้การปล่อยตัวกลับคืนสู่สังคมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และเป็นที่แน่ใจได้ว่าผู้ต้องโทษนั้นได้รับการแก้ไขฟื้นฟูและกลับตนเป็นคนดี ไม่มีพฤติกรรมหรือแนวโน้มที่จะกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก โดยสามารถแบ่งมาตรการจัดการผู้ต้องโทษได้ดังต่อไปนี้

4.1 มาตรการก่อนพ้นโทษ

ก่อนที่ผู้ต้องโทษจะได้รับการปล่อยตัวอันเนื่องมาจากการพระราชทานอภัยโทษ กรมราชทัณฑ์จะดำเนินการจัดมาตรการแก่ผู้ต้องโทษก่อนได้รับการปล่อยตัวดังนี้

4.1 1 การกำหนดหลักสูตรเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวให้กับผู้ต้องโทษที่จะได้รับการพระราชทานอภัยโทษ โดยพิจารณาหลักสูตรของกรมราชทัณฑ์ที่มีเนื้อหาเน้นการพัฒนาทักษะสำคัญทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจหรือการพัฒนาทัศนคติ ด้านการประกอบอาชีพ

และด้านการปรับตัวให้เข้ากับครอบครัวและสังคม รวมทั้งมุ่งเน้นให้ผู้ต้องโทษกลุ่มเป้าหมายมีความจงรักภักดีและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของสถาบันพระมหากษัตริย์

4.1.2 การให้ข้อมูลกับผู้ต้องโทษระหว่างที่อยู่ในเรือนจำหรือทัณฑสถาน เกี่ยวกับเข้ารับบริการในหน่วยงานภาครัฐและองค์กรภาคสังคมที่เป็นภาคีเครือข่ายในการให้ความช่วยเหลือผู้ต้องโทษหลังพ้นโทษ ตลอดจนจัดทำคู่มือหน่วยงานที่ให้บริการทางสังคม เพื่อให้ผู้ต้องโทษสามารถเข้าถึงข้อมูลและขอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายหลังพ้นโทษ

4.1.3 การจัดทำข้อมูลพื้นฐาน และสำรวจปัญหาของผู้ต้องโทษที่จะได้รับการปล่อยตัว เพื่อส่งต่อให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย และหน่วยงานภาคีเครือข่ายภาคสังคมสำรวจปัญหาความต้องการของผู้ต้องโทษก่อนพ้นโทษในด้านต่าง ๆ และเรือนจำหรือทัณฑสถานประสานงานล่วงหน้าไปยังหน่วยงานภาคีเครือข่ายเพื่อดำเนินการเพื่อดำเนินการให้ความช่วยเหลือภายหลังพ้นโทษ¹³⁹

จะเห็นได้ว่า ก่อนดำเนินการปล่อยตัวผู้ต้องโทษ กรมราชทัณฑ์ต้องดำเนินการมาตรการก่อนพ้นโทษ เพื่อให้แน่ใจว่าผู้ต้องโทษจะได้รับการแก้ไขฟื้นฟูและกลับคืนสู่สังคมภายหลังพ้นโทษได้

4.2 มาตรการภายหลังพ้นโทษ

การดำเนินการตามมาตรการภายหลังพ้นโทษของกรมราชทัณฑ์นี้ จะมุ่งเน้นการติดตามผลภายหลังจากการปล่อยตัวผู้ต้องโทษแล้ว ว่าผู้ต้องโทษได้รับการปรับปรุงหรือไม่และมีแนวโน้มที่จะกลับมากระทำความผิดซ้ำหรือไม่ โดยกรมราชทัณฑ์มีมาตรการภายหลังพ้นโทษแก่ผู้ต้องโทษ ดังนี้

4.2.1 ศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ หรือศูนย์ CARE ของแต่ละเรือนจำหรือทัณฑสถาน ดำเนินการให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษที่ได้รับการปล่อยตัว ตามสภาพปัญหา เช่น การสงเคราะห์ค่าพาหนะ และค่าเบี้ยเลี้ยงกลับภูมิลำเนา การสงเคราะห์ทุนประกอบอาชีพ การให้ข้อมูลแหล่งงานและตำแหน่งงานว่าง แต่หากเกินอำนาจหน้าที่และไม่สามารถให้ความช่วยเหลือได้ จะดำเนินการส่งต่อข้อมูลความต้องการขอรับความช่วยเหลือ และส่งต่อผู้พ้นโทษไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ความช่วยเหลือโดยตรง

4.2.2 มอบหมายให้เรือนจำหรือทัณฑสถาน แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการตามแผนรองรับผู้ที่ได้รับพระราชทานอภัยโทษระดับเรือนจำ โดยให้นำหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่อยู่ในพื้นที่ เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการด้วย เช่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงาน

¹³⁹ กองบรรณาธิการวารสารราชทัณฑ์. พระมหากรุณาธิคุณต่อการได้รับพระราชทานอภัยโทษ. *วารสารราชทัณฑ์*, 67(2), 20 – 25. หน้า 24.

คุมประพฤติ สำนักงานสาธารณสุข สำนักงานจัดหางาน สำนักงานกิจการยุติธรรม สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน สำนักงานส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อร่วมจัดทำแผนระดับท้องที่ กำหนดบทบาท อำนาจหน้าที่ และกรอบความรับผิดชอบให้ชัดเจนในการดำเนินงานตามแผน

4.2.3 การติดตามภายหลังพ้นโทษ ซึ่งจะแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1) การติดตามเพื่อให้ความช่วยเหลือ โดยศูนย์ประสานงานและส่งเสริมงานทำ หรือศูนย์ CARE ของเรือนจำหรือทัณฑสถาน จำนวน 137 แห่ง ทั่วประเทศ จะเป็นศูนย์กลางในการวางแผนการติดตามการเก็บรวบรวมข้อมูล และการรายงานผลการติดตามให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยวัตถุประสงค์ของการติดตามโดยศูนย์ CARE จะมุ่งเน้นไปที่การสงเคราะห์ช่วยเหลือการติดตามด้านการประกอบอาชีพ ด้านสภาพความเป็นอยู่ โดยลงข้อมูลผ่านระบบการรายงานผลการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพผู้พ้นโทษ หรือผู้ถูกคุมประพฤติ หรือระบบ CARE Support ซึ่งเป็นระบบที่สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม พัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้สำหรับการติดตามผู้พ้นโทษด้านการมีงานทำ โดยเฉพาะ ซึ่งในระบบดังกล่าวผู้พ้นโทษที่ได้รับการติดตาม สามารถเข้าไปรายงานสถานะด้านการมีงานทำ ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพ ที่พักอาศัย ฯลฯ ได้ด้วยตนเอง และสามารถส่งข้อมูลและพิกัดสถานที่พักอาศัย สถานที่ประกอบอาชีพ เพื่อขอรับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ศูนย์ CARE ได้

2) การติดตามเพื่อสอดส่องพฤติกรรมและการเคลื่อนไหวของผู้พ้นโทษ โดยสำนักงานตำรวจแห่งชาติจะมอบหมายให้ตำรวจนครบาล หรือตำรวจภูธร ขึ้นอยู่กับท้องที่ในความรับผิดชอบ ติดตามพฤติกรรมของผู้พ้นโทษเป็นระยะเวลา 12 เดือน นับตั้งแต่วันที่พ้นจากการควบคุมตัวของเรือนจำหรือทัณฑสถาน หากผู้พ้นโทษประพฤติตัวดี ก็ไม่ต้องดำเนินการติดตามสอดส่อง แต่หากผู้พ้นโทษกระทำความผิดขึ้นอีกจนถึงถูกจับกุม และถูกศาลพิพากษาให้จำคุกอีก ก็ให้ดำเนินการส่งประวัติไปยังกองทะเบียนประวัติอาชญากรเพื่อดำเนินการตามขั้นตอนของตำรวจต่อไป¹⁴⁰

จะเห็นได้ว่า มาตรการการติดตามผู้พ้นโทษภายหลังจากการพ้นโทษนั้น จะมีหน่วยงานหลายหน่วยงานเข้ามาดูแลดำเนินการ ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของผู้พ้นโทษให้มีความก้าวหน้าภายหลังการพ้นโทษอันเป็นมาตรการหนึ่งที่จะช่วยในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด นอกจากนี้ยังมีการดำเนินการติดตามพฤติกรรมของผู้พ้นโทษ เพื่อตรวจสอบความประพฤติ และป้องกันการกระทำความผิดซ้ำด้วย

กล่าวโดยสรุป การพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยนั้นถือได้ว่าเป็นสิ่งที่อยู่ควบคู่กับการปกครองมาโดยตลอด มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงวิธีการเรื่อยมาตามยุคสมัยของระบอบการปกครองประเทศ และนับตั้งแต่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญขึ้นก็ได้มีการบัญญัติถึงอำนาจ

¹⁴⁰ เรื่องเดียวกัน. หน้า 24 – 25.

ในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ไว้ในรัฐธรรมนูญมาตลอดจนถึงปัจจุบัน อำนาจในการพระราชทานอภัยโทษนี้ถือเป็นอำนาจเด็ดขาดของพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ที่มีต่อปวงชน โดยการลดโทษหรือยกโทษให้แก่ผู้กระทำความผิด อันถือเป็นวิธีการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เพื่อให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสได้กลับตัวเป็นคนดีและกลับคืนสู่สังคมก่อนครบกำหนดระยะเวลา ซึ่งการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือการพระราชทานอภัยโทษเป็นรายบุคคลและการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป ซึ่งการพระราชทานอภัยโทษทั้งสองประเภทนี้ล้วนแล้วแต่มีความแตกต่างกันทั้งในด้านตัวบุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำร้อง ขั้นตอน หลักเกณฑ์ในการพิจารณา ตลอดจนผลของการพระราชทานอภัยโทษ

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อศึกษาโดยละเอียดจะพบว่า การพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยยังคงมีข้อบกพร่องหลายประการ โดยปัญหาที่พบส่วนมากมักจะเป็นการพระราชทานอภัยโทษเป็นรายบุคคล เนื่องจากจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาได้บัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการพระราชทานอภัยโทษที่ไม่ชัดเจน อันส่งผลไปถึงการพิจารณาอภัยโทษและผลของการพระราชทานอภัยโทษที่อาจไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดเท่าที่ควร ดังนั้น จึงควรพิจารณาการพระราชทานอภัยโทษในต่างประเทศเพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับ การพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยต่อไป

บทที่ 4

กฎหมายและกระบวนการเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษในต่างประเทศ

การอภัยโทษ ถือเป็นหลักในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมวิธีการหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้มีโอกาสได้กลับตัวเป็นคนดีและกลับคืนสู่สังคมได้ ก่อนครบกำหนดระยะเวลา นอกจากนี้การอภัยโทษยังถูกนำไปใช้เพื่อบรรเทาความรุนแรงในการลงโทษของศาลตามคำพิพากษา แก้ปัญหาจำนวนของผู้ต้องคุมขังที่ล้นเรือนจำ หรือใช้เพื่อแก้ไขความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมอีกด้วย ซึ่งหลากหลายประเทศล้วนแล้วแต่นำการอภัยโทษมาเป็นเครื่องมือในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมทั้งสิ้น แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากรูปแบบการปกครองระบบกฎหมายของแต่ละประเทศแล้วล้วนมีความแตกต่างกัน ดังนั้น แม้วัตถุประสงค์ในการอภัยโทษของแต่ละประเทศจะมีความคล้ายคลึงกัน แต่กฎหมายและกระบวนการที่เกี่ยวกับการอภัยโทษก็มีความแตกต่างการตามรูปแบบการปกครองและระบบกฎหมายของประเทศนั้น ๆ

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงนำการพระราชทานอภัยโทษในประเทศอังกฤษและประเทศญี่ปุ่น มาเพื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกรพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย เนื่องจากทั้งประเทศอังกฤษและประเทศญี่ปุ่นนั้นมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เช่นเดียวกับประเทศไทย ในขณะที่ระบบกฎหมายของประเทศอังกฤษและประเทศญี่ปุ่นมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน เพื่อให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างของกฎหมายและกระบวนการในการพระราชทานอภัยโทษของแต่ละประเทศ และเพื่อนำมาใช้วิเคราะห์เปรียบเทียบกับกรพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยต่อไป

1. การพระราชทานอภัยโทษในประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษเป็นประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขเช่นเดียวกับประเทศไทย แต่ในส่วนของระบบกฎหมายนั้น ประเทศอังกฤษจะใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) หรือเรียกอีกอย่างว่าระบบกฎหมายจารีตประเพณี ในขณะที่ประเทศไทยนั้นใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) หรือระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร แม้ประเทศอังกฤษและประเทศไทยจะมีระบบกฎหมายที่แตกต่างกัน แต่แนวความคิดทางกฎหมายของประเทศอังกฤษก็มีอิทธิพลต่อกฎหมายของประเทศไทยอยู่ไม่น้อย เนื่องจากมีนักกฎหมายของไทยได้ไปศึกษาเล่าเรียนในประเทศอังกฤษและได้นำแนวคิดดังกล่าวกลับมาพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายของไทยให้มีความทันสมัยมากขึ้น

สำหรับการพระราชทานอภัยโทษนั้น เนื่องจากประเทศอังกฤษมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การพระราชทานอภัยโทษของประเทศอังกฤษจึงเป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์เช่นเดียวกับประเทศไทย โดยบทนี้จะศึกษาถึงวิวัฒนาการ ผู้มีสิทธิยื่นขอพระราชทานอภัยโทษ ประเภทของการพระราชทานอภัยโทษ หลักเกณฑ์และขั้นตอน ตลอดจนผลทางกฎหมายของการพระราชทานอภัยโทษในประเทศอังกฤษเพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับ การพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยต่อไป

1.1 วิวัฒนาการของการพระราชทานอภัยโทษในประเทศอังกฤษ

ในอดีตสถาบันพระมหากษัตริย์ของประเทศอังกฤษเป็นสถาบันอันทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจสูงสุด พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจทั้งในทางนิติบัญญัติ พระราชอำนาจในทางบริหาร และพระราชอำนาจในทางตุลาการ โดยพระมหากษัตริย์สามารถใช้พระราชอำนาจดังกล่าวนี้ด้วยพระองค์เองหรือโดยผู้แทนพระองค์ แต่อย่างไรก็ตามพระราชอำนาจที่ถือว่าสำคัญที่สุดของพระมหากษัตริย์ก็คือ การให้ความยุติธรรม (the dispensing of justice)¹⁴¹ พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจในการวินิจฉัยคดีต่าง ๆ รวมถึงการลงโทษผู้กระทำความผิด และยังมีอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานที่ว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นที่มาของความยุติธรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้สร้างกฎหมาย (the law giver) ดังนั้นจึงสามารถแทรกแซงกระบวนการทางกฎหมายได้อย่างเหมาะสม¹⁴² จะเห็นได้ว่า เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ไทยแล้วจะพบว่า อำนาจเด็ดขาดในการพิจารณาวินิจฉัยคดี การลงโทษ ตลอดจนการพระราชทานอภัยโทษจะเป็นอำนาจเด็ดขาดของพระมหากษัตริย์แต่ผู้เดียวซึ่งถือได้ว่ามีแนวความคิดที่เป็นไปในทำนองเดียวกัน ในยุคแรกนั้น อำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์อังกฤษเป็นไปอย่างกว้างขวาง มีการพระราชทานอภัยโทษให้แก่บุคคลที่กระทำความผิดให้ไม่ต้องรับโทษทางอาญา เช่น การฆ่าคนตายโดยเจตนาหากกระทำไปเพื่อป้องกันตนเองหรือเพื่อรักษาชีวิตและร่างกายไว้ กฎหมายก็จะอภัยโทษให้ (self-defence)¹⁴³ เป็นต้น นับแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา กฎหมายได้มอบอภิสิทธิ์ในการพิจารณาให้อภัยโทษตามอำเภอใจให้กับพระมหากษัตริย์ และอำนาจนี้ยังคงอยู่กับพระมหากษัตริย์ในยุคแห่งนอร์มันดี (William the Conqueror) แม้พระราชอำนาจในส่วนนี้จะไม่มีการขอบเขตจำกัดและครอบคลุมทั่วทั้งพระราชอาณาเขต แต่ก็เกิดปัญหาทับซ้อนกับอำนาจของกลุ่มผู้มี

¹⁴¹ L. W. White, and W. D. Hussey. *Government in Great Britain, the Empire, and the Commonwealth*. Cambridge : Cambridge University Press. 2015. P. 26.

¹⁴² J. E. Hall Williams. *Criminology and criminal justice*. London : Butterworths. 1982. P. 146.

¹⁴³ John Burke. *Jowitt's Dictionary of English Law Volume 2*. (2nd ed.). London : Sweet & Maxwell. 1977. P. 1629.

อิทธิพลอื่น ๆ เช่น ในอาณาจักรที่เอิร์ลผู้ถือครองดินแดนเฉพาะ ก็มีอำนาจในการให้อภัยโทษแก่ประชากรในพื้นที่นั้น ส่วนฝ่ายศาสนจักรก็บาทหลวงมีอำนาจในการให้อภัยโทษในกรณีที่เกี่ยวข้องกับความผิดของพวกเขาเอง นอกจากนี้ รัฐสภาอังกฤษยังคงโต้แย้งพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการพระราชทานอภัยโทษอยู่เสมออีกด้วย¹⁴⁴ จนกระทั่งปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 ผลของความขัดแย้งระหว่างพระมหากษัตริย์กับรัฐสภา ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ พระมหากษัตริย์จากที่เคยมีอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษอย่างกว้างขวางก็ได้ถูกจำกัดลง¹⁴⁵

ในประเทศอังกฤษ อำนาจในการอภัยโทษเริ่มมีบทบาทสำคัญมากขึ้นต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ผู้กระทำความผิดร้ายแรงในคดีอาญามักต้องโทษประหารชีวิตแทบทุกรายโดยไม่มีข้อยกเว้น จนกระทั่ง ในปี ค.ศ. 1819 ซึ่งเป็นช่วงที่โทษประหารชีวิตในประเทศอังกฤษพุ่งสูงที่สุด โดยมีบันทึกว่ามีมากถึง 220 ราย อย่างไรก็ตาม จากจำนวนผู้ต้องโทษ 1254 รายที่ถูกพิพากษาว่าก่ออาชญากรรมร้ายแรง มีผู้ต้องโทษเพียง 97 รายเท่านั้นที่ถูกประหารชีวิต นักโทษที่เหลือนั้นได้รับพระราชทานอภัยโทษจากพระมหากษัตริย์ทั้งหมด ซึ่งผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีจะเป็นผู้ถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์ในการพระราชทานอภัยโทษนั้น¹⁴⁶ ดังนี้ ในยุคนั้นผู้พิพากษาจึงถือได้ว่ามีบทบาทสำคัญต่อการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์

สำหรับกระบวนการและขั้นตอนในการพระราชทานอภัยโทษแต่เดิมนั้น กระทำภายใต้พระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ในรูปของหมาย (Warrant) โดยประทับพระราชสัญญากร (Great Seal) ซึ่งในเวลาต่อมาได้เปลี่ยนมากระทำในรูปแบบของ “ชายนี แมนวอล” (sign manual) ตามมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยกฎหมายอาญา ค.ศ. 1827 (The Criminal Law Act, 1827) โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (The Home Secretary) เป็นผู้ทูลเกล้าฯ ถวายเรื่องราวและคำแนะนำในการพระราชทานอภัยโทษ¹⁴⁷ จะเห็นได้ว่า กระบวนการและขั้นตอนในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์อังกฤษนั้น จะมีลักษณะคล้ายคลึงกับการพระราชทานอภัยโทษแบบทั่วไปของไทย ที่ให้คณะรัฐมนตรีเป็นผู้ถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์ในการ

¹⁴⁴ Humbert, W.H. *The Pardoning Power of the President*, The American Council on Public Affairs. Washington D.C.. 1941. P. 9.

¹⁴⁵ William F. Duker. The President' Power to Pardon: A Constitutional History. *William & Mary Law Review*, 18(3), 475 – 538. P. 487.

¹⁴⁶ Albert W. Alschuler. Plea Bargaining and Its History. *Law & Society Review*, 13(2), 211 – 245. P. 217. 1979

¹⁴⁷ เพ็ญจันทร์ โชติบาล. *พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ไทย*. หน้า 318.

พระราชทานอภัยโทษให้แก่ผู้ต้องโทษ¹⁴⁸ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจึงนับได้ว่ามีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการพระราชทานอภัยโทษของอังกฤษ

1.2 การพระราชทานอภัยโทษของประเทศอังกฤษในปัจจุบัน

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นว่า ในยุคแรกนั้นพระมหากษัตริย์ของประเทศอังกฤษมีอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษอย่างกว้างขวางและเป็นอำนาจอิสระของพระมหากษัตริย์ ต่อมาอำนาจการขอพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ก็ได้ถูกจำกัดโดยอำนาจของรัฐสภา ซึ่งการจำกัดอำนาจในการพระราชทานของพระมหากษัตริย์นั้นได้มีการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิ ค.ศ. 1688 (Bill of Rights, 1688) โดยได้บัญญัติไว้ว่า “พระมหากษัตริย์จะไม่สามารถออกกฎหมายใด ๆ ที่ให้อภัยโทษแก่บุคคลใดได้โดยไม่ได้รับความยินยอมจากรัฐสภา”¹⁴⁹ ซึ่งหมายความว่าพระมหากษัตริย์จะไม่สามารถออกกฎหมายที่ยกเลิกการตัดสินของศาลหรืออนุญาตให้บุคคลที่ถูกตัดสินว่ามีความผิดกลับคืนสู่สังคมได้ สิ่งนี้เป็นสิ่งสำคัญในการปกป้องสิทธิส่วนบุคคลของประชาชนและเพื่อป้องกันไม่ให้พระมหากษัตริย์ใช้อำนาจของตนในทางมิชอบ ตัวอย่างเช่น สมมติว่าบุคคลคนหนึ่งถูกตัดสินว่ามีความผิดฐานฆาตกรรมและถูกตัดสินประหารชีวิต พระมหากษัตริย์จะไม่สามารถออกกฎหมายที่ให้อภัยโทษแก่บุคคลนั้นได้โดยไม่ได้รับความยินยอมจากรัฐสภา หากพระมหากษัตริย์ทำเช่นนั้น กฎหมายดังกล่าวจะถูกยกเลิกโดยรัฐสภา

พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์อังกฤษในปัจจุบันนั้น จึงได้กระทำโดยการถวายเรื่องราวและคำแนะนำของรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย ดังนั้น เรื่องราวขอพระราชทานอภัยโทษก่อนนำความขึ้นกราบบังคมทูลจึงต้องได้รับการกลั่นกรองเป็นอย่างดี ซึ่งยอมหมายถึงกระบวนการและขั้นตอนในการพิจารณาเรื่องราวอภัยโทษต้องเป็นไปอย่างรอบคอบรัดกุมยิ่ง ด้วยเหตุนี้การศึกษาถึงพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์อังกฤษในปัจจุบัน จึงหมายถึงการศึกษากระบวนการและขั้นตอนในการพิจารณาของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยนั่นเอง ซึ่งการพระราชทานอภัยโทษของประเทศอังกฤษในปัจจุบันนั้นสามารถแยกพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

¹⁴⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 261 ทวิ

¹⁴⁹ Bill of Rights, 1688

“Dispensing and Suspending Power.

By Assumeing and Exerciseing a Power of Dispensing with and Suspending of Lawes and the Execution of Lawes without Consent of Parlyament.”

1.2.1 ผู้มีสิทธิยื่นขอพระราชทานอภัยโทษ

สิทธิพื้นฐานในการขอพระราชทานอภัยโทษได้ถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจนในพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิ ค.ศ. 1688 (Bill of Rights, 1688) ซึ่งบุคคลผู้ใช้สิทธินี้ ได้แก่ ตัวผู้กระทำความผิดเอง หรือบุคคลอื่นในนามของผู้กระทำความผิด¹⁵⁰ ในโทษทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นโทษประหารชีวิต โทษจำคุกตลอดชีวิต หรือโทษอย่างอื่น ๆ ในกรณีเช่นนี้ นักโทษอาจยื่นเรื่องราวผ่านเรือนจำ ญาติพี่น้อง หรือที่ปรึกษาทนายก็ได้

1.2.2 ขอบเขตเรื่องราวที่ขอพระราชทานอภัยโทษ

สำหรับขอบเขตเรื่องราวที่ขอพระราชทานอภัยโทษได้นั้น พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์จำกัดเฉพาะคดีอาญาเท่านั้น ไม่ครอบคลุมถึงคดีแพ่งอาทิเช่น พระราชอำนาจนี้จะไม่สามารถใช้กับกรณีการถูกจำคุกของบุคคลในความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล (contempt of court) การจำคุกฐานไม่ชำระค่าภาษีท้องถิ่น (non-payment of rates) ไม่ชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูภรรยา (wife maintenance) หรือไม่จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตร (affiliation order) เป็นต้น นอกจากนี้ พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษนี้ยังไม่สามารถนำมาใช้กับคำสั่งของศาล เช่น การเพิกถอนใบขับขี่ แต่อย่างไรก็ตาม หากมีการพระราชทานอภัยโทษโดยไม่มีเงื่อนไข (Free Pardon) จนทำให้คำพิพากษานั้นสิ้นผล คำสั่งเพิกถอนใบขับขี่นั้นก็สิ้นผลไปด้วยโดยปริยาย¹⁵¹

1.2.3 ประเภทของการพระราชทานอภัยโทษ

การพระราชทานอภัยโทษโดยไม่มีเงื่อนไขในประเทศอังกฤษไม่เพียงแต่มีผลเป็นหยุดการบังคับโทษเท่านั้น แต่ยังมีผลเป็นการลบล้างความผิดและผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้น และนับจากวันที่ผู้กระทำความผิดนั้นได้รับพระราชทานอภัยโทษ บุคคลนั้นจะมีฐานะเสมือนบุคคลที่ไม่เคยกระทำความผิดมาก่อน

1) การพระราชทานอภัยโทษโดยไม่มีเงื่อนไข (Free Pardon)

การพระราชทานอภัยโทษโดยไม่มีเงื่อนไขในประเทศอังกฤษไม่เพียงแต่มีผลเป็นหยุดการบังคับโทษเท่านั้น แต่ยังมีผลเป็นการลบล้างความผิดและผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้น และนับจากวันที่ผู้กระทำความผิดนั้นได้รับพระราชทานอภัยโทษ บุคคลนั้นจะมีฐานะเสมือนบุคคลที่ไม่เคยกระทำความผิดมาก่อน¹⁵²

¹⁵⁰ T. Willes Chitty. *The Laws of England, Volume 7*. London : Butterworth. 1909. P. 405.

¹⁵¹ Sir Frank Newsam. *The Home Office*. New York : Oxford University Press Inc. 1954. P. 122.

¹⁵² *Ibid.* P. 114

2) การพระราชทานอภัยโทษโดยมีเงื่อนไข (Conditional Pardon)

การพระราชทานอภัยโทษโดยมีเงื่อนไข คือ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการลงโทษจากการลงโทษรูปแบบหนึ่งเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง เช่น กรณีการลดโทษประหารชีวิตลงเป็นจำคุกตลอดชีวิต หรือกรณีที่ผู้กระทำความผิดได้รับการยกเว้นโทษจำคุก ภายใต้เงื่อนไขว่าจะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของเจ้าพนักงานคุมประพฤติ (a probation officer) ภายในกำหนดระยะเวลาหนึ่ง¹⁵³ เป็นต้น

3) การพระราชทานอภัยโทษโดยการลดโทษ (Remission)

การพระราชทานอภัยโทษโดยการลดโทษ คือ การลดปริมาณหรือความรุนแรงของโทษลงโดยไม่เปลี่ยนแปลงลักษณะหรือประเภทของการลงโทษไปจากเดิม¹⁵⁴ เช่น โทษจำคุก 12 เดือน ลดลงเหลือเพียง 8 เดือน หรือการลดค่าปรับลงครึ่งหนึ่ง เป็นต้น

นอกจากการพระราชทานอภัยโทษโดยไม่มีเงื่อนไข การพระราชทานอภัยโทษโดยมีเงื่อนไข และการพระราชทานอภัยโทษโดยการลดโทษ ดังกล่าวข้างต้นนั้น ยังมีการพระราชทานอภัยโทษอีกรูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจแก่ผู้ต้องโทษ คือ การเลื่อนการลงโทษออกไป ไม่ว่าจะเป็นการเลื่อนออกไปโดยมีกำหนดระยะเวลาหรือเลื่อนออกไปจนกว่าจะมีคำสั่ง โดยการออกเป็นคำสั่งพักการลงโทษ (Reprieve) หรือทุเลาการลงโทษ (Respite) ซึ่งในทางปฏิบัติการวิธีนี้จะจำกัดเฉพาะคดีที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้เสนอให้เป็นเปลี่ยนโทษประหารชีวิตเป็นจำคุกตลอดชีวิต

สำหรับการออกคำสั่งเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษโดยไม่มีเงื่อนไข การพระราชทานอภัยโทษโดยมีเงื่อนไข และการพระราชทานอภัยโทษโดยการลดโทษนั้น จะต้องมีการลงพระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์ และมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการส่วนการพักการลงโทษนั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจะเป็นผู้ลงนามในคำสั่งด้วยตนเอง¹⁵⁵

1.2.4 หลักการและขั้นตอนในการพระราชทานอภัยโทษของประเทศอังกฤษ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การพระราชทานอภัยโทษในประเทศอังกฤษนั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพระราชทานอภัยโทษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณากลับกรองเรื่องราวเพื่อทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษต่อพระมหากษัตริย์ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ดุลพินิจ การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานประกอบพฤติการณ์แวดล้อม หรือการสอบสวนเรื่องราว เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นมาตรการในการกลับกรองเรื่องราวเพื่อให้กระบวนการในการ

¹⁵³ *Ibid.*

¹⁵⁴ *Ibid.*

¹⁵⁵ *Ibid.*

พระราชทานอภัยโทษเป็นไปอย่างรัดกุมและเที่ยงธรรม โดยสามารถแยกพิจารณาหลักการและขั้นตอนในการพระราชทานอภัยโทษตามประเภทของโทษได้ ดังต่อไปนี้

1) กรณีโทษประหารชีวิต

ในอดีตการลงโทษประหารชีวิตในประเทศอังกฤษมีหลักว่า หากปรากฏว่าบุคคลใดมีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป กระทำความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยต้องถวายความเห็นให้ลงโทษประหารชีวิตเสมอ แม้ว่าลูกขุนในคดีคนใดคนหนึ่งจะมีความเห็นว่าสมควรกรุณาและผู้พิพากษาลงมติเป็นเอกฉันท์ว่ามีเหตุอันควรปราณีก็ตาม อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติโทษประหารชีวิตมักจะได้รับการลดโทษเป็นจำคุกตลอดชีวิตเสมอ โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจะมีคำสั่งให้พักโทษประหารชีวิตนั้นก่อน แล้วจึงนำความขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อให้สมเด็จพระราชินีทรงลงพระนามพระราชทานอภัยโทษโดยมีเงื่อนไข อันเป็นผลให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษจำคุกตลอดชีวิตแทน¹⁵⁶

การพิจารณาโทษประหารชีวิตของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ก่อนนำความขึ้นทูลเกล้าฯ นั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจะนำข้อมูลเอกสารต่าง ๆ อาทิเช่น เอกสารทั้งหมดที่เคยนำเสนอต่อศาล บันทึกการพิจารณาคดี รายงานตำรวจ ประวัติผู้ต้องโทษที่รวบรวมได้ รายงานผลตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ เป็นต้น มาพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบ และอาจมีคำสั่งสอบข้อมูลเพิ่มเติมจากเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ หรือกรณีมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้ต้องโทษป่วยทางจิตหรือมีอาการผิดปกติทางจิต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยอาจมีคำสั่งให้แพทย์ตรวจผู้ต้องโทษนั้นได้ นอกจากนี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยยังสามารถปรึกษาและขอความเห็นจากผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีหรือผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์แผนกคดีอาญาได้¹⁵⁷

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันการทูลเกล้าฯ ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เพื่อขอพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษประหารชีวิตในประเทศอังกฤษนั้น อาจไม่มีการนำมาใช้ดังเช่นอดีต เนื่องจาก ประเทศอังกฤษได้มีการยกเลิกโทษประหารชีวิต โดยผู้ที่กระทำความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนาจะไม่ถูกประหารชีวิตอีกต่อไปแต่ได้รับโทษจำคุกตลอดชีวิตแทน¹⁵⁸

2) กรณีโทษจำคุกตลอดชีวิต

ในปัจจุบันโทษจำคุกตลอดชีวิตมักจะเป็นโทษที่ถูกเปลี่ยนมาจากโทษประหารชีวิต อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีหลักฐานในคดีใด ๆ ที่แสดงให้เห็นว่าผู้ต้องหาได้รับโทษจำคุกตลอด

¹⁵⁶ *Ibid.* P. 114 – 115.

¹⁵⁷ *Ibid.* Pp. 115.

¹⁵⁸ Murder (Abolition of Death Penalty) Act 1965.

ชีวิตจริง ๆ เนื่องจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีอำนาจวินิจฉัยเกี่ยวกับระยะเวลาต้องโทษจำคุกของบุคคลในแต่ละคดี ทั้งยังมีอำนาจในการออกหมายปล่อยบุคคลที่ถูกตัดสินให้โทษจำคุกตลอดชีวิตในเวลาใดก็ได้

สำหรับปัจจัยที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจะนำมาใช้พิจารณาระยะเวลาต้องโทษจำคุก หรือพิจารณาปล่อยตัวผู้ต้องโทษนั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจะพิจารณาว่าการคุมขังผู้ต้องโทษไว้จะช่วยลดความเสี่ยงในการที่ผู้ต้องโทษจะกลับมากระทำความผิดอาญาร้ายแรงหรือไม่ หรือการปล่อยตัวผู้ต้องโทษไปจะส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมหรือขัดต่อกฎหมายหรือไม่ นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาด้วยว่าผู้ต้องโทษมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหรือไม่ โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้ต้องโทษในระหว่างที่ถูกคุมขัง รวมทั้งพิจารณาความเห็นของผู้บัญชาการเรือนจำ (Governor) ผู้อบรมในเรือนจำ (Chaplain) และแพทย์ (Medical Officer)¹⁵⁹

อาจกล่าวได้ว่า รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยของประเทศอังกฤษมีขอบเขตอำนาจที่กว้างขวางในการพิจารณาเรื่องราวขอพระราชทานอภัยโทษ โดยเฉพาะอำนาจในการออกหมายปล่อยบุคคลที่ถูกพิพากษาให้ลงโทษจำคุกตลอดชีวิตในเวลาใดก็ได้ ในระหว่างที่ผู้ต้องโทษอยู่ อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงเกี่ยวกับระบบการลงโทษจำคุกของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ที่ไม่ได้มีการกำหนดเวลาจำคุกที่แน่นอนว่าจะต้องเป็นเวลาเท่าใด โดยอาจยืดหยุ่นหรือปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมและเป็นดุลพินิจของฝ่ายบริหาร

1.2.5 สถิติการพระราชทานอภัยโทษในประเทศอังกฤษ

สถิติในการพระราชทานอภัยโทษในประเทศอังกฤษตั้งแต่อดีตนั้นมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง พบว่าสัดส่วนของผู้ต้องโทษประหารชีวิตที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษและไม่ถูกประหารชีวิตในกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษมีการเพิ่มมากขึ้น โดยในตั้งแต่ปี ค.ศ. 1760 มีนักโทษที่ได้รับพระราชทานอภัยโทษจากโทษประหารชีวิตเพิ่มขึ้นถึง 30 – 50 เปอร์เซ็นต์ และเพิ่มขึ้นถึง 80 – 90 เปอร์เซ็นต์ในปี ค.ศ. 1820 ซึ่งภายหลังจากปี ค.ศ. 1820 พบว่ามีนักโทษที่ได้รับพระราชทานอภัยโทษจากโทษประหารชีวิตถึง 97 เปอร์เซ็นต์ อย่างไรก็ตาม แม้สัดส่วนผู้ได้รับพระราชทานอภัยโทษจะเพิ่มขึ้น แต่จำนวนนักโทษที่ถูกประหารชีวิตกลับสูงขึ้นเช่นกัน ซึ่งความขัดแย้งระหว่างจำนวนผู้ได้รับพระราชทานอภัยโทษกับจำนวนนักโทษที่ถูกประหารชีวิตที่เพิ่มขึ้นนี้ นำไปสู่การยกเลิกโทษประหารชีวิตในเวลาต่อมา¹⁶⁰

¹⁵⁹ Sir Frank Newsam. *The Home Office*. P. 118.

¹⁶⁰ Digital Panopticon. *Pardoning*. December 25, 2023. Retrieved from : <https://www.digitalpanopticon.org/Pardoning>

แต่อย่างไรก็ตาม อัตราการพระราชทานอภัยโทษในกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ยังถือว่าต่ำกว่าพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศอังกฤษและเวลส์ ในช่วงปี ค.ศ. 1760-1775 อัตราการพระราชทานอภัยโทษในคดีโทษประหารชีวิตในกรุงลอนดอนอยู่ที่เพียง 52 เปอร์เซ็นต์ ในขณะที่พื้นที่อื่น ๆ มีอัตราการพระราชทานอภัยโทษสูงถึง 85 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งความแตกต่างของอัตราการพระราชทานอภัยโทษนี้ไม่ได้เกิดจากประเภทของคดีที่แตกต่างกัน แต่เป็นผลมาจากนโยบายการพระราชทานอภัยโทษในพื้นที่อื่นที่เข้มงวดกว่าในกรุงลอนดอน ตัวอย่างเช่น ในปี ค.ศ. 1760-1775 ผู้ต้องโทษคดีลักทรัพย์ที่ถูกตัดสินประหารชีวิตในกรุงลอนดอนมี 47 เปอร์เซ็นต์ที่ได้รับพระราชทานอภัยโทษ ในขณะที่พื้นที่รอบนอกมีอัตราการพระราชทานอภัยโทษสูงถึง 89 เปอร์เซ็นต์¹⁶¹

จำนวนคดีที่พระมหากษัตริย์ใช้อำนาจในการพระราชทานอภัยโทษจะถูกรายงานไว้ในสถิติอาชญากรรม (Criminal Statistics) ซึ่งในปี ค.ศ. 1952 ปรากฏการพระราชทานอภัยโทษโดยไม่มีเงื่อนไข 15 คดี พระราชทานอภัยโทษโดยการลดโทษจำคุก โทษปรับ ตลอดจนการแก้ไขฟื้นฟูตัวผู้กระทำความผิดจำนวนทั้งสิ้น 78 คดี ส่วนการพระราชทานอภัยโทษโดยมีเงื่อนไขในคดีที่ไม่ใช่โทษประหารชีวิตไม่มีปรากฏเลยแม้แต่คดีเดียว โดยตัวเลขจำนวนคดีที่มีการพระราชทานอภัยโทษนั้นมาจากการพิจารณาคำขอที่ยื่นมาต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้พิจารณาคำขอเหล่านี้จะต้องพิจารณาอย่างละเอียด ทั้งต้องตระหนักว่าคำขอแต่ละคำขอนั้นอาจต้องได้รับการอภัยโทษเพื่อแก้ไขข้อผิดพลาดหรือบรรเทาความรุนแรง¹⁶²

สำหรับการพระราชทานอภัยโทษโดยทั่วไปในประเทศอังกฤษนั้น ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีการพระราชทานอภัยโทษโดยทั่วไป โดยปรากฏหลักฐานเพียงการนิรโทษกรรมภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองให้แก่ผู้หนีราชการทหารจำนวน 14,260 คน¹⁶³

1.2.6 ผลของการพระราชทานอภัยโทษในประเทศอังกฤษ

ผลของการพระราชทานอภัยโทษในประเทศอังกฤษนั้น โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาถึงการพระราชทานอภัยโทษโดยไม่มีเงื่อนไข นอกจากผู้ต้องโทษจะได้รับการปล่อยตัวพ้นโทษแล้ว ยังได้รับประโยชน์จากการพ้นจากสภาพที่น่าอับอาย (Infamy) ข้อห้ามหรือข้อจำกัดสิทธิ (Disqualification) และการประณาม (Obloquy) ทั้งปวง ที่เกิดขึ้นภายหลังจากคำพิพากษาถึงที่สุด การพระราชทานอภัยโทษนี้ทำให้บุคคลนั้นกลายเป็นเหมือนบุคคลใหม่ และมีอำนาจที่จะฟ้องหมิ่นประมาทแก่ผู้ที่กล่าวหาตนว่าเป็นผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษา¹⁶⁴ นอกจากนี้เมื่อมีการ

¹⁶¹ *Ibid.*

¹⁶² Sir Frank Newsam. *The Home Office*. P. 121.

¹⁶³ Edwin H. Sutherland, Donald R. Cressey and David F. Luckenbill. *Principles of Criminology*. (11th edition). New York : Rowman & Littlefield Publishers, Inc. 1992. P. 551.

¹⁶⁴ T. Willes Chitty. *The Laws of England, Volume 7*. London : Butterworth. 1909. P. 406.

พระราชทานอภัยโทษโดยไม่มีเงื่อนไข ในบางกรณีอาจต้องมีการจ่ายเงินเยียวยา เช่น กรณีผู้ต้องโทษจำคุกอาจได้รับเงินชดเชยเป็นการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม เงินเยียวาดังกล่าวไม่อาจทดแทนความสูญเสีย ความเจ็บปวดทางจิตใจ และผลกระทบอื่น ๆ อันเป็นผลมาจากความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรม (miscarriage of justice) แต่ถือเป็นการแสดงความรับผิดชอบของรัฐที่พยายามแก้ไขความผิดพลาดและคืนความเป็นธรรมเท่าที่เป็นไปได้¹⁶⁵

1.2.7 มาตรการภายหลังพ้นโทษ

ในประเทศอังกฤษได้มีแนวคิดที่จะแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เนื่องจากพบว่าผู้ต้องขังจำนวนมากที่ยากที่จะแก้ไขฟื้นฟู เมื่อดูจากประวัติการกระทำความผิด เพื่อให้กลับคืนสู่สังคมได้ ทั้งเพื่อลดปริมาณการกระทำความผิดซ้ำ จึงได้มีการตรากฎหมายแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดขึ้นเป็นพระราชบัญญัติฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ค.ศ. 2014 (Offender Rehabilitation Act 2014) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดเกี่ยวกับการปล่อยตัวและการควบคุมดูแลผู้กระทำความผิดภายหลังการปล่อยตัว การกำหนดระยะเวลาการขยายโทษจำคุกสำหรับผู้ต้องโทษจำคุก การกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับคำสั่งชุมชนและคำสั่งพักการลงโทษ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจะออกข้อกำหนดและแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ควบคุมดูแลมาเพื่อควบคุมดูแลผู้พ้นโทษ โดยการควบคุมดูแลนี้จะบังคับใช้แก่ผู้พ้นโทษจำคุกที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปีเท่านั้น ส่วนระยะเวลาการควบคุมดูแลของเจ้าหน้าที่นั้น จะมีระยะเวลา 12 เดือนนับแต่วันที่ผู้ต้องโทษพ้นโทษ¹⁶⁶ นอกจากนี้หากปรากฏว่าผู้พ้นโทษนั้นฝ่าฝืนข้อกำหนดในการควบคุมดูแลของเจ้าหน้าที่ควบคุมดูแล กฎหมายยังให้อำนาจศาลในการออกหมายเรียกหรือหมายจับบุคคลนั้นได้¹⁶⁷ จะเห็นได้ว่า ในประเทศอังกฤษจะมีการควบคุมดูแลผู้พ้นโทษและออกข้อกำหนดให้ผู้พ้นโทษปฏิบัติตาม เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและป้องกันการกลับมากระทำความผิดซ้ำ โดยมาตรการในการควบคุมดูแลผู้พ้นโทษนี้จะให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติดำเนินการติดตามสอดส่องพฤติกรรมและความเคลื่อนไหวของผู้พ้นโทษ

กล่าวโดยสรุป การพระราชทานอภัยโทษมีมายาวนานในประเทศอังกฤษ เดิมพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษเป็นของพระมหากษัตริย์อย่างกว้างขวาง จนกระทั่งช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษที่เคยมีอย่างกว้างขวางของพระมหากษัตริย์ได้ถูกจำกัดลง เนื่องจากความขัดแย้งระหว่างพระมหากษัตริย์กับรัฐสภา การพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ต้องกระทำโดยคำแนะนำของรัฐมนตรีว่าการ

¹⁶⁵ Sir Frank Newsam. *The Home Office*. P. 122.

¹⁶⁶ พระราชบัญญัติแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ค.ศ. 2014 (Offender Rehabilitation Act 2014) มาตรา 2 แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติยุติธรรมทางอาญา ค.ศ. 2003 (Criminal Justice Act 2003) มาตรา 256AA

¹⁶⁷ พระราชบัญญัติแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ค.ศ. 2014 (Offender Rehabilitation Act 2014) มาตรา 3 แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติยุติธรรมทางอาญา ค.ศ. 2003 (Criminal Justice Act 2003) มาตรา 256AC

กระทรวงมหาดไทย ซึ่งแม้ในทางทฤษฎีพระมหากษัตริย์จะทรงมีราชวินิจฉัยเป็นประการอื่นได้ แต่ในทางปฏิบัติพระมหากษัตริย์มักทรงเห็นด้วยกับความเห็นของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเสมอ จึงอาจถือได้ว่ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยของประเทศอังกฤษมีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการพระราชทานอภัยโทษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณากลับกรองเรื่องราวในการพระราชทานอภัยโทษเพื่อทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษต่อพระมหากษัตริย์ ดังนั้น การพิจารณาเรื่องราวขอพระราชทานอภัยโทษจึงต้องกระทำอย่างรอบคอบและรัดกุม ไม่ว่าจะเป็นการใช้ดุลพินิจการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานประกอบพฤติการณ์แวดล้อม หรือการสอบสวนเรื่องราว ซึ่งนอกจากจะต้องมีเอกสารประกอบการพิจารณาแล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยยังต้องปรึกษาหารือและขอความเห็นจากศาลอุทธรณ์แผนกคดีอาญาด้วย จึงเห็นได้ว่าพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์อังกฤษนั้น ได้มีวิวัฒนาการทั้งในด้านรูปแบบและเนื้อหาเพื่อให้สอดคล้องกับระบอบการปกครองของประเทศ ซึ่งเป็นแม่แบบของระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2. การพระราชทานอภัยโทษในประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นมีรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยมีสมเด็จพระจักรพรรดิทรงเป็นประมุขของรัฐ หรืออาจรู้จักในชื่อ “ระบอบพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy)” เช่นเดียวกับประเทศไทย หากพิจารณาถึงประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองญี่ปุ่น สมเด็จพระจักรพรรดิของประเทศญี่ปุ่นนั้นได้ถูกจำกัดอำนาจลงหลังจากช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง เพราะเหตุที่ญี่ปุ่นแพ้สงคราม ส่งผลให้สมเด็จพระจักรพรรดิในประเทศญี่ปุ่นจะมีข้อจำกัดประมุขและไม่มีอำนาจในการบริหารประเทศอย่างพระมหากษัตริย์ของประเทศไทย ซึ่งตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้มีการบัญญัติให้สมเด็จพระจักรพรรดิทรงเป็นสัญลักษณ์ของประเทศ¹⁶⁸ อำนาจการปกครองในประเทศญี่ปุ่นส่วนใหญ่จึงอยู่กับนายกรัฐมนตรีและสมาชิกอื่น ๆ ในสภานิติบัญญัติแห่งชาติหรือสภาไดเอท ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา นอกจากนี้ประเทศญี่ปุ่นยังเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายหรือระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) และมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศเช่นเดียวกับประเทศไทย

¹⁶⁸ ญี่ปุ่น. รัฐสภา. 30 เมษายน 2567. สืบค้นจาก

https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/ac/ewt_dl_link.php?nid=3869&filename=parsystem2
. หน้า 2.

สำหรับการพระราชทานอภัยโทษในประเทศญี่ปุ่นนั้น ในรัฐธรรมนูญของประเทศญี่ปุ่นได้มีการบัญญัติให้สมเด็จพระจักรพรรดิมีอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษโดยคำแนะนำและความยินยอมคณะรัฐมนตรี และมีบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษบัญญัติไว้อย่างชัดเจน ดังนี้ เมื่อวิเคราะห์จากรูปแบบการปกครอง ระบบกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นที่มีลักษณะเหมือนกับประเทศไทย ทั้งเป็นประเทศที่มีพระมหากษัตริย์เช่นเดียวกับประเทศไทย ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าควรศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษในประเทศญี่ปุ่น เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ กับการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยต่อไป

2.1 วิวัฒนาการการพระราชทานอภัยโทษในประเทศญี่ปุ่น

การพระราชทานอภัยโทษในประเทศญี่ปุ่นเป็นอำนาจของสมเด็จพระจักรพรรดิมาตั้งแต่ดั้งเดิม ซึ่งในอดีตสมเด็จพระจักรพรรดิของประเทศญี่ปุ่นทรงมีพระราชอำนาจสูงสุด (The supreme power) จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงพระราชอำนาจครั้งใหญ่ภายหลังจากประเทศญี่ปุ่นได้พ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่งผลให้พระราชอำนาจของสมเด็จพระจักรพรรดิของประเทศญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงไป ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าการศึกษาวิวัฒนาการของการพระราชทานอภัยโทษของประเทศญี่ปุ่น สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ช่วงคือ ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 และช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ดังต่อไปนี้

2.1.1 ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2

สมเด็จพระจักรพรรดิของประเทศญี่ปุ่นหรือเท็นโน (Tenno)¹⁶⁹ มีความแตกต่างจากประมุขหรือพระมหากษัตริย์ของประเทศอื่น ๆ เป็นอย่างมาก ในอดีตจักรพรรดิญี่ปุ่นถูกมองว่าเป็นเทพเจ้าที่จุติลงมา และในฐานะที่เป็นเทพเจ้านั้นเอง ส่งผลให้อำนาจในการปกครองทั้งหมดจึงอยู่ที่สมเด็จพระจักรพรรดิ¹⁷⁰ สำหรับการปกครองของประเทศญี่ปุ่นที่มีแนวความคิดที่เปรียบสมเด็จพระจักรพรรดิทรงเป็น “เทพเจ้า” นั้น อาจเปรียบได้กับการปกครองในสมัยกรุงศรีอยุธยาของประเทศไทยที่พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในฐานะ “เทวราชา” ซึ่งทรงมีอำนาจล้นพ้นและเด็ดขาดแต่ผู้เดียว

การใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษนับเป็นการใช้พระราชอำนาจสูงสุดของสมเด็จพระจักรพรรดิประการหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งจักรวรรดิญี่ปุ่น (Constitution of Empire of Japan) หรือรัฐธรรมนูญเมจิที่ตราขึ้นบังคับใช้เมื่อปี ค.ศ. 1868 ซึ่ง

¹⁶⁹ แปลว่า “องค์อธิปัตย์จากสรวงสวรรค์” (Heavenly Sovereign) หรือ “จักรพรรดิแห่งทวยเทพ” (Emperor of God)

¹⁷⁰ Yosiyuki Noda. *Introduction to Japanese law*. (3rd Printing). Tokyo : University of Tokyo Press. 1976. P.65.

กำหนดให้สมเด็จพระจักรพรรดิญี่ปุ่นเป็นผู้ใช้พระราชอำนาจสูงสุดเด็ดขาดในการพระราชทานอภัยโทษ¹⁷¹

แนวความคิดที่ว่าสมเด็จพระจักรพรรดิญี่ปุ่นเป็นผู้ใช้พระราชอำนาจสูงสุดยังคงมีอยู่เรื่อยมา จนกระทั่งภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปี ค.ศ. 1945 ประเทศญี่ปุ่นต้องยอมจำนนและอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ฝ่ายสัมพันธมิตรกำหนดไว้ดังที่ประกาศไว้ในแถลงการณ์พ็อทซ์ดัม (Potsdam Declaration) สถานการณ์ของประเทศญี่ปุ่นก็เปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิง ซึ่งตามแถลงการณ์นี้รูปแบบการปกครองของประเทศญี่ปุ่นต้องถูกกำหนดโดยประชาชนชาวญี่ปุ่น และตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาระบอบเท็นโนเกาก็หายไป และในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1946 สมเด็จพระจักรพรรดิของประเทศญี่ปุ่น ก็ได้ประกาศว่าตนต้องถูกปลดออกจากสถานะที่ทรงเป็น “เทพเจ้า” อันเป็นผลให้พระราชอำนาจของสมเด็จพระจักรพรรดิต้องเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม¹⁷²

2.1.2 ช่วงภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

การแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ประเทศญี่ปุ่นมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในปี ค.ศ. 1946 ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ สมเด็จพระจักรพรรดิของประเทศญี่ปุ่นยังคงเป็นประมุขสูงสุดของประเทศ เพียงแต่ถูกลดพระราชอำนาจลง และคงรักษาสถานภาพของสมเด็จพระจักรพรรดิให้ทรงเป็นเพียงสัญลักษณ์ของประเทศเท่านั้น โดยมาตรา 1 ของรัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ว่า “สมเด็จพระจักรพรรดิทรงเป็นสัญลักษณ์ของประเทศที่คงไว้ซึ่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของประชาชน ตำแหน่งของสมเด็จพระจักรพรรดิจะถูกกำหนดโดยเจตจำนงทั่วไปของประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย”¹⁷³ ซึ่งจากบทบัญญัติดังกล่าวถือเป็นการเน้นย้ำว่าสมเด็จพระจักรพรรดิไม่ได้มีอำนาจสูงสุดเช่นเดิม หรือไม่มีบทบาทใด ๆ นอกจากเป็นสัญลักษณ์ให้แก่ประเทศและประชาชนอีกต่อไป

อย่างไรก็ตาม พระราชอำนาจของสมเด็จพระจักรพรรดิก็ไม่ได้ถูกจำกัดเสียทีเดียว แต่สมเด็จพระจักรพรรดิยังคงมีอำนาจกระทำการต่าง ๆ ได้ภายใต้คำแนะนำยินยอมของคณะรัฐมนตรี พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของสมเด็จพระจักรพรรดิก็เช่นกัน จากเดิมที่สมเด็จพระจักรพรรดิทรงมีพระราชอำนาจสูงสุดเด็ดขาดในการพระราชทานอภัยโทษ พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษนั้นก็ได้ถูกกำหนดโดยรัฐธรรมนูญให้ทรงใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษในนามของประชาชน (on behalf of people) โดยให้เป็นไปตามคำแนะนำ

¹⁷¹ Japan Ministry of Justice. *A Rehabilitation of Offenders and Amnesty in Japan*. Tokyo : Government Printing. 1960. P. 49.

¹⁷² Yosiyuki Noda. *Introduction to Japanese law*. P.65.

¹⁷³ *The Constitution of Japan, 1946*. Article 1.

ของคณะรัฐมนตรี โดยสมเด็จพระจักรพรรดิจะทรงลงพระนามรับรอง (Attestation) การพระราชทานอภัยโทษซึ่งคณะรัฐมนตรีนำขึ้นกราบบังคมทูล จึงเห็นได้ว่าบทบาทของสมเด็จพระจักรพรรดิญี่ปุ่นในการพระราชทานอภัยโทษนั้นได้ถูกจำกัดลงอย่างมากโดยผลของรัฐธรรมนูญจนมีลักษณะที่เป็นเพียง “แบบพิธี” (Ceremonial) เท่านั้น¹⁷⁴

2.2 การพระราชทานอภัยโทษของประเทศญี่ปุ่นในปัจจุบัน

แม้ปัจจุบันสมเด็จพระจักรพรรดิของประเทศญี่ปุ่นจะไม่ได้พระราชอำนาจที่สูงสุดเด็ดขาดเช่นเดิม แต่แนวคิดเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดก็ยังคงมีตลอดมา โดยปัจจุบันการพระราชทานอภัยโทษนั้น ได้มีการบัญญัติหลักเกณฑ์และเงื่อนไขไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษโดยตรง ทั้งยังมีการวางแนวทางปฏิบัติไว้สำหรับการพระราชทานอภัยโทษอย่างชัดเจน

2.2.1 บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการพระราชทานอภัยโทษ

จากการศึกษาพบว่าบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการพระราชทานอภัยโทษในประเทศญี่ปุ่นนั้นมีบัญญัติไว้ในกฎหมาย 2 ฉบับด้วยกัน ได้แก่ รัฐธรรมนูญญี่ปุ่น ค.ศ. 1946 (The Constitution of Japan, 1946) และพระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (Pardon Act (Act No. 20 of 1947)) ซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้ ดังต่อไปนี้

1) รัฐธรรมนูญญี่ปุ่น ค.ศ. 1946 (The Constitution of Japan, 1946)

รัฐธรรมนูญญี่ปุ่น ค.ศ. 1946 (The Constitution of Japan, 1946) ได้บัญญัติเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษไว้ในหมวด 1 ว่าด้วยสมเด็จพระจักรพรรดิ มาตรา 7 และในหมวด 5 ว่าด้วยคณะรัฐมนตรี มาตรา 73 ดังนี้

ก. หมวด 1 ว่าด้วยสมเด็จพระจักรพรรดิ มาตรา 7

“สมเด็จพระจักรพรรดิอาจปฏิบัติพระราชกรณียกิจดังต่อไปนี้ อันเป็นกิจการของรัฐในนามประชาชน โดยอาศัยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี... ลงพระปรมาภิไธยในการอภัยโทษเป็นการทั่วไป การอภัยโทษเป็นการเฉพาะราย การเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา การพักการลงโทษ และการคืนสิทธิ”¹⁷⁵

ข. หมวด 5 ว่าด้วยคณะรัฐมนตรี มาตรา 73

¹⁷⁴ Koshi George M. *The Japanese legal advisor: crimes and punishments*. Tokyo : Rutlan. 1970. P. 171.

¹⁷⁵ *The Constitution of Japan, 1946*. Article 7.

“คณะรัฐมนตรี นอกเหนือจากหน้าที่บริหารทั่วไปแล้วยังมีหน้าที่ปฏิบัติตามต่อไป... พิจารณาการอภัยโทษเป็นการทั่วไป การอภัยโทษเป็นการเฉพาะราย การเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา การพักการลงโทษ และการคืนสิทธิ”¹⁷⁶

จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญญี่ปุ่น ค.ศ. 1947 มาตรา 7 และมาตรา 73 จะเห็นได้ว่าการอภัยโทษในประเทศญี่ปุ่น คณะรัฐมนตรีถือได้ว่ามีบทบาทสำคัญในการอภัยโทษเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการที่สมเด็จพระจักรพรรดิจะอภัยโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดได้นั้นต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี ทั้งคณะรัฐมนตรียังมีอำนาจพิจารณาอภัยโทษได้ สมเด็จพระจักรพรรดิจึงมีหน้าที่เพียงลงพระปรมาภิไธยในการอภัยโทษเท่านั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการอภัยโทษในประเทศญี่ปุ่นนั้น เป็นการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารอย่างเต็มรูปแบบ

2) พระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (Pardon Act (Act No. 20 of 1947))

กฎหมายเกี่ยวกับการอภัยโทษในประเทศญี่ปุ่นไม่มีการแยกความแตกต่างระหว่างการอภัยโทษและการนิโทษกรรมออกจากกัน โดยถือว่าทุกการกระทำที่เป็นผลให้การลงโทษทางอาญาลดลงหรือถูกยกเลิกไป กฎหมายจะใช้คำว่า “อนชา” (*onsha*) ซึ่งคำว่า “ออน” (*on*) หมายถึง ความกรุณา และคำว่า “ชา” (*sha*) หมายถึง การอภัย¹⁷⁷ โดยการอภัยโทษหรืออนชา (*onsha*) นี้ได้ถูกบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (Pardon Act (Act No. 20 of 1947)) โดยแบ่งออกเป็น 5 ประการ ดังนี้

ก. การอภัยโทษเป็นการทั่วไป (General pardon) หรือ “ไทชา” (*taisha*)

โดยปกติการอภัยโทษเป็นการทั่วไปในประเทศญี่ปุ่นนี้จะถูกนำมาใช้ในโอกาสสำคัญของบ้านเมืองเช่นเดียวกับการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปในประเทศไทย เช่น การอภัยโทษแก่นักโทษซึ่งต้องโทษของศาลทหารเกี่ยวกับความผิดในราชการสงครามและนักโทษซึ่งละเมิดกฎหมายต่าง ๆ ของศาลพลเรือนจำนวนนับหมื่นคน เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลงในปี ค.ศ. 1945, การอภัยโทษเป็นการทั่วไปเมื่อวันที่ 28 เมษายน ค.ศ. 1952 เนื่องในโอกาสที่ญี่ปุ่นทำสนธิสัญญาสงบศึกกับฝ่ายสัมพันธมิตร ในรูปของคำสั่งอภัยโทษเป็นการทั่วไป (order of general amnesty) ซึ่งในครั้งนั้นมีผู้ได้รับการอภัยโทษนับพันคน, การอภัยโทษเป็นการทั่วไปในปี ค.ศ. 1956 เนื่องในโอกาสรำลึกที่ญี่ปุ่นเข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งในครั้งนี้มีผู้ได้รับการอภัยโทษนับพันคนเช่นกัน, การอภัยโทษเป็นการทั่วไปเนื่องในวโรกาสพระราชพิธีอภิเษกสมรสของมกุฎราชกุมารอากาฮิโตะ เมื่อปี ค.ศ. 1959 และการอภัยโทษเป็นการทั่วไปเนื่องในโอกาสครบวาระ

¹⁷⁶ *The Constitution of Japan, 1946.* Article 73.

¹⁷⁷ Yosiyuki Noda. *Introduction to Japanese law.* P.67.

หนึ่งร้อยปีของศักราชเมจิ ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1968 ซึ่งในครั้งนั้นคณะรัฐมนตรีมีคำสั่งทั้งปล่อยตัวและคืนสิทธิแก่นักโทษเป็นจำนวนหลายพันคน¹⁷⁸

สำหรับการอภัยโทษเป็นการทั่วไปของประเทศญี่ปุ่นจะไม่ได้นำมาใช้บังคับแก่ความผิดทุกประเภท แต่จะถูกพิจารณาตามประเภทของความผิดทางอาญาที่คณะรัฐมนตรีกำหนดไว้เท่านั้น¹⁷⁹

กล่าวโดยสรุป การอภัยโทษเป็นการทั่วไปของประเทศญี่ปุ่นจะถูกนำมาใช้ในโอกาสสำคัญของบ้านเมือง โดยจะไม่ได้ถูกนำมาบังคับใช้แก่ความผิดทุกประเภท หากแต่จะถูกนำมาใช้เฉพาะความผิดที่คณะรัฐมนตรีกำหนดไว้เท่านั้น

ข. การอภัยโทษเป็นการเฉพาะราย (Special Pardon) หรือ “โทกุซา” (tokusha)

การอภัยโทษเป็นการเฉพาะรายนี้ ในประเทศญี่ปุ่นจะถูกนำมาบังคับใช้แก่ผู้กระทำความผิดที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วเท่านั้น¹⁸⁰

ค. การเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา (Commutation of sentence) หรือ “เงินไก” (genkei)

การเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา คือ การเปลี่ยนแปลงโทษจากโทษประเภทหนึ่งเป็นโทษอีกประเภทหนึ่งซึ่งความรุนแรงน้อยกว่าเดิม ซึ่งการเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบาจะนำมาบังคับใช้แก่ผู้ต้องคำพิพากษาตามประเภทความผิดและโทษที่คณะรัฐมนตรีกำหนด หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดโดยเฉพาะ¹⁸¹

จะเห็นได้ว่าการอภัยโทษโดยการเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบาของประเทศญี่ปุ่น จะมีการนำมาใช้ทั้งการอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษเป็นการทั่วไปที่เป็นไปตามหลักเกณฑ์เกี่ยวกับประเภทความผิดและโทษตามที่คณะรัฐมนตรีกำหนด และผู้ต้องโทษเฉพาะราย

ง. การพักการลงโทษ (Remission of execution of sentence) หรือ “เคอิโนะ ชิโกะ โนะ เม็นโจ” (keino shikko no menjo)

¹⁷⁸ Koshi George M. *The Japanese legal advisor: crimes and punishments*. P. 106.

¹⁷⁹ พระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (Pardon Act (Act No. 20 of 1947)) มาตรา 2.

¹⁸⁰ พระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (Pardon Act (Act No. 20 of 1947)) มาตรา 4.

¹⁸¹ พระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (Pardon Act (Act No. 20 of 1947)) มาตรา 6.

การพักการลงโทษ คือ การปลดปล่อยนักโทษจากโทษที่ได้รับ โดยจะ
ถูกนำมาบังคับใช้แก่ผู้ต้องคำพิพากษาเป็นการเฉพาะราย แต่อย่างไรก็ตามการพักการลงโทษนี้จะไม่
ถูกนำมาบังคับใช้แก่ผู้ต้องคำพิพากษาให้รอการลงโทษและยังไม่พ้นระยะเวลาการลงโทษ¹⁸²

จ. การคืนสิทธิ (Restoration of Rights) หรือ “ฟุคเคน” (*fukken*)

โดยปกติแล้วบุคคลผู้ได้รับโทษทางอาญามักจะสูญเสียสิทธิขั้นพื้นฐาน
ไป เช่น สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง สิทธิในการประกอบอาชีพบางอย่าง เป็นต้น พระราชบัญญัติ
ฉบับนี้จึงได้มีการบัญญัติถึงการคืนสิทธิที่ผู้ที่เคยได้รับโทษต้องสูญเสียไป อันเนื่องมาจากการถูก
พิพากษาให้ลงโทษนั้น แต่การคืนสิทธินี้ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่คณะรัฐมนตรีกำหนดไว้ หรือแก่บุคคล
หนึ่งบุคคลใดโดยเฉพาะ แต่อย่างไรก็ตาม การคืนสิทธินี้จะไม่นำมาบังคับใช้แก่ผู้ที่มีการบังคับตามคำ
พิพากษายังไม่สิ้นสุด หรือไม่เคยได้รับการพักการลงโทษมาก่อน¹⁸³ ซึ่งบุคคลผู้ได้รับการคืนสิทธินี้อาจ
ได้รับการคืนสิทธิทั้งหมดหรือเพียงสิทธิบางประการก็ได้¹⁸⁴

2.2.2 บุคคลผู้มีสิทธิยื่นขอภัยโทษ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการกระทำที่เป็นผลให้การลงโทษทางอาญาลดลงหรือ
ถูกยกเลิกไป กฎหมายของประเทศญี่ปุ่นจะเรียกรวม ๆ ว่า “ออนซา” (*onsha*) ซึ่งแบ่งเป็นการอภัย
โทษเป็นการทั่วไป การอภัยโทษเป็นการเฉพาะราย การเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา การพักการลงโทษ
และการคืนสิทธิ ดังนั้นบุคคลที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอภัยโทษแต่ละแบบจึงมีความแตกต่างกัน

บุคคลผู้มีสิทธิยื่นขอภัยโทษเป็นการทั่วไปนั้น จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการ
อภัยโทษเป็นการทั่วไปของประเทศญี่ปุ่นจะถูกนำมาใช้ในโอกาสพิเศษของบ้านเมือง การอภัยโทษเป็น
การทั่วไปจึงเป็นการกระทำโดยของรัฐฝ่ายเดียวโดยไม่จำเป็นต้องอาศัยการร้องขอภัยโทษจากผู้ต้องโทษ
หรือบุคคลอื่นซึ่งกระทำในนามของผู้ต้องโทษนั้น แต่อย่างไรก็ตามการแสดงความยอมรับความกรุณา
ของรัฐก็เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการคัดเลือกบุคคลซึ่งสมควรได้รับการอภัยโทษ¹⁸⁵ ดังนั้น เมื่อผู้ต้องโทษ
มีคุณสมบัติครบตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่คณะรัฐมนตรีกำหนดก็มีสิทธิได้รับการอภัยโทษ โดยไม่
จำเป็นต้องมีคำร้องขอภัยโทษก่อน

สำหรับบุคคลผู้มีสิทธิยื่นขอภัยโทษเป็นการเฉพาะราย ขอเปลี่ยนโทษหนัก
เป็นเบา และขอพักการลงโทษนั้น นอกจากตัวผู้ต้องโทษเองหรือบุคคลอื่นซึ่งกระทำในนามของผู้
ต้องโทษแล้ว กฎหมายยังกำหนดให้ผู้บัญชาการเรือนจำที่ผู้ต้องโทษนั้นถูกควบคุมหรือจำคุกตามคำ

¹⁸² พระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (Pardon Act (Act No. 20 of 1947)) มาตรา 8.

¹⁸³ พระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (Pardon Act (Act No. 20 of 1947)) มาตรา 9.

¹⁸⁴ พระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (Pardon Act (Act No. 20 of 1947)) มาตรา 10.

¹⁸⁵ Koshi George M. *The Japanese legal advisor: crimes and punishments*. P. 107.

พิพากษาของศาล (The warden of the penal) ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติที่รับผิดชอบ สำหรับกรณีผู้ต้องโทษอยู่ระหว่างการคุมประพฤติ (The chief probation officer) ตลอดจน พนักงานอัยการในสำนักงานอัยการที่อยู่ในเขตอำนาจศาลที่พิพากษาลงโทษนั้น (A public prosecutor)¹⁸⁶ มีอำนาจยื่นคำร้องดังกล่าวได้ไม่ว่าจะยื่นคำร้องด้วยตนเองหรือเนื่องด้วยได้รับคำร้อง จากตัวผู้ต้องโทษเองหรือบุคคลอื่นซึ่งกระทำในนามของผู้ต้องโทษ

ส่วนในการคืนสิทธิให้แก่ผู้กระทำความผิดนั้น กฎกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับใช้พระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (ฉบับที่ 78 ค.ศ. 1947) ได้กำหนดแยกไว้จากการขอ อภัยโทษเป็นการเฉพาะราย ขอเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา และขอพักการลงโทษ โดยกำหนดให้ ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติที่ผู้กระทำความผิดนั้นเคยอยู่ในความรับผิดชอบ (The chief probation officer) และพนักงานอัยการในสำนักงานอัยการที่อยู่ในเขตอำนาจศาลที่พิพากษาลงโทษ นั้น (A public prosecutor)¹⁸⁷ เท่านั้นที่มีสิทธิยื่นคำร้องให้แก่ผู้กระทำความผิดได้

2.2.3 หลักการและขั้นตอนในการยื่นขออภัยโทษ

ในประเทศญี่ปุ่นได้มีการกำหนดหลักการและขั้นตอนการขออภัยโทษเป็นการ ทั่วไป การขออภัยโทษเป็นการเฉพาะราย การขอเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา การขอพักการลงโทษ และ การขอคืนสิทธิไว้ในกฎกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับใช้พระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (ฉบับที่ 78 ค.ศ. 1947) ซึ่งมีหลักการและขั้นตอนที่แตกต่างกัน โดยสามารถแยกพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

1) หลักการและขั้นตอนในการยื่นขออภัยโทษเป็นการทั่วไป

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการอภัยโทษเป็นการทั่วไปในประเทศญี่ปุ่นนั้นจะ ถูกนำมาใช้ในโอกาสสำคัญของบ้านเมือง ดังนั้น หลักการและขั้นตอนในการอภัยโทษเป็นการทั่วไปจึง ขึ้นอยู่กับการพิจารณาของคณะรัฐมนตรีเป็นสำคัญ และเมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นควรให้มีการอภัยโทษ เป็นการทั่วไปแล้วจึงจะดำเนินการให้สมเด็จพระจักรพรรดิลงพระปรมาภิไธยเพื่อบังคับใช้ต่อไป

2) หลักการและขั้นตอนในการยื่นขออภัยโทษเป็นการเฉพาะราย ขอเปลี่ยน โทษหนักเป็นเบา หรือขอพักการลงโทษ

เหตุที่ผู้ศึกษารวมหลักการและขั้นตอนในการยื่นขออภัยโทษเป็นการ เฉพาะราย ขอเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา หรือขอพักการลงโทษไว้ในหัวข้อเดียวกัน เนื่องจากหลักการ และขั้นตอนในการยื่นคำร้องขอทั้ง 3 ประการข้างต้นนี้มีหลักการและขั้นตอนเป็นอย่างเดียวกัน

¹⁸⁶ กฎกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับใช้พระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (ฉบับที่ 78 ค.ศ. 1947) Ordinance for Enforcement of the Pardon Act Ministry of Justice (Ordinance No. 78 of 1947) มาตรา 1-2.

¹⁸⁷ กฎกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับใช้พระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (ฉบับที่ 78 ค.ศ. 1947) มาตรา 3.

สำหรับหลักการและขั้นตอนในการยื่นขอภัยโทษเป็นการเฉพาะราย ขอเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา หรือขอพักการลงโทษนั้น ให้ผู้ต้องโทษหรือบุคคลซึ่งกระทำการในนามของผู้ต้องโทษยื่นคำร้องต่อผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติ หรือพนักงานอัยการที่มีอำนาจ¹⁸⁸ โดยแนบสำเนาทะเบียนครอบครัวฉบับเต็มหรือฉบับย่อที่ได้รับการรับรอง หรือสำเนาหนังสือรับรองนิติบุคคล ในกรณีเป็นนิติบุคคลมาพร้อมกับคำร้องด้วย ทั้งต้องมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) ชื่อเต็ม วันเกิด อาชีพ ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน และที่อยู่อันเป็นภูมิลำเนา (ในกรณีของนิติบุคคลให้ระบุชื่อของบริษัท ที่อยู่ของสำนักงานใหญ่และชื่อเต็มของบุคคลที่เป็นตัวแทน)

(2) ศาลที่พิพากษาและวันที่อ่านคำพิพากษา

(3) ประเภทของความผิด จำนวนคำพิพากษา ประเภทของคำพิพากษา กำหนดโทษตามคำพิพากษา

(4) สภาพการบังคับโทษตามคำพิพากษา

(5) ประเภทของการระงับโทษว่าเป็นการขอภัยโทษ ขอเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา หรือขอพักการลงโทษ

(6) เหตุผลประกอบคำร้อง¹⁸⁹

เมื่อผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติ หรือพนักงานอัยการได้รับคำร้องดังกล่าวแล้วนั้น บุคคลผู้รับคำร้องดังกล่าวจะพิจารณาคำร้องและจัดทำคำร้องพร้อมความเห็นเสนอต่อคณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติ (The National Offenders Rehabilitation Commission) ต่อไป โดยต้องแนบเอกสารดังต่อไปนี้ไปพร้อมกับคำร้องด้วย

(1) สำเนาคำพิพากษาคัดฉบับเต็มหรือฉบับย่อที่ได้รับการรับรอง แต่หากไม่สามารถนำสำเนาคำพิพากษาคัดฉบับเต็มหรือฉบับย่อที่ได้รับการรับรอง เนื่องจากต้นฉบับคำพิพากษาถูกทำลายหรือเสียหาย ก็ให้ใช้สำนวนของพนักงานอัยการที่เกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนผู้กระทำความผิดนั้น ซึ่งแสดงเนื้อหาสำคัญของคำพิพากษา ข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบของการกระทำความผิด กฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนข้อเท็จจริงที่แสดงว่าต้นฉบับคำ

¹⁸⁸ กฎกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับใช้พระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (ฉบับที่ 78 ค.ศ. 1947) Ordinance for Enforcement of the Pardon Act Ministry of Justice (Ordinance No. 78 of 1947) มาตรา 6.

¹⁸⁹ กฎกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับใช้พระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (ฉบับที่ 78 ค.ศ. 1947) Ordinance for Enforcement of the Pardon Act Ministry of Justice (Ordinance No. 78 of 1947) มาตรา 9.

พิพากษาถูกทำลายหรือเสียหายรวมทั้งเหตุแห่งการนั้น แทนสำเนาคำพิพากษาฉบับเต็มหรือฉบับย่อที่ได้รับการรับรองได้

(2) เอกสารคำนวณระยะเวลาการจำคุก

(3) รายงานการสืบสวนสอบสวนเกี่ยวกับพฤติการณ์และการกระทำความผิด ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด พฤติกรรมระหว่างต้องโทษ ความเป็นอยู่ในอนาคต และเรื่องอื่น ๆ เพื่อเป็นข้อมูลอ้างอิง

(4) ในกรณีที่มีการยื่นคำร้องตามคำร้องขอของผู้ต้องโทษหรือบุคคลอื่นซึ่งกระทำในนามของผู้ต้องโทษ ต้องแนบคำร้องขอที่เป็นลายลักษณ์อักษรบุคคลนั้นมาด้วย¹⁹⁰

เมื่อคณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติได้รับคำร้องดังกล่าวแล้วนั้น คณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติจะทำหน้าที่พิจารณาว่ามีเหตุอันควรให้บุคคลนั้นได้รับการอภัยโทษเป็นการเฉพาะราย ได้รับการเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา หรือได้รับการพักการลงโทษหรือไม่ ซึ่งหากคณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติเห็นว่าคำร้องที่ได้ยื่นมาดังกล่าวไม่มีเหตุอันสมควร คณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติจะแจ้งคำสั่งเป็นหนังสือแก่ผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติ หรือพนักงานอัยการที่ยื่นคำร้องนั้น และบุคคลดังกล่าวจะต้องแจ้งคำสั่งนั้นให้แก่ผู้ต้องโทษหรือบุคคลซึ่งกระทำการแทนผู้ต้องโทษที่ยื่นคำร้องนั้นต่อไป¹⁹¹

ในกรณีที่คณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติพิจารณาคำร้องดังกล่าวแล้วนั้น เห็นว่ามีคำร้องนั้นมีเหตุสมควร คณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติจะดำเนินการส่งคำร้องพร้อมเสนอความเห็นไปยังคณะรัฐมนตรี ผ่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ซึ่งการเสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมนี้ ถือเป็นบทบังคับให้คณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติต้องเสนอความเห็นเสมอ¹⁹² และในการเสนอความเห็นของคณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติ คณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติต้องทำการสืบสวนสอบสวนเกี่ยวกับลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมของผู้ต้องโทษที่จะเสนอความเห็น แนวโน้มที่จะกระทำ

¹⁹⁰ กฎกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับใช้พระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (ฉบับที่ 78 ค.ศ. 1947) Ordinance for Enforcement of the Pardon Act Ministry of Justice (Ordinance No. 78 of 1947) มาตรา 2.

¹⁹¹ กฎกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับใช้พระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (ฉบับที่ 78 ค.ศ. 1947) Ordinance for Enforcement of the Pardon Act Ministry of Justice (Ordinance No. 78 of 1947) มาตรา 10.

¹⁹² พระราชบัญญัติฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ฉบับที่ 88 ค.ศ. 2007 (Offender Rehabilitation Act (Act No. 88 of 2007)) มาตรา 89.

ผิดกฎหมาย ความคิดเห็นของสังคมต่อผู้ต้องโทษนั้น และอื่น ๆ¹⁹³ นอกจากนี้ ในกรณีที่คณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติได้เสนอความเห็นขอพระราชทานอภัยโทษเป็นการเฉพาะราย การเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา หรือการพักการลงโทษ สำหรับผู้ต้องโทษที่ถูกคุมขังในเรือนจำหรือสถานพินิจ หรือถูกควบคุมตัวในเรือนจำชั่วคราว คณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติต้องพิจารณาว่าหากบุคคลนั้นได้รับการปล่อยตัวจะเป็นภัยต่อสังคมหรือไม่¹⁹⁴

สำหรับการอภัยโทษเป็นการเฉพาะราย การเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา หรือการพักการลงโทษนั้น จะกระทำในรูปแบบของคำสั่งคณะรัฐมนตรี โดยคณะรัฐมนตรีจะนำขึ้นกราบบังคมทูลให้สมเด็จพระจักรพรรดิลงพระปรมาภิไธยรับรองตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1947

เมื่อบุคคลใดได้รับคำสั่งให้มีการอภัยโทษ เปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา หรือพักการลงโทษแล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะแจ้งให้คณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติส่งใบรับรองการอภัยโทษ (the certificate of pardon) ไปยังพนักงานอัยการในสำนักงานอัยการที่อยู่ในเขตอำนาจศาลที่พิพากษาลงโทษนั้น เพื่อส่งให้ผู้ต้องโทษหรือผู้เกี่ยวข้องนำไปยื่นต่อผู้บัญชาการเรือนจำที่ผู้ต้องโทษนั้นอยู่ เพื่อให้ได้รับการปล่อยตัว เปลี่ยนโทษหรือลดโทษ หรือพักการลงโทษต่อไป¹⁹⁵

3) หลักการและขั้นตอนในการยื่นขอคืนสิทธิ

หลักการและขั้นตอนในการยื่นขอคืนสิทธิให้แก่ผู้กระทำความผิดนั้น กฎหมายกำหนดให้ผู้ต้องโทษหรือบุคคลซึ่งกระทำการในนามของผู้ต้องโทษยื่นคำร้องยื่นคำร้องต่อผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติที่ผู้กระทำความผิดนั้นเคยอยู่ในความรับผิดชอบ หรือพนักงานอัยการในสำนักงานอัยการที่อยู่ในเขตอำนาจศาลที่พิพากษาลงโทษนั้น โดยแนบสำเนาทะเบียนครอบครัวฉบับเต็มหรือฉบับย่อที่ได้รับการรับรอง หรือสำเนาหนังสือรับรองนิติบุคคล ในกรณีเป็นนิติบุคคลมาพร้อมกับคำร้องด้วย ทั้งต้องมีรายละเอียดเช่นเดียวกับการยื่นคำร้องขออภัยโทษเป็นการเฉพาะราย ขอเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา หรือขอพักการลงโทษ

เมื่อผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติ หรือพนักงานอัยการได้รับคำร้องดังกล่าวแล้วนั้น บุคคลผู้รับคำร้องดังกล่าวจะพิจารณาคำร้องและจัดทำคำร้องพร้อมความเห็นเสนอ

¹⁹³ พระราชบัญญัติฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ฉบับที่ 88 ค.ศ. 2007 (Offender Rehabilitation Act (Act No. 88 of 2007)) มาตรา 90(1).

¹⁹⁴ พระราชบัญญัติฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ฉบับที่ 88 ค.ศ. 2007 (Offender Rehabilitation Act (Act No. 88 of 2007)) มาตรา 90(2).

¹⁹⁵ กฎกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับใช้พระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (ฉบับที่ 78 ค.ศ. 1947) Ordinance for Enforcement of the Pardon Act Ministry of Justice (Ordinance No. 78 of 1947) มาตรา 11.

ต่อคณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติ ทั้งต้องแสดงให้เห็นชัดแจ้งในคำร้องว่าเป็นการคืนสิทธิให้แก่ผู้กระทำความผิดทั้งหมดหรือเพียงบางประการ¹⁹⁶ โดยต้องแนบเอกสารดังต่อไปนี้ไปพร้อมกับคำร้องนั้นด้วย

(1) สำเนาคำพิพากษาลบโทษหรือฉบับย่อที่ได้รับการรับรอง แต่หากไม่สามารถนำสำเนาคำพิพากษาลบโทษหรือฉบับย่อที่ได้รับการรับรอง เนื่องจากต้นฉบับคำพิพากษาถูกทำลายหรือเสียหาย ก็ให้ใช้สำนวนของพนักงานอัยการที่เกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนผู้กระทำความผิดนั้น ซึ่งแสดงเนื้อหาสำคัญของคำพิพากษา ข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบของการกระทำความผิด กฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนข้อเท็จจริงที่แสดงว่าต้นฉบับคำพิพากษาถูกทำลายหรือเสียหายรวมทั้งเหตุแห่งการนั้น แทนสำเนาคำพิพากษาลบโทษหรือฉบับย่อที่ได้รับการรับรองได้

(2) เอกสารที่แสดงว่าการบังคับโทษตามคำพิพากษาเสร็จสิ้นแล้ว หรือมีการพักการลงโทษ

(3) รายงานการตรวจสอบเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด ความเป็นอยู่ในปัจจุบันและอนาคต และเรื่องอื่น ๆ เพื่อประกอบการพิจารณา

(4) ในกรณีที่มีการยื่นคำร้องตามคำร้องขอของผู้ต้องโทษหรือบุคคลอื่นซึ่งกระทำในนามของผู้ต้องโทษ ต้องแนบคำร้องขอที่เป็นลายลักษณ์อักษรบุคคลนั้นมาด้วย¹⁹⁷

เมื่อคณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติได้รับคำร้องดังกล่าวแล้วนั้น คณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติจะทำหน้าที่พิจารณาว่ามีเหตุอันควรที่จะคืนสิทธิให้แก่ผู้กระทำความผิดหรือไม่ ซึ่งหากคณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติเห็นว่าคำร้องที่ได้ยื่นมาดังกล่าวไม่มีเหตุอันสมควร คณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติจะแจ้งคำสั่งเป็นหนังสือแก่ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติ หรือพนักงานอัยการที่ยื่นคำร้องนั้น และบุคคลดังกล่าวนั้นต้องแจ้งคำสั่งนั้นให้แก่ผู้ต้องโทษหรือบุคคลซึ่งกระทำการแทนผู้ต้องโทษที่ยื่นคำร้องนั้นต่อไป

สำหรับหลักการและขั้นตอนในกรณีที่คณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติพิจารณาคำร้องแล้วเห็นว่าผู้กระทำความผิดนั้นสมควรได้รับการคืนสิทธิจะเป็น

¹⁹⁶ กฎกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับใช้พระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (ฉบับที่ 78 ค.ศ. 1947) Ordinance for Enforcement of the Pardon Act Ministry of Justice (Ordinance No. 78 of 1947) มาตรา 5.

¹⁹⁷ กฎกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับใช้พระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (ฉบับที่ 78 ค.ศ. 1947) Ordinance for Enforcement of the Pardon Act Ministry of Justice (Ordinance No. 78 of 1947) มาตรา 4.

เช่นเดียวกับหลักการและขั้นตอนในกรณีคณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติเห็นสมควรให้ผู้ต้องโทษได้รับการอภัยโทษเป็นการเฉพาะราย เปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา หรือพักการลงโทษ

เมื่อพิจารณาการยื่นคำร้องขออภัยโทษเป็นการเฉพาะราย การขอเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา การขอพักการลงโทษ และการคืนสิทธิให้แก่ผู้กระทำความผิดนั้น จะเห็นได้ว่าในการยื่นคำร้องดังกล่าวคณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติจะถือว่ามิมีบทบาทสำคัญมากกว่าบุคคลนั้นสมควรได้รับการอภัยโทษ ได้รับการเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา ได้รับการพักการลงโทษ หรือได้รับการคืนสิทธิหรือไม่ อันเนื่องมาจากกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นได้กำหนดให้บุคคลที่จะได้รับการอภัยโทษเป็นการเฉพาะราย เปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา พักการลงโทษ หรือคืนสิทธิต้องเป็นบุคคลที่คณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติเสนอชื่อนั้น¹⁹⁸ ดังนั้น คณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติเป็นเสมือนหน่วยงานที่มาคัดกรองชั้นหนึ่งเพื่อลดภาระในการพิจารณาคำร้องของคณะรัฐมนตรี

2.2.4 ระยะเวลาในการยื่นขออภัยโทษ

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการอภัยโทษเป็นการทั่วไปในประเทศญี่ปุ่นนั้นจะถูกนำมาใช้ในโอกาสสำคัญของบ้านเมือง และขึ้นอยู่กับพิจารณาของคณะรัฐมนตรี ดังนั้น จึงไม่อาจมีระยะเวลาในการยื่นขออภัยโทษเป็นการทั่วไปได้

สำหรับระยะเวลาในการยื่นขออภัยโทษเป็นการเฉพาะราย ขอเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา หรือขอพักการลงโทษ ผู้ต้องโทษหรือบุคคลซึ่งกระทำการแทนผู้ต้องโทษต้องยื่นคำร้องภายในกำหนดระยะเวลา ดังต่อไปนี้

- 1) 6 เดือน สำหรับโทษกักขัง (detention) หรือปรับเล็กน้อย (petty fines)
- 2) 1 ปี สำหรับโทษปรับ
- 3) สำหรับโทษจำคุกอันมีระยะเวลาจำกัดไม่ว่าจะให้มีการทำงานด้วยหรือไม่ก็

ตามให้ยื่นภายในกำหนดระยะเวลาหนึ่งในสามของกำหนดโทษจำคุกนั้น (ในกรณีที่คำพิพากษาที่กำหนดโทษจำคุกสูงสุดและต่ำสุดไว้ ให้ใช้กำหนดระยะเวลาหนึ่งในสามของกำหนดโทษจำคุกต่ำสุดของคำพิพากษา) อย่างไรก็ตาม หากกระยะเวลาดังกล่าวน้อยกว่าหนึ่งปีให้ใช้ระยะเวลาหนึ่งปี

- 4) 10 ปี สำหรับโทษจำคุกตลอดชีวิตไม่ว่าจะให้มีการทำงานด้วยหรือไม่ก็ตาม แต่อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้กระทำความผิดแห่งชาติมีอำนาจให้ปรับลดระยะเวลาดังกล่าวได้

¹⁹⁸ พระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (Pardon Act (Act No. 20 of 1947)) มาตรา 12.

นอกจากนี้ ในกรณีที่คณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติเห็นว่าคำร้องที่ได้ยื่นมาดังกล่าวนี้ไม่มีเหตุอันสมควร ผู้ต้องโทษหรือบุคคลซึ่งกระทำการแทนผู้ต้องโทษจะสามารถยื่นคำร้องใหม่ได้ต่อเมื่อพ้นกำหนดระยะเวลา 1 ปีนับแต่มีการยื่นคำร้องขอครั้งก่อน¹⁹⁹

ส่วนระยะเวลาในการยื่นคำร้องขอคืนสิทธิให้แก่ผู้กระทำความผิดนั้น เนื่องจากการยื่นคำร้องขอคืนสิทธิให้แก่ผู้กระทำความผิด จะยื่นได้ต่อเมื่อมีการบังคับโทษตามคำพิพากษาเสร็จสิ้นแล้ว หรือผู้กระทำความผิดได้รับการพักการลงโทษแล้ว²⁰⁰ จึงไม่มีกำหนดระยะเวลาในการยื่นคำร้องอย่างกรณีการยื่นคำร้องขออภัยโทษ ขอเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา หรือขอพักการลงโทษ แต่อย่างไรก็ตามหากคณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติเห็นว่าคำร้องขอคืนสิทธิให้แก่ผู้กระทำความผิดนั้นไม่มีเหตุผลอันสมควร ผู้ต้องโทษหรือบุคคลซึ่งกระทำการแทนผู้ต้องโทษจะสามารถยื่นคำร้องใหม่ได้ต่อเมื่อพ้นกำหนดระยะเวลา 1 ปีนับแต่มีการยื่นคำร้องขอครั้งก่อนเช่นกัน

2.2.5 ผลของการอภัยโทษ

ผลของการอภัยโทษในประเทศญี่ปุ่นไม่ว่าจะเป็นการอภัยโทษเป็นการทั่วไป การอภัยโทษเป็นการเฉพาะราย การเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา การพักการลงโทษ หรือการคืนสิทธิให้แก่ผู้กระทำความผิดนั้น ล้วนแล้วแต่เกิดผลที่แตกต่างกัน โดยสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

1) ผลของการอภัยโทษเป็นการทั่วไป

ในกรณีที่คณะรัฐมนตรีไม่ได้กำหนดผลไว้เป็นอย่างอื่น ผลของการอภัยโทษเป็นการทั่วไปได้มีการบัญญัติไว้ในมาตรา 3 ของพระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 โดยแบ่งออกเป็น 2 กรณี ดังนี้

- ก. กรณีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว ให้คำพิพากษานั้นเป็นอันสิ้นผลบังคับ
- ข. กรณีคำพิพากษายังไม่ถึงที่สุด ให้ยุติการดำเนินคดีซึ่งเมื่อบุคคลนั้นได้รับการอภัยโทษแล้ว จะเป็นผลให้คำพิพากษานั้นเป็นอันสิ้นผลบังคับไป²⁰¹

จะเห็นได้ว่า แม้กฎหมายจะกำหนดผลของการอภัยโทษเป็นการทั่วไปไว้โดยเฉพาะแล้ว แต่คณะรัฐมนตรียังคงมีอำนาจกำหนดไว้ให้แตกต่างจากที่กฎหมายกำหนดไว้ได้ นอกจากนี้ การอภัยโทษเป็นการทั่วไปจะมีผลเพียงให้ผู้ต้องโทษนั้นได้รับการระงับการลงโทษและปล่อยตัวไป โดยไม่ก่อให้เกิดผลย้อนหลังไปถึงสิทธิที่ผู้ต้องโทษต้องสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำ

¹⁹⁹ กฎกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับใช้พระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (ฉบับที่ 78 ค.ศ. 1947) Ordinance for Enforcement of the Pardon Act Ministry of Justice (Ordinance No. 78 of 1947) มาตรา 8.

²⁰⁰ กฎกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับใช้พระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (ฉบับที่ 78 ค.ศ. 1947) Ordinance for Enforcement of the Pardon Act Ministry of Justice (Ordinance No. 78 of 1947) มาตรา 7.

²⁰¹ พระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (Pardon Act (Act No. 20 of 1947)) มาตรา 3.

ความผิด แต่อย่างไรก็ตาม การคืนสิทธิให้แก่ผู้กระทำความผิดนั้น กฎหมายของประเทศญี่ปุ่นก็ได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาผลของการอภัยโทษเป็นการทั่วไปของประเทศญี่ปุ่นแล้วจะเห็นได้ว่าในประเทศญี่ปุ่น ผู้ต้องโทษที่ได้รับพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปนั้นจะได้รับการปล่อยตัวทุกราย โดยจะไม่มีการอภัยโทษโดยการลดโทษหรือเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบาให้แก่ผู้ต้องโทษ

2) ผลของการอภัยโทษเฉพาะราย

การอภัยโทษเป็นการเฉพาะรายจะมีผลเป็นการลดคำพิพากษาให้สิ้นผลบังคับไป²⁰² และผู้ต้องโทษนั้นไม่ต้องถูกบังคับโทษตามคำพิพากษาอีกต่อไปเช่นเดียวกับผลของการอภัยโทษเป็นการทั่วไป หากแต่การอภัยโทษเป็นการเฉพาะรายนั้นจะนำมาบังคับใช้แก่กรณีกับผู้ต้องโทษได้รับคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วเท่านั้น ดังนั้น จึงเป็นผลให้ผู้ต้องโทษที่คำพิพากษายังไม่ถึงที่สุดไม่มีสิทธิได้รับการอภัยโทษเป็นการเฉพาะรายได้

3) ผลของการเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา

เมื่อคณะรัฐมนตรีมีคำสั่งให้เปลี่ยนโทษหนักเป็นเบาแล้ว ย่อมเป็นผลให้โทษตามคำพิพากษาลดลง เว้นแต่คณะรัฐมนตรีจะกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น นอกจากนั้นการเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบาให้แก่บุคคลหนึ่งบุคคลใดโดยเฉพาะ จะเป็นผลให้บุคคลนั้นได้รับการลดโทษตามคำพิพากษาลงหรือได้รับการเปลี่ยนโทษที่ลงให้เบาลง แต่สำหรับบุคคลที่ได้รับการลดโทษหรือการลดโทษและยังไม่หมดระยะเวลาการลงโทษ บุคคลนั้นจะได้รับการลดโทษเท่านั้น และอาจได้รับการลดระยะเวลาการลงโทษนั้นด้วย²⁰³

4) ผลของการพักการลงโทษ

กรณีที่ผู้ต้องโทษได้รับคำสั่งให้พักการลงโทษจะเป็นผลให้ผู้ต้องโทษนั้นได้รับการปล่อยตัวจากโทษที่เขาได้รับอยู่นั้น แต่การพักการลงโทษนี้ต้องปรากฏว่าผู้ต้องโทษนั้นถูกจำคุกจริงตามคำพิพากษาด้วย ซึ่งหากผู้ต้องโทษนั้นถูกพิพากษาว่ามีความผิด แต่ได้รับการรอกการลงโทษไว้ ผู้ต้องโทษนั้นจะไม่มีสิทธิได้รับการพักการลงโทษ²⁰⁴

5) ผลของการคืนสิทธิให้แก่ผู้กระทำความผิด

โดยปกติแล้วบุคคลซึ่งได้รับโทษทางอาญามักต้องสูญเสียสิทธิต่าง ๆ อันเนื่องมาจากการกระทำความผิดหรือการต้องโทษนั้น การคืนสิทธิให้แก่ผู้กระทำความผิดนี้จึงถือ

²⁰² พระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (Pardon Act (Act No. 20 of 1947)) มาตรา 5.

²⁰³ พระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (Pardon Act (Act No. 20 of 1947)) มาตรา 7.

²⁰⁴ พระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (Pardon Act (Act No. 20 of 1947)) มาตรา 8.

เป็นการเยียวยาให้บุคคลนั้นได้รับสิทธิที่ตนสูญเสียไปกลับคืนมา แต่อย่างไรก็ตาม กฎหมายก็ได้กำหนดผลของการคืนสิทธิไว้โดยเฉพาะ โดยกำหนดให้ผู้กระทำความผิดนั้นอาจได้รับการคืนสิทธิทั้งหมดที่สูญเสียไป หรือได้รับการคืนสิทธิเพียงบางประการก็ได้²⁰⁵

เมื่อพิจารณาถึงผลของการอภัยโทษในประเทศญี่ปุ่นแล้วจะเห็นได้ว่าการอภัยโทษในประเทศญี่ปุ่น บุคคลผู้ได้รับการอภัยโทษจะไม่เพียงแต่ได้รับการปล่อยตัวหรือลดโทษเท่านั้น แต่ยังได้รับการคืนสิทธิต่าง ๆ ที่สูญเสียไปกลับคืนมา ซึ่งอาจถือได้ว่าผู้ที่ได้รับอภัยโทษในประเทศญี่ปุ่นได้รับสิทธิต่าง ๆ มากกว่าการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ผลของการอภัยโทษในประเทศญี่ปุ่นมีมากกว่าประเทศไทยอาจมีสาเหตุมาจากการที่ในประเทศญี่ปุ่น การกระทำที่เป็นผลให้การลงโทษทางอาญาลดลงหรือถูกยกเลิกไป กฎหมายของประเทศญี่ปุ่นจะเรียกรวม ๆ ว่า “อนชา” (onsha) ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

2.2.6 มาตรการภายหลังพ้นโทษ

ในประเทศญี่ปุ่นมีจัดมาตรการภายหลังพ้นโทษให้แก่ผู้พ้นโทษโดยตรากฎหมายเป็นพระราชบัญญัติฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ฉบับที่ 88 ค.ศ. 2007 (Offender Rehabilitation Act (Act No. 88 of 2007)) เช่นเดียวกับของประเทศอังกฤษ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้พ้นโทษ รวมถึงสงเคราะห์ผู้พ้นโทษภายหลังพ้นโทษ โดยการช่วยเหลือผู้พ้นโทษให้มีโอกาสได้กลับตัวเป็นคนดีและกลับคืนสู่สังคม นอกจากนี้หากปรากฏว่าบุคคลนั้นไม่สามารถได้รับความช่วยเหลือจากญาติหรือมาตรการคุ้มครองต่าง ๆ ได้ เช่น การรักษาพยาบาล การจัดหาที่พักอาศัย การจ้างงาน เป็นต้น หรือไม่สามารถปรับปรุงและแก้ไขฟื้นฟูตนเองได้เพียงด้วยความช่วยเหลือหรือมาตรการคุ้มครองดังกล่าว อาจดำเนินการช่วยเหลือโดยการให้ยืมเงินหรือทรัพย์สิน ให้ที่พักรักษาพยาบาล การหางานทำ ฝึกอบรมและให้คำแนะนำอาชีพ เป็นต้น โดยมาตรการฟื้นฟูดังกล่าวจะถูกนำมาใช้แก่ผู้พ้นโทษที่ได้รับโทษบางกลุ่มเท่านั้น ดังนี้²⁰⁶

- 1) บุคคลที่พ้นโทษจำคุกไม่ว่าจะมีการให้ทำงานด้วยหรือไม่ก็ตามหรือการควบคุมตัว
- 2) บุคคลที่ได้รับการรอกการลงโทษจำคุกไม่ว่าจะมีการให้ทำงานด้วยหรือไม่ก็ตาม หรือการควบคุมตัว
- 3) บุคคลที่ได้รับการพักการลงโทษจำคุกไม่ว่าจะมีการให้ทำงานด้วยหรือไม่ก็ตาม แต่คำพิพากษายังไม่ถึงที่สุด

²⁰⁵ พระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (Pardon Act (Act No. 20 of 1947)) มาตรา 10.

²⁰⁶ พระราชบัญญัติฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ฉบับที่ 88 ค.ศ. 2007 (Offender Rehabilitation Act (Act No. 88 of 2007)) มาตรา 85(1).

4) บุคคลที่ได้รับการพักการลงโทษจำคุกไม่ว่าจะมีการให้ทำงานด้วยหรือไม่ก็ตาม แต่ไม่ได้อยู่ในการคุมประพฤติ

5) บุคคลที่ได้รับการพักการลงโทษจำคุกไม่ว่าจะมีการให้ทำงานด้วยหรือไม่ก็ตาม แต่ไม่ได้อยู่ในการคุมประพฤติในระยะเวลาที่พักการลงโทษ และบุคคลนั้นได้พ้นโทษส่วนที่ยังไม่ได้พักการลงโทษแล้ว

6) บุคคลที่ได้รับคำสั่งไม่ฟ้อง

7) บุคคลที่ได้รับโทษปรับ

8) บุคคลที่พ้นหรือปล่อยตัวชั่วคราวจากเรือนจำชั่วคราว

9) บุคคลที่พ้นหรือปล่อยตัวชั่วคราวจากสถานพินิจ (ไม่รวมถึงบุคคลที่อยู่ในการคุมประพฤติ)

โดยมาตรการในการช่วยเหลือฟื้นฟูผู้พ้นโทษนั้น จะดำเนินการโดยผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติที่รับผิดชอบ หรืออาจมอบหมายให้บุคคลอื่นดำเนินการได้²⁰⁷ ซึ่งมีระยะเวลาดำเนินการช่วยเหลือไม่เกิน 6 เดือนนับแต่วันที่พ้นโทษ และหากกรณีจำเป็นอาจดำเนินการช่วยเหลือต่อไปอีกได้ไม่เกิน 6 เดือน²⁰⁸ นอกจากนี้ ในกรณีจำเป็นพนักงานอัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำ หรือผู้บัญชาการสถานพินิจ อาจให้ความเห็นหรือคำแนะนำเกี่ยวกับมาตรการและกระบวนการช่วยเหลือฟื้นฟูผู้พ้นโทษได้²⁰⁹ และผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติต้องรับฟังความเห็นหรือคำแนะนำนั้น²¹⁰

กล่าวโดยสรุป การพระราชทานอภัยโทษของประเทศญี่ปุ่นมีอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยที่พระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจสูงสุด จนกระทั่งมีการบัญญัติรัฐธรรมนูญในปี ค.ศ. 1946 และพระมหากษัตริย์ถูกลดอำนาจลง การพระราชทานอภัยโทษก็ยังคงมีอยู่และคงเป็นอำนาจของพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ การพระราชทานอภัยโทษในประเทศญี่ปุ่นยังได้มีการตราเป็นกฎหมายเฉพาะเป็นพระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (Pardon Act (Act No. 20 of

²⁰⁷ พระราชบัญญัติฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ฉบับที่ 88 ค.ศ. 2007 (Offender Rehabilitation Act (Act No. 88 of 2007)) มาตรา 85(3).

²⁰⁸ พระราชบัญญัติฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ฉบับที่ 88 ค.ศ. 2007 (Offender Rehabilitation Act (Act No. 88 of 2007)) มาตรา 85(4).

²⁰⁹ พระราชบัญญัติฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ฉบับที่ 88 ค.ศ. 2007 (Offender Rehabilitation Act (Act No. 88 of 2007)) มาตรา 86(2).

²¹⁰ พระราชบัญญัติฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ฉบับที่ 88 ค.ศ. 2007 (Offender Rehabilitation Act (Act No. 88 of 2007)) มาตรา 86(3).

1947)) โดยในประเทศญี่ปุ่นกฎหมายไม่ได้มีการแยกความแตกต่างระหว่างการพระราชทานอภัยโทษกับการนิรโทษกรรมออกจากกัน ดังนั้น การพระราชทานอภัยโทษในประเทศญี่ปุ่น นอกจากผู้ที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษจะได้รับการปล่อยตัว เปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา ลดโทษ หรือพักการลงโทษแล้ว ผู้ที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษยังมีโอกาสได้รับการคืนสิทธิที่เขาสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำความผิดนั้นด้วย

นอกจากนี้ กระบวนการในการพระราชทานอภัยโทษของประเทศญี่ปุ่นยังมีคณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติ (The National Offenders Rehabilitation Commission) ที่เข้ามาตรวจสอบและพิจารณาคำร้องขอภัยโทษ ทั้งยังมีอำนาจพิจารณาสืบสวนเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้ต้องโทษเพื่อป้องกันการกลับมากระทำความผิดซ้ำ ตลอดจนมีอำนาจในการยกคำร้องขอภัยโทษได้เองหากเห็นว่าบุคคลนั้นไม่มีเหตุอันควรได้รับการพระราชทานอภัยโทษโดยไม่จำเป็นต้องส่งให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมพิจารณาหรือรอพระบรมราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์อย่างเช่นการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย

บทที่ 5

วิเคราะห์สภาพปัญหาและเปรียบเทียบกฎหมายการพระราชทานอภัยโทษ ในประเทศไทยกับประเทศอังกฤษและประเทศญี่ปุ่น

ในบทนี้ ผู้ศึกษาจะวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยกับกฎหมายการพระราชทานอภัยโทษในประเทศอังกฤษและในประเทศญี่ปุ่น เพื่อวิเคราะห์ถึงสิ่งที่เหมือนและสิ่งที่แตกต่างกัน วิเคราะห์ข้อดีและข้อบกพร่องของการพระราชทานอภัยโทษเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยให้พัฒนาขึ้นต่อไป

โดยก่อนที่จะวิเคราะห์เปรียบเทียบการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยกับการพระราชทานอภัยโทษในประเทศอังกฤษและการพระราชทานอภัยโทษในประเทศญี่ปุ่นนั้น เพื่อให้ทราบถึงปัญหาการพระราชทานในประเทศไทยอย่างถ่องแท้ ผู้ศึกษาจึงเห็นว่ามีคามจำเป็นที่จะต้องวิเคราะห์การพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยเสียก่อน เพื่อหาข้อบกพร่องของการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยก่อนที่จะนำไปเปรียบเทียบกับการพระราชทานอภัยโทษในประเทศอังกฤษและการพระราชทานอภัยโทษในประเทศญี่ปุ่นต่อไป

1. วิเคราะห์สภาพปัญหากฎหมายการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 ว่าการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยนั้นมีหลัก ๆ ด้วยกัน 2 รูปแบบ คือ การพระราชทานอภัยโทษเป็นการเฉพาะรายและการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป แต่เนื่องจากการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปนั้น โดยส่วนมากจะมีการตราออกมาในรูปแบบของพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษตามวาระโอกาสหรือเหตุการณ์สำคัญ ๆ ของบ้านเมือง และมีการกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขไว้ในพระราชกฤษฎีกาแต่ละฉบับอย่างชัดเจน ส่งผลให้ปัญหาในการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปมีไม่มากหากเปรียบเทียบกับ การพระราชทานอภัยโทษเป็นการเฉพาะรายซึ่งมีการกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่ไม่ชัดเจนเพียงพอ ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าควรวิเคราะห์ปัญหาการพระราชทานอภัยโทษเป็นการเฉพาะราย และสามารถจำแนกปัญหาการพระราชทานอภัยโทษเป็นการเฉพาะรายได้ ดังต่อไปนี้

1.1 ปัญหาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ของผู้ต้องคำพิพากษา

บุคคลที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษได้ถูกบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 259 และมาตรา 261 ได้แก่ ผู้ต้องคำพิพากษา

ผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับผู้ต้องคำพิพากษา และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม สำหรับกรณีที่ไม่ มีผู้ใดถวายเรื่องราวขอพระราชทานอภัยโทษ โดยจะเห็นได้ว่ากฎหมายบัญญัติไว้เพียงตัวบุคคลที่มี สิทธิยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษเท่านั้น แต่ไม่มีการกำหนดถึงหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขที่เกี่ยวกับ ตัวผู้ต้องคำพิพากษาไว้โดยตรง ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษ ของผู้ต้องคำพิพากษาได้

สำหรับปัญหาเกี่ยวกับผู้ต้องคำพิพากษานั้น เนื่องจากไม่มีกฎหมายมาตราใดบัญญัติ หลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่แน่ชัดไว้ว่า ตัวผู้ต้องคำพิพากษานั้น ต้องเป็นผู้ต้องคำพิพากษาในความผิดฐานใด ได้รับโทษเพียงใด หรือเคยมีประวัติการกระทำความผิดหรือต้องโทษหรือไม่ ซึ่งการที่กฎหมายไม่ บัญญัติหลักเกณฑ์และเงื่อนไขดังกล่าวนี้ ทำให้ผู้ต้องคำพิพากษาทุกรายสามารถยื่นคำร้องขอ พระราชทานอภัยโทษได้ทั้งสิ้น ซึ่งอาจส่งผลให้ผู้ต้องคำพิพากษาที่ได้รับโทษสำหรับความผิดร้ายแรง หรือผู้ต้องคำพิพากษาที่เคยมีประวัติการกระทำความผิด หรือกระทำความผิดซ้ำ ๆ จนเป็นนิสัยไม่เข็ด หลาบกับความผิดที่ตนได้กระทำไป เพราะเชื่อว่าหากตนต้องถูกรับโทษ ตนก็มีสิทธิยื่นคำร้องขอ พระราชทานอภัยโทษได้

เพื่อให้เห็นถึงปัญหาดังกล่าวได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้ศึกษาจึงขอยกกรณีศึกษาจากคำ พิพากษาของศาลที่ผู้กระทำความผิดใช้ประโยชน์จากการที่กฎหมายเกี่ยวกับการพระราชทานอภัย โทษไม่มีการบัญญัติถึงหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของตัวผู้ต้องคำพิพากษาไว้ ทำให้ผู้กระทำความผิดใช้ วิธีการขอพระราชทานอภัยโทษและกลับมากระทำความผิดซ้ำ ทั้งยังขอพระราชทานอภัยโทษอีกครั้ง และกลับมากระทำความผิดซ้ำในคดีนี้อีกโดยไม่เข็ดหลาบกับความผิดที่ตนกระทำไป

กรณีศึกษาจากความพิพากษาของศาลจังหวัดสุราษฎร์ธานี ในคดีอาญาหมายเลข แดงที่ ๑651/2565 ซึ่งข้อเท็จจริงโดยสรุปในคดีนี้มีอยู่ว่า เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2554 มีคนร้ายเข้าไป บ้านพักของผู้เสียหาย แล้วลักเอาทรัพย์สินของผู้เสียหายไป ต่อมาเจ้าพนักงานได้ติดตามยึดทรัพย์สิน บางส่วนของผู้เสียหายที่ถูกคนร้ายลักไปขณะที่อยู่ในความครอบครองของจำเลย แล้วในวันที่ 6 กันยายน 2564 พนักงานสอบสวนขออายัดตัวจำเลยในคดีอื่น และได้ดำเนินการแจ้งข้อหาและ สอบสวนในความผิดฐานลักทรัพย์หรือรับของโจร นอกจากนี้ยังพบว่าจำเลยในคดีนี้ได้เคยกระทำ ความผิดมาแล้วในคดีอาญาหมายเลขแดงที่ ๑3072/2560 คดีอาญาหมายเลขแดงที่ ๑364/2558 และคดีอาญาหมายเลขแดงที่ 107/2557 ของศาลจังหวัดสงขลาที่พนักงานอัยการโจทก์ได้ขอให้รับ โทษต่อด้วย ซึ่งจำเลยได้ให้การรับสารภาพในข้อหาจับของโจรและรับว่าเป็นบุคคลเดียวกับจำเลยใน คดีที่โจทก์ขอให้รับโทษต่อ

โดยในคดีนี้ศาลได้มีคำพิพากษาในส่วนของจำเลยมีความผิดตามประมวล กฎหมายอาญา มาตรา 357 วรรคแรก จำคุก 7 ปี จำเลยให้การรับสารภาพ มีเหตุบรรเทาโทษลดโทษ ให้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 78 กึ่งหนึ่ง คงลงโทษจำคุกจำเลย 3 ปี 6 เดือน ให้อยู่พ้อง

ข้อหาลักทรัพย์ โดยให้นับโทษต่อจากโทษจำคุกในคดีอาญาหมายเลขแดงที่ อ3072/2560 คดีอาญาหมายเลขแดงที่ อ364/2558 และคดีอาญาหมายเลขแดงที่ 107/2557 ของศาลจังหวัดสงขลา²¹¹

จากการศึกษาในคดีดังกล่าวพบว่า จำเลยในคดีนี้มีประวัติเคยถูกจำคุกมาแล้วถึง 18 คดี นอกจากนี้ข้อเท็จจริงยังปรากฏว่าจำเลยเคยต้องคำพิพากษาให้ถูกจำคุกและอยู่ระหว่างต้องโทษจำคุกอีก 3 คดี ตามที่พนักงานอัยการโจทก์ขอให้นับโทษต่อ แต่ศาลยังคงมีคำพิพากษาลดโทษให้แก่จำเลยตามคำรับสารภาพของจำเลย ส่งผลให้จำเลยได้รับโทษจำคุกจริงไม่กี่ปีก็พ้นโทษ ทั้งยังปรากฏว่าจำเลยได้รับการพระราชทานอภัยโทษอีกด้วย²¹² เห็นได้ว่า จำเลยในคดีนี้มีการกระทำความผิดจนติดเป็นนิสัยและไม่เคยเข็ดหลาบกับการกระทำความผิดของตน ทั้งยังใช้ประโยชน์จากกฎหมายไม่ว่าจะเป็นกรให้การรับสารภาพ เพื่อให้มีเหตุบรรเทาโทษลดโทษ²¹³ หรือการขอพระราชทานอภัยโทษ อันเนื่องมาจากกฎหมายไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขเกี่ยวกับตัวผู้ต้องคำพิพากษาไว้ อันเป็นผลให้จำเลยได้รับโทษลดลงและกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก โดยไม่สำนึกถึงการกระทำของตน

1.2 ปัญหาเกี่ยวกับการกลับมากระทำความผิดซ้ำ

เมื่อมีการอภัยโทษให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษาที่อยู่ในเรือนจำให้ได้รับการปล่อยตัวหรือลดโทษแล้ว ผู้ที่เคยต้องโทษจำคุกบางรายอาจกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก ไม่ว่าจะเป็นการกระทำความผิดในฐานความผิดเดิม หรือเป็นการกระทำความผิดในฐานความผิดใหม่ก็ตาม ทำให้เห็นได้ชัดเจนว่าผู้ที่เคยต้องโทษตามคำพิพากษาและได้รับการพระราชทานอภัยโทษไม่มีความสำนึกในการกระทำของตนเอง เนื่องจากเห็นว่าเมื่อตนเองถูกจำคุกตามคำพิพากษาอีกครั้งก็สามารถใช้สิทธิยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษได้ จึงก่อให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำ และทำให้บุคคลเหล่านั้นไม่รู้สึกสำนึกและไม่เข็ดหลาบต่อการที่กระทำของตนอีกด้วย ดังตัวอย่างคำพิพากษาของศาลจังหวัดสุราษฎร์ธานี ในคดีอาญาหมายเลขแดงที่ อ651/2565 ที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้น

ปัญหาเกี่ยวกับการกระทำความผิดซ้ำนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการขอพระราชทานอภัยโทษไม่มีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่ชัดเจนสำหรับบุคคลที่เคยมีประวัติการกระทำความผิด หรือบุคคลที่เคยกระทำความผิดมาแล้ว ส่งผลให้บุคคลเหล่านี้สามารถยื่นขอพระราชทานอภัยโทษได้ตลอด ซึ่งอาจได้รับการพระราชทานอภัยโทษและกลับมากระทำความผิดซ้ำอีกได้ นอกจากนี้ กระบวนการในการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยยังไม่มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่คัดกรองว่าผู้ต้องโทษรายใด

²¹¹ คำพิพากษาศาลจังหวัดสุราษฎร์ธานี คดีอาญาหมายเลขแดงที่ อ651/2565.

²¹² ผู้เสียหายในคดีอาญาหมายเลขแดงที่ อ651/2565 ของศาลจังหวัดสุราษฎร์ธานี. สัมภาษณ์ผ่านโปรแกรม Microsoft Teams. 26 พฤษภาคม 2567.

²¹³ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 78.

สมควรที่ได้จะได้รับการพิจารณาพระราชทานอภัยโทษหรือไม่ จึงทำให้ผู้ต้องโทษที่เคยมีประวัติการกระทำความผิด หรือกระทำความผิดซ้ำ ๆ มีสิทธิได้รับการพิจารณาพระราชทานอภัยโทษได้

อาจกล่าวได้ว่า การพระราชทานอภัยโทษแม้จะมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับคืนสู่สังคมได้เร็วยิ่งขึ้น แต่ในทางกลับกันก็อาจเอื้อประโยชน์ต่อผู้กระทำความผิดบางรายที่อาจใช้ประโยชน์จากการพระราชทานอภัยโทษนี้กลับมากระทำความผิดซ้ำได้เร็วขึ้นเช่นกัน

1.3 ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการในการคัดกรองผู้ต้องคำพิพากษา

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่า กฎหมายเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย ไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขเกี่ยวกับตัวผู้ต้องคำพิพากษาไว้อย่างชัดเจน ทำให้ผู้ต้องคำพิพากษาทุกรายไม่ว่าจะเป็นผู้กระทำความผิดในฐานความผิดที่ร้ายแรง ผู้กระทำความผิดอันตราย ผู้กระทำความผิดที่มีประวัติการกระทำความผิดซ้ำ ๆ ก็มีสิทธิยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษได้เหมือนกันทั้งสิ้น และนอกจากการไม่มีกฎหมายบัญญัติหลักเกณฑ์และเงื่อนไขดังกล่าวไว้แล้ว กระบวนการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยยังไม่มี การคัดกรองผู้ต้องคำพิพากษาที่มีสิทธิได้รับการพระราชทานอภัยโทษไว้เบื้องต้น ก่อนมีพระบรมราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์ โดยกระบวนการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยกำหนดให้เรือนจำหรือทัณฑสถาน ราชทัณฑ์ หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีอำนาจเพียงการสอบสวนข้อเท็จจริง รวบรวมพยานหลักฐาน และเสนอความเห็น เพื่อทูลเกล้าฯ ให้พระมหากษัตริย์ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยเท่านั้น ดังนั้น จึงอาจส่งผลให้พระมหากษัตริย์ต้องมีพระบรมราชวินิจฉัยต่อคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าผู้ต้องคำพิพากษารายนั้นจะสมควรได้รับการพระราชทานอภัยโทษหรือไม่ก็ตาม

1.4 ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการในการพิจารณาและเสนอความเห็นให้พระราชทานอภัยโทษ

สำหรับปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการในการพิจารณาและเสนอความเห็นให้พระราชทานอภัยโทษนั้น เมื่อศึกษาถึงขั้นตอนเกี่ยวกับการขอพระราชทานอภัยโทษของเรือนจำและกรมราชทัณฑ์แล้ว พบว่า เรือนจำและกรมราชทัณฑ์ มีอำนาจรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง สรุปข้อเท็จจริง และเสนอความเห็นไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม นอกจากนี้ เรือนจำและกรมราชทัณฑ์ยังถือเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับตัวผู้ต้องคำพิพากษามากที่สุด ดังนั้น หากเรือนจำมีอคติต่อผู้ต้องคำพิพากษาบางราย หรือมีผลประโยชน์ร่วมกันกับผู้ต้องคำพิพากษาบางราย ก็อาจทำให้การรวบรวมเอกสาร สรุปข้อเท็จจริง ตลอดจนการจัดทำความเห็นประกอบคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษของผู้ต้องคำพิพากษานั้น อาจเป็นไปอย่างไม่ยุติธรรม อันอาจส่งผลให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมพิจารณาความเห็นไปตามเรือนจำหรือกรมราชทัณฑ์นั้น และทำให้พระมหากษัตริย์มีพระบรมราชวินิจฉัยไม่พระราชทานอภัยโทษให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษารายนั้น หรือมีพระบรมราชวินิจฉัย

พระราชทานอภัยโทษให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษารายนั้น ทั้งที่ผู้ต้องคำพิพากษารายนั้นไม่สมควรได้รับการพระราชทานอภัยโทษก็ตาม

2. วิเคราะห์เปรียบเทียบการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยกับประเทศอังกฤษ และประเทศญี่ปุ่น

ประเทศอังกฤษและประเทศญี่ปุ่นถือได้ว่ามีการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขเช่นเดียวกับประเทศไทย ซึ่งอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของประเทศอังกฤษและประเทศญี่ปุ่นนั้น จะเป็นอำนาจของพระมหากษัตริย์เช่นเดียวกับประเทศไทย แต่ถึงแม้รูปแบบการปกครองจะมีลักษณะที่เหมือนกัน แต่ในระบบกฎหมายของประเทศอังกฤษ ประเทศญี่ปุ่น และประเทศไทยมีความแตกต่างกัน โดยประเทศอังกฤษจะใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ในขณะที่ประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทยใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษของประเทศไทย จึงควรนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศอังกฤษซึ่งมีการปกครองในรูปแบบที่คล้ายคลึงกันแต่มีระบบกฎหมายที่แตกต่างกัน และประเทศญี่ปุ่นที่มีทั้งการปกครองและระบบกฎหมายที่เหมือนกัน

สำหรับเนื้อหาในส่วนนี้ ผู้ศึกษาจะนำการพระราชทานอภัยโทษของประเทศไทยกับประเทศอังกฤษและประเทศญี่ปุ่นมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกันในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างของการพระราชทานอภัยโทษ ตลอดจนวิเคราะห์ข้อดีและข้อเสีย เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยต่อไป

2.1 ด้านหลักเกณฑ์ของผู้ต้องคำพิพากษา

ในประเทศไทย ประเทศอังกฤษ และประเทศญี่ปุ่น ไม่มีกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับตัวผู้ต้องคำพิพากษาที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษไว้ทั้งสิ้น ดังนั้น ไม่ว่าผู้ต้องคำพิพากษานั้นจะถูกศาลพิพากษาให้ลงโทษในความผิดฐานใด โทษสูงเพียงใด หรือมีประวัติการกระทำความผิดหรือไม่ ก็มีสิทธิยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษได้ด้วยกันทั้งสิ้น

2.2 ด้านผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า บุคคลที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดไว้ 3 บุคคล ได้แก่ ผู้ต้องคำพิพากษา ผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับผู้ต้องคำพิพากษา และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

ในขณะที่ประเทศอังกฤษนั้น การขอพระราชทานอภัยโทษถือได้ว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งผู้ใช้สิทธิในการขอพระราชทานอภัยโทษได้นั้น ได้ถูกกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วย

สิทธิ ค.ศ. 1688 (Bill of Right, 1688) ได้แก่ ตัวผู้กระทำความผิดเอง หรือบุคคลอื่นในนามของผู้กระทำความผิด

ส่วนผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษในประเทศญี่ปุ่นนั้น ได้แก่ ผู้ต้องโทษบุคคลอื่นซึ่งกระทำในนามของผู้ต้องโทษ ผู้บัญชาการเรือนจำที่ผู้ต้องโทษนั้นถูกควบคุมหรือจำคุกตามคำพิพากษาของศาล ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติที่รับผิดชอบ สำหรับกรณีผู้ต้องโทษอยู่ระหว่างการคุมประพฤติ และพนักงานอัยการในสำนักงานอัยการที่อยู่ในเขตอำนาจศาลที่พิพากษาลงโทษ

จะเห็นได้ว่า ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษทั้งของประเทศไทยและของประเทศอังกฤษนั้น นอกจากตัวผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องคำพิพากษาเองแล้ว ยังรวมถึงผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับผู้ต้องคำพิพากษาเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นการกำหนดถ้อยคำไว้อย่างกว้างขวาง เพื่อให้ไม่เกิดความเฉพาะตามตัวอักษรเท่านั้น ในขณะที่การขอพระราชทานอภัยโทษในประเทศญี่ปุ่น ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษนั้น นอกจากตัวผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องคำพิพากษาและผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับผู้ต้องคำพิพากษาแล้ว กฎหมายของประเทศญี่ปุ่นยังให้อำนาจไปถึงผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติ และพนักงานอัยการ ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่า การที่ประเทศญี่ปุ่นให้อำนาจในการยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษไปถึงผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติ และพนักงานอัยการนั้น ล้วนแล้วแต่ผลดีต่อผู้ต้องคำพิพากษา เนื่องจากผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติ และพนักงานอัยการ ย่อมต้องมีความรู้และความเข้าใจในวิธีการขอพระราชทานอภัยโทษและกฎหมายเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษมากกว่าผู้ต้องคำพิพากษา ดังนั้น การที่ให้บุคคลดังกล่าวมีอำนาจยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษได้ จึงอาจส่งผลให้การจัดทำคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษเป็นไปอย่างถูกต้องตามรูปแบบที่กฎหมายกำหนด

2.3 ด้านกระบวนการในการคัดกรองผู้ต้องคำพิพากษา

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่ากฎหมายของการพระราชทานอภัยโทษของทั้งสามประเทศนั้น ไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับตัวผู้ต้องคำพิพากษาไว้เช่นเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตาม แต่ละประเทศก็มีการพิจารณาคัดกรองตัวผู้ต้องคำพิพากษาที่แตกต่างกัน ดังนี้

ในประเทศไทย เมื่อเรือนจำหรือทัณฑสถานรับคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษมาแล้ว เรือนจำหรือทัณฑสถานจะมีหน้าที่ในการสอบสวนเรื่องราวนั้น และเมื่อดำเนินการสอบสวนเสร็จแล้วจะส่งเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ไปให้กรมราชทัณฑ์พิจารณาต่อไป โดยกรมราชทัณฑ์จะมีหน้าที่ในการสอบสวนข้อเท็จจริงต่าง ๆ และเสนอความเห็นที่ผู้ต้องคำพิพากษารายนั้นสมควรได้รับการพระราชทานอภัยโทษหรือไม่เท่านั้น เมื่อกรมราชทัณฑ์ดำเนินการสอบสวนข้อเท็จจริงและจัดทำความเห็นเสร็จแล้ว จะส่งต่อไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เพื่อทูลเกล้าฯ ต่อมพระมหากษัตริย์

ต่อไป นอกจากนี้ หากกรมราชทัณฑ์เห็นว่าคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษนั้นทำไม่ถูกต้องตามระเบียบ ก็จัดการส่งกลับไปให้เรือนจำหรือทัณฑสถานแก้ไขต่อไป

ส่วนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมนั้น เมื่อได้รับรายงานการสอบสวนพยานหลักฐาน และความเห็นจากกรมราชทัณฑ์แล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะมีอำนาจเพียงพิจารณารายงาน พยานหลักฐาน และความเห็นที่ส่งมา ให้ความเห็น และเสนอต่อนายกรัฐมนตรีเพื่อกราบบังคมทูลฯ ต่อดังพระมหากษัตริย์ เพื่อมีพระบรมราชวินิจฉัยเท่านั้น

จะเห็นได้ว่า กรมราชทัณฑ์มีอำนาจเพียงสอบสวนข้อเท็จจริง เสนอความเห็น และตรวจสอบว่าคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษจัดทำถูกต้องตามระเบียบหรือไม่เท่านั้น แต่ไม่มีอำนาจในการคัดกรองว่าผู้ต้องคำพิพากษารายนั้นว่า สมควรที่จะได้รับการพิจารณาและมีพระบรมราชวินิจฉัยให้ได้รับการพระราชทานอภัยโทษหรือไม่ ส่วนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมก็มีอำนาจเพียงพิจารณาและมีความเห็นเท่านั้น ไม่มีอำนาจคัดกรองผู้ต้องคำพิพากษาเช่นกัน

สำหรับประเทศอังกฤษนั้น การพระราชทานอภัยโทษก็ไม่มีหลักที่ใช้ในการวินิจฉัยว่าเรื่องราวใดสมควรถวายคำแนะนำแก่พระมหากษัตริย์เพื่อขอให้พระราชทานอภัยโทษเช่นกัน บางคดีขาดกรซึ่งฆ่าคนอย่างโหดร้ายทารุณกลับได้รับการพักการลงโทษ แต่บางคดีผู้ต้องโทษซึ่งเป็นมารดาเด็กได้ฆ่าลูกของตนที่เป็นเด็กปัญญาอ่อน โดยหวังให้เด็กนั้นหลุดพ้นจากความทุกข์ทรมาน กฎหมายกลับลงโทษพวกเขา²¹⁴ จึงจะเห็นได้ว่า ในประเทศอังกฤษก็มีไม่กระบวนการในการคัดกรองผู้ต้องคำพิพากษาเช่นเดียวกับในประเทศไทย

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแล้ว พบว่า รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีอำนาจนำหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการกระทำ ความผิดมาพิจารณาได้โดยละเอียด และอาจมีคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนข้อมูลเพิ่มเติมได้ ทั้งมีอำนาจสั่งให้แพทย์ตรวจผู้ต้องโทษหากเห็นว่าผู้ต้องโทษนั้นมีอาการป่วยทางจิต ตลอดจนมีอำนาจปรึกษาและขอความเห็นจากผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีหรือผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์แผนกคดีอาญาได้ นอกจากนี้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยยังมีอำนาจออกหมายปล่อยผู้ต้องโทษนั้นได้ จึงจะเห็นได้ว่า อำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในประเทศอังกฤษมีกว้างขวางกว่ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมของประเทศไทย ที่มีอำนาจเพียงพิจารณาและมีความเห็นเท่านั้น ดังนั้น การที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีอำนาจต่าง ๆ นี้ จึงอาจส่งผลให้การกลั่นกรองเรื่องราวในการพระราชทานอภัยโทษในประเทศอังกฤษเป็นไปอย่างละเอียด รัดกุม และเที่ยงธรรมกว่าการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยได้

²¹⁴ Sir Frank Newsam. *The Home Office*. P. 115.

ส่วนในประเทศญี่ปุ่นนั้น เมื่อผู้บัญชาการเรือรบ ผู้อำนวยความสะดวกสำนักงานคุมประพฤติ หรือพนักงานอัยการได้รับคำร้องของพระราชทานอภัยโทษแล้ว บุคคลผู้รับคำร้องดังกล่าวจะดำเนินการพิจารณาคำร้องและเสนอความเห็นต่อคณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติ โดยคณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติจะมีอำนาจในการพิจารณาว่าผู้ต้องโทษรายนั้นมีเหตุอันควรที่จะได้รับการพระราชทานอภัยโทษหรือไม่ โดยพิจารณาจากคำร้องและความคิดเห็นที่ผู้บัญชาการเรือรบ ผู้อำนวยความสะดวกสำนักงานคุมประพฤติ หรือพนักงานอัยการส่งมา และมีอำนาจสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมของผู้ต้องโทษ แนวโน้มที่จะกลับมากระทำความผิด กฎหมาย ตลอดจนสำรวจความคิดเห็นของบุคคลอื่น ๆ ในสังคมของผู้ต้องโทษนั้น ซึ่งหากคณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติเห็นว่าไม่มีเหตุอันควรที่ผู้นั้นจะได้รับการพระราชทานอภัยโทษ ก็มีอำนาจออกคำสั่งได้ทันที โดยไม่ต้องทูลเกล้าฯ เพื่อให้สมเด็จพระจักรพรรดิมีพระบรมราชวินิจฉัยต่อไป อาจกล่าวได้ว่า คณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติถือเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีหน้าที่ในการคัดกรองผู้ต้องโทษ ก่อนที่จะมีการพระราชทานอภัยโทษให้แก่ผู้ต้องโทษนั้น ดังนั้น แม้กฎหมายการพระราชทานอภัยโทษในประเทศญี่ปุ่นจะไม่มีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดไว้ แต่ก็มีหน่วยงานที่คอยคัดกรองผู้ต้องโทษเบื้องต้นว่า ผู้ต้องโทษนั้นสมควรได้รับการพระราชทานอภัยโทษหรือไม่

2.4 ด้านกระบวนการในการพิจารณาคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษ

ในประเทศไทย เมื่อผู้ต้องคำพิพากษาได้ยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษต่ออดีต หรือผู้บัญชาการเรือรบ เรือรบหรือทัณฑสถานนั้นจะมีหน้าที่ส่งคำร้องและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไปยังกรมราชทัณฑ์ ซึ่งกรมราชทัณฑ์จะมีบทบาทในการตรวจสอบข้อเท็จจริง ข้อกฎหมาย และเหตุผลในการขอพระราชทานอภัยโทษต่าง ๆ พร้อมทั้งทำความเห็น ก่อนส่งไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม และเมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมได้รับเรื่องราวขอพระราชทานอภัยโทษที่บุคคลดังกล่าวได้ยื่นมาแล้วนั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีหน้าที่ถวายเรื่องราวพร้อมทั้งความเห็นต่อพระมหากษัตริย์ ว่าควรพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องคำพิพากษานั้นหรือไม่²¹⁵ จะเห็นได้ว่า แม้เรือรบหรือทัณฑสถาน กรมราชทัณฑ์ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะไม่มีบทบาทต่อการพิจารณาคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษ แต่หน้าที่ในการรวบรวมข้อเท็จจริงและเสนอความเห็นนั้นย่อมมีผลโดยตรงต่อพระบรมราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์ ดังนั้น หากเรือรบหรือทัณฑสถาน กรมราชทัณฑ์ หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม มีอคติต่อตัวผู้ต้องคำพิพากษานั้น ย่อมอาจมีผลต่อการเสนอความเห็นที่เป็นผลร้ายต่อตัวผู้ต้องคำพิพากษานั้น จนอาจนำไปสู่การไม่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษได้

²¹⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 261

สำหรับในประเทศอังกฤษนั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยถือได้ว่ามีบทบาทสำคัญในการดำเนินการเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษ ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจะมีหน้าที่กลั่นกรองเรื่องราวของผู้ต้องโทษที่ขอพระราชทานอภัยโทษ พิจารณาพยานหลักฐาน ประกอบพฤติการณ์แวดล้อม และสอบสวนความจริงอย่างละเอียด ก่อนที่จะนำเสนอต่อพระมหากษัตริย์เพื่อทรงพิจารณา นอกจากนี้ ในอดีต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยยังมีอำนาจออกคำสั่งพักโทษให้แก่ผู้ต้องโทษประหารชีวิตก่อนนำเสนอต่อพระมหากษัตริย์เพื่อทรงลงพระนามพระราชทานอภัยโทษได้ และสำหรับโทษจำคุกตลอดชีวิต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีอำนาจวินิจฉัยเกี่ยวกับระยะเวลาต้องโทษจำคุกของบุคคลในแต่ละคดี พิจารณาจากความร้ายแรงของอาชญากรรม ประวัติอาชญากรรม พฤติกรรมในเรือนจำ และโอกาสในการกลับมากระทำผิดซ้ำ ทั้งยังมีอำนาจในการออกหมายปล่อยบุคคลที่ถูกตัดสินให้โทษจำคุกตลอดชีวิต พิจารณาจากความเสี่ยงต่อสังคม ความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรม กฎหมาย และการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีของผู้ต้องโทษ

ส่วนในประเทศญี่ปุ่น เมื่อผู้ต้องโทษหรือบุคคลซึ่งกระทำการในนามของผู้ต้องโทษต้องยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษต่อผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติ หรือพนักงานอัยการที่มีอำนาจ และเมื่อบุคคลดังกล่าวได้รับคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษแล้ว จะมีอำนาจพิจารณาคำร้องและจัดทำคำร้องพร้อมความเห็นเสนอต่อคณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติ (The National Offenders Rehabilitation Commission) โดยคณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติจะทำหน้าที่พิจารณาคำร้องขออภัยโทษอีกชั้นหนึ่ง ทั้งยังมีอำนาจสืบสวนสอบสวนเกี่ยวกับลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมของผู้ต้องโทษได้ ซึ่งหากคณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติเห็นว่าไม่มีเหตุอันควรคำร้องขออภัยโทษนั้นก็ยอมตกไปตามคำสั่งของคณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติ แต่หากคณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติเห็นว่าบุคคลนั้นสมควรได้รับการอภัยโทษก็จะส่งคำร้องนั้นไปยังคณะรัฐมนตรีเพื่อนำขึ้นกราบบังคมทูลให้สมเด็จพระจักรพรรดิลงพระปรมาภิไธยรับรองต่อไป จะเห็นได้ว่าคณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติถือได้ว่ามีบทบาทสำคัญมากในการอภัยโทษ เนื่องจากมีอำนาจพิจารณาคำร้องและทำคำสั่งว่ามีเหตุอันควรที่ผู้นั้นจะได้รับการพระราชทานอภัยโทษหรือไม่

สำหรับประเด็นกระบวนการพิจารณาคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่า กระบวนการพิจารณาคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยยังคงมีปัญหาเนื่องจากความเห็นของเรือนจำหรือทัณฑสถาน กรมราชทัณฑ์ หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีผลต่อพระบรมราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์อย่างมาก จึงอาจทำให้การพระราชทานอภัยโทษเป็นไปอย่างไม่เป็นธรรมได้ ในขณะที่ประเทศญี่ปุ่นสมเด็จพระจักรพรรดิมีอำนาจเพียงลงพระปรมาภิไธยเท่านั้น แต่อำนาจในการพิจารณาเป็นของคณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติ นอกจากนี้ การที่กฎหมายพระราชทานอภัยโทษของประเทศญี่ปุ่นให้อำนาจคณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

แห่งชาติในการสืบสวนสอบสวนได้นั้น ยังแสดงให้เห็นว่าคณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิด
แห่งชาติไม่ได้เพียงแค่พิจารณาไปตามความเห็นของผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการสำนักงานคุม
ประพฤติ หรือพนักงานอัยการเท่านั้น แต่มีอำนาจพิจารณาตามข้อเท็จจริงที่ได้ความเองด้วย จึงอาจ
เป็นผลให้การพระราชทานอภัยโทษเป็นธรรมยิ่งขึ้น

2.5 ด้านระยะเวลาในการยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษ

สำหรับระยะเวลาในการขอพระราชทานอภัยโทษนั้น ทั้งประเทศไทยและประเทศ
อังกฤษไม่มีการกำหนดระยะเวลาในการยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษไว้ ดังนั้น เมื่อมีคำ
พิพากษาถึงที่สุดแล้ว ผู้ต้องคำพิพากษาหรือผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องจึงสามารถยื่นคำร้องขอ
พระราชทานอภัยโทษเมื่อใดก็ได้ แต่อย่างไรก็ตาม แม้ในประเทศไทยจะไม่มีการกำหนดระยะเวลาขอ
พระราชทานอภัยโทษไว้ แต่กรณีผู้ต้องคำพิพากษานั้นต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษประหารชีวิต
ผู้นั้นก็ต้องยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษภายใน 60 วันนับแต่วันฟังคำพิพากษา มิฉะนั้นจะถูก
บังคับโทษประหารชีวิตทันที²¹⁶ นอกจากนี้หากปรากฏว่าบุคคลนั้นถูกยกคำร้องขอพระราชทานอภัย
โทษ บุคคลนั้นก็ไม่สามารถยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษได้จนกว่าจะพ้น 2 ปีนับแต่วันที่ถูก
ยกคำร้องดังกล่าว²¹⁷

ส่วนในประเทศญี่ปุ่นนั้น กฎหมายได้กำหนดระยะเวลาในการยื่นขอพระราชทาน
อภัยโทษไว้อย่างชัดเจนว่าบุคคลผู้ต้องคำพิพากษาที่ได้รับโทษเพียงใด จะต้องยื่นคำร้องขออภัยโทษ
ภายในระยะเวลาใด นอกจากนี้ การพระราชทานอภัยโทษยังมีการกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไข
สำหรับกรณีผู้ต้องคำพิพากษาถูกยกคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษไว้เช่นเดียวกับการขอ
พระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย โดยกำหนดให้ผู้ต้องคำพิพากษานั้นจะสามารถยื่นคำร้องใหม่ได้
ต่อเมื่อพ้นกำหนดระยะเวลา 1 ปีนับแต่มีการยื่นคำร้องขอครั้งก่อน

จากการศึกษาเปรียบเทียบ ผู้ศึกษาเห็นว่า การที่ประเทศไทยและประเทศอังกฤษไม่
มีกำหนดระยะเวลายื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษนั้น ย่อมเป็นผลดีต่อตัวผู้ต้องคำพิพากษา
มากกว่าการมีกำหนดระยะเวลาอย่างในประเทศญี่ปุ่น เนื่องจาก ผู้ต้องคำพิพากษามีโอกาสเตรียม
เอกสารการจัดทำคำร้องและร่างคำร้องที่มากกว่า เพราะไม่มีกรอบเวลากำหนดไว้ ซึ่งทำให้คำร้องขอ
พระราชทานอภัยโทษที่จัดทำนั้น อาจมีความถูกต้องตามแบบและระเบียบ และมีข้อบกพร่องผิดพลาด
ที่น้อยกว่าได้

²¹⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 262.

²¹⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 264.

2.6 ด้านผลของการพระราชทานอภัยโทษ

ผลของการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยจะถูกแบ่งออกตามประเภทของการพระราชทานอภัยโทษ โดยการพระราชทานอภัยโทษโดยทั่วไป ซึ่งผลของการพระราชทานอภัยโทษ ได้แก่ การปล่อยตัว การลดโทษ และการไม่ได้รับพระราชทานอภัยโทษ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์และเงื่อนไขตามที่พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษนั้น ๆ กำหนดไว้ ส่วนการพระราชทานอภัยโทษเฉพาะรายนั้น ผลของการพระราชทานอภัยโทษ ได้แก่ การพระราชทานอภัยโทษโดยเด็ดขาดปราศจากเงื่อนไข การพระราชทานอภัยโทษเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบาหรือลดโทษ และการไม่ได้รับพระราชทานอภัยโทษเช่นกัน แต่ทั้งนี้ การพระราชทานอภัยโทษเฉพาะรายจะไม่มีกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการพิจารณาไว้เช่นเดียวกับการพระราชทานอภัยโทษโดยทั่วไป ดังนั้น ผู้ต้องคำพิพากษาที่ยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษเป็นการเฉพาะรายจะได้รับผลของการพระราชทานอภัยโทษแบบใดจึงขึ้นอยู่กับพระบรมราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์เท่านั้น

ส่วนในประเทศอังกฤษนั้น ผลของการพระราชทานอภัยโทษ ได้แก่ การพระราชทานอภัยโทษโดยไม่มีเงื่อนไข กล่าวคือ ผู้ต้องคำพิพากษานั้นย่อมได้รับการปล่อยตัวจากโทษที่ได้รับทันที การพระราชทานอภัยโทษโดยมีเงื่อนไขโดยการเปลี่ยนรูปแบบการลงโทษ และการพระราชทานอภัยโทษโดยการลดโทษ นอกจากนี้ การพระราชทานอภัยโทษยังได้มีการคืนสิทธิให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษาให้พ้นจากสภาพที่น่าอับอาย ขัดห้ามหรือข้อจำกัดสิทธิ และการประณามทั้งปวง ที่เกิดภายหลังได้รับคำพิพากษาถึงที่สุดนั้น อีกทั้ง ในบางกรณีผู้ต้องคำพิพากษายังอาจได้รับเงินเยียวยาในความเสียหายที่เกิดขึ้นอันเป็นผลมาจากความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมด้วย

สำหรับในประเทศญี่ปุ่น ผลของการพระราชทานอภัยโทษจะถูกแบ่งออกตามประเภทของการพระราชทานอภัยโทษเช่นเดียวกับผลของการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย โดยการพระราชทานอภัยโทษโดยทั่วไป บุคคลผู้ต้องคำพิพากษาจะได้รับการพระราชทานอภัยโทษโดยการปล่อยตัวทั้งสิ้น ซึ่งในข้อนี้จะแตกต่างจากผลของการพระราชทานอภัยโทษโดยทั่วไปของประเทศไทย แต่หากเป็นการยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษเฉพาะราย ขอเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา หรือขอพักการลงโทษ ผู้ต้องคำพิพากษานั้นอาจได้รับการพระราชทานอภัยโทษโดยการปล่อยตัวได้รับเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา ได้รับการพักการลงโทษ หรืออาจไม่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษเลยตามประเภทของคำร้องที่ผู้ต้องคำพิพากษานั้นยื่นต่อผู้มีอำนาจรับคำร้อง นอกจากนี้ ในประเทศญี่ปุ่นยังมีการยื่นคำร้องขอคืนสิทธิให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษา ซึ่งการคืนสิทธิให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษานี้ จะส่งผลเป็นการเยียวยาให้บุคคลนั้นได้รับสิทธิที่ตนสูญเสียไปกลับคืนมา

จะเห็นได้ว่าในประเทศญี่ปุ่นและประเทศอังกฤษจะมีการคืนสิทธิให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษาที่เขาต้องสูญเสียไปจากการต้องโทษตามคำพิพากษาเช่นเดียวกัน ในขณะที่ในประเทศไทย การพระราชทานอภัยโทษไม่ว่าจะรูปแบบใดจะไม่มีมีการคืนสิทธิให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษาทั้งสิ้น

ซึ่งการคืนสิทธิให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษาในประเทศไทยนี้จะถูกนำมาใช้ในรูปแบบของการนิรโทษกรรม หรือการล้างมลทินแล้วแต่กรณี

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงผลของการพระราชทานอภัยโทษแล้ว ทั้งประเทศไทย ประเทศอังกฤษ และประเทศญี่ปุ่นแล้ว พบว่า ไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษของประเทศใดกำหนดไว้ว่าผู้ต้องคำพิพากษาสำหรับความผิดใด หรือโทษใด จะได้รับการพระราชทานอภัยโทษในรูปแบบใด ดังนั้น การพิจารณาถึงผลของการพระราชทานอภัยโทษของทั้งสามประเทศนั้น จึงขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจพิจารณาคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษทั้งสิ้น

2.7 ด้านมาตรการภายหลังพ้นโทษ

ประเทศไทย ประเทศอังกฤษ และประเทศญี่ปุ่นนั้นต่างมีมาตรการจัดการผู้พ้นโทษด้วยกันทั้งสิ้น โดยต่างมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูให้ผู้กระทำความผิดสามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุข และติดตามพฤติกรรมเพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำเช่นเดียวกัน หากแต่อาจมีความแตกต่างกันในลักษณะดำเนินการเพียงรายละเอียดเท่านั้น โดยมาตรการภายหลังพ้นโทษในประเทศไทย จะมีศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ หรือศูนย์ CARE ของแต่ละเรือนจำหรือทัณฑสถาน เข้ามาช่วยเหลือด้านการประกอบอาชีพและความเป็นอยู่ให้แก่ผู้พ้นโทษ และมีตำรวจนครบาล หรือ ตำรวจภูธร ในท้องที่ที่รับผิดชอบเข้ามาติดตามสอดส่องพฤติกรรมและความเคลื่อนไหวของผู้พ้นโทษ เป็นระยะเวลา 12 เดือน

สำหรับในประเทศอังกฤษ ได้มีการกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ค.ศ. 2014 (Offender Rehabilitation Act 2014) โดยให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้ออกข้อกำหนดและแต่งตั้งเจ้าหน้าที่เข้ามาควบคุมดูแลผู้พ้นโทษที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปีเท่านั้น โดยมีระยะเวลาการควบคุมดูแล 12 เดือนนับแต่วันที่ผู้ต้องโทษพ้นโทษ

ส่วนในประเทศญี่ปุ่นนั้น มาตรการภายหลังพ้นโทษจะนำมาบังคับใช้เฉพาะผู้พ้นโทษที่มีหลักเกณฑ์ตามที่พระราชบัญญัติฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ฉบับที่ 88 ค.ศ. 2007 (Offender Rehabilitation Act (Act No. 88 of 2007)) มาตรา 85(1) กำหนดไว้เท่านั้น โดยมาตรการนี้จะดำเนินการโดยผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติ และมีระยะเวลาดำเนินการช่วยเหลือผู้พ้นโทษไม่เกิน 6 เดือนนับแต่วันพ้นโทษ และอาจขยายระยะเวลาต่อไปอีกได้ไม่เกิน 6 เดือน หากกรณีมีเหตุจำเป็น

จะเห็นได้ว่า มาตรการภายหลังพ้นโทษในการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดของประเทศอังกฤษและประเทศญี่ปุ่นจะมีความเป็นรูปธรรมมากกว่ามาตรการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดของประเทศไทย เนื่องจากมาตรการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดของทั้งสองประเทศดังกล่าวได้มีการตราเป็นกฎหมายขึ้นอย่างชัดเจน ในขณะที่มาตรการในการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดของประเทศไทยเป็นเพียงการกำหนดมาตรการและวางแผนการดำเนินการเท่านั้น

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบการพระราชทานอภัยโทษของประเทศไทย ประเทศอังกฤษ และประเทศญี่ปุ่นแล้วนั้น สามารถนำมาสรุปเป็นเปรียบเทียบได้ดังรายละเอียดในตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 เปรียบเทียบการพระราชทานอภัยโทษของประเทศไทย ประเทศอังกฤษ และประเทศญี่ปุ่น

หัวข้อ	ประเทศไทย	ประเทศอังกฤษ	ประเทศญี่ปุ่น	ข้อค้นพบ
หลักเกณฑ์เกี่ยวกับตัวผู้ต้องพิพากษา	ไม่มีกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ไว้	ไม่มีกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ไว้	ไม่มีกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ไว้	ไม่มีกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ต้องคำพิพากษาที่จะขอพระราชทานอภัยโทษได้ ทำให้ทุกคนสามารถยื่นขอพระราชทานอภัยโทษได้ ไม่ว่าจะกระทำ ความผิดอะไร รับโทษเท่าใด หรือมีประวัติอาชญากรรมมากน้อยเพียงใด
ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษ	1. ผู้ต้องคำพิพากษา 2. ผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับผู้ต้องคำพิพากษา 3. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม (กรณีไม่มีผู้ใดถวายเรื่องราว)	1. ผู้ต้องคำพิพากษา 2. บุคคลอื่นซึ่งกระทำในนามของผู้ต้องคำพิพากษา	1. ผู้ต้องคำพิพากษา 2. บุคคลอื่นซึ่งกระทำในนามของผู้ต้องคำพิพากษา 3. ผู้บัญชาการเรือนจำ 4. ผู้อำนวยการสำนัก-งานคุมประพฤติ 5. พนักงานอัยการ	การที่กฎหมายประเทศญี่ปุ่นให้สิทธิผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติ และพนักงานอัยการ มีอำนาจในการยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษได้ อาจทำให้การจัดทำคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษเป็นไปอย่างถูกต้องตามรูปแบบมากขึ้น

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

หัวข้อ	ประเทศไทย	ประเทศอังกฤษ	ประเทศญี่ปุ่น	ข้อค้นพบ
กระบวนการ พิจารณาคำร้องและ คัดกรองผู้ต้องคำ พิพากษา	เรือนจำหรือทัณฑ สถาน กรมราชทัณฑ์ และรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงยุติธรรม มีอำนาจเพียงสอบ สวนข้อเท็จจริง และทำความเข้าใจ เท่านั้น โดยไม่มี อำนาจคัดกรองผู้ ต้องคำพิพากษา	รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่กลั่นกรอง เรื่องราวและนำ เรื่องราว พร้อมคำ แนะนำ ขึ้นกราบ บังคมทูลฯ เพื่อให้ พระมหากษัตริย์ มีพระบรมราช วินิจฉัยต่อไป โดย ไม่มีอำนาจคัด กรองผู้ต้องคำ พิพากษา	คณะกรรมการฟื้นฟู ผู้กระทำความผิด แห่งชาติมีอำนาจ พิจารณาและคัด กรองผู้ต้องคำ พิพากษากรณีที่ สมเด็จพระ จักรพรรดิจะมีคำสั่ง ให้พระราชทานอภัย โทษ	ประเทศญี่ปุ่น แม้ไม่ มีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับ ตัวผู้ต้องคำพิพากษา แต่มีหน่วยงานที่ทำ หน้าที่คัดกรองผู้ต้อง คำพิพากษาว่า สมควรได้รับการ พระราชทานอภัย โทษหรือไม่
ผู้มีอำนาจพิจารณา คำร้องขอ พระราชทาน อภัยโทษ	พระมหากษัตริย์	พระมหากษัตริย์	คณะกรรมการฟื้นฟู ผู้กระทำความผิด แห่งชาติ	ในประเทศไทยและ ประเทศอังกฤษ พระมหากษัตริย์จะมี พระบรมราชวินิจฉัย จากคำแนะนำและ ความเห็นที่ส่งมา ในขณะที่ประเทศ ญี่ปุ่นคณะกรรมการ ฟื้นฟูผู้กระทำ ความผิดแห่งชาติจะ มีอำนาจทั้งพิจารณา คำร้องและสอบสวน เองด้วย ดังนั้น จึงอาจทำให้การ พิจารณาเป็นไปได้ อย่างเที่ยงธรรมกว่า

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

หัวข้อ	ประเทศไทย	ประเทศอังกฤษ	ประเทศญี่ปุ่น	ข้อค้นพบ
ระยะเวลาในการยื่นคำร้อง	1. กรณีโทษอื่นที่ไม่ใช่โทษประหารชีวิต ไม่มีกำหนดระยะเวลา 2. กรณีโทษประหารชีวิต ภายใน 60 วัน หมายเหตุ กรณีถูกยกคำร้อง สามารถยื่นคำร้องใหม่ได้เมื่อพ้นกำหนด 2 ปี	ไม่มีกำหนดระยะเวลา	1. กรณีโทษกักขังหรือปรับเล็กน้อย ภายใน 6 เดือน 2. กรณีโทษปรับ ภายใน 1 ปี 3. กรณีโทษจำคุก อันมีระยะเวลาภายในกำหนด ระยะเวลา 1 ใน 3 ของกำหนดโทษ จำคุก 4. กรณีโทษจำคุก ตลอดชีวิต ภายใน 10 ปี หมายเหตุ กรณีถูกยกคำร้อง สามารถยื่นคำร้องใหม่ได้เมื่อพ้นกำหนด 1 ปี	การไม่มีกำหนดระยะเวลายื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษนั้น จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องขังมากกว่า การมีกำหนดระยะเวลา เนื่องจากผู้ต้องขังสามารถมีเวลาเตรียมการจัดทำคำร้องให้ถูกต้องตามแบบและระเบียบมากกว่า
ผลของการพระราชทานอภัยโทษ	1. การพระราชทานอภัยโทษโดยทั่วไป 1.1 ปลอยตัว 1.2 ลดโทษ 2. การพระราชทานอภัยโทษเฉพาะราย 2.1 พระราชทานอภัยโทษเด็ดขาดโดยปราศจากเงื่อนไข 2.2 เปลี่ยนโทษหนักเป็นเบาหรือลดโทษ	1. การพระราชทานอภัยโทษโดยการหยุดบังคับโทษและคืนสิทธิให้แก่ผู้ต้องขังคำพิพากษา 2. การพระราชทานโทษ โดยการเปลี่ยนรูปแบบการลงโทษ 3. การลดโทษ	1. การพระราชทานอภัยโทษโดยทั่วไป 2. การพระราชทานอภัยโทษเฉพาะราย 3. การเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา 4. การพักการลงโทษ 5. การคืนสิทธิให้แก่ผู้ต้องขังคำพิพากษา	ผลของการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย ไม่มีการคืนสิทธิให้ผู้ต้องคำพิพากษา อย่างเช่น การพระราชทานอภัยโทษในประเทศอังกฤษและประเทศญี่ปุ่น หากแต่การคืนสิทธิในประเทศไทย จะถูกใช้ในรูปแบบของ

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

หัวข้อ	ประเทศไทย	ประเทศอังกฤษ	ประเทศญี่ปุ่น	ข้อค้นพบ
				การนิรโทษกรรม หรือการล้างมลทิน แทน
มาตรการภายหลัง พ้นโทษ	<u>กฎหมาย</u> ไม่มีกฎหมาย กำหนดไว้ <u>หน่วยงานที่</u> <u>เกี่ยวข้อง</u> 1. ศูนย์ ประสานงาน และส่งเสริมการมี งานทำ หรือศูนย์ CARE 2. ตำรวจนครบาล หรือตำรวจจร ติดตามพฤติกรรม <u>ระยะเวลา</u> 12 เดือน	<u>กฎหมาย</u> พระราชบัญญัติ ฟื้นฟูผู้กระทำ ความ ผิด ค.ศ. 2014 <u>หน่วยงานที่</u> <u>เกี่ยวข้อง</u> เจ้าหน้าที่ที่ ได้รับการแต่งตั้งจาก รัฐมนตรี ว่าการกระทรวง มหาดไทย <u>ระยะเวลา</u> 12 เดือน	<u>กฎหมาย</u> พระราชบัญญัติฟื้นฟู ผู้กระทำความ ผิด ฉบับที่ 88 ค.ศ. 2007 <u>หน่วยงานที่</u> <u>เกี่ยวข้อง</u> ผู้อำนวยการสำนัก งานคุมประพฤติ <u>ระยะเวลา</u> 6 เดือน และอาจขยายไปได้ อีก 6 เดือนกรณีมี เหตุจำเป็น	มาตรการภายหลัง พ้นโทษของประเทศ อังกฤษและประเทศ ญี่ปุ่นมีกฎหมาย กำหนดไว้อย่าง ชัดเจน ทำให้การ บังคับใช้จะเป็น ระบบกว่ามาตรการ ภายหลังพ้นโทษของ ประเทศไทยที่เป็น เพียงมาตรการ เท่านั้น

ที่มา : ผู้ศึกษาจัดทำตารางเปรียบเทียบขึ้นจากกฎหมายเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษของประเทศไทย ประเทศอังกฤษ และประเทศญี่ปุ่น

จากการศึกษาเปรียบเทียบการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย ประเทศอังกฤษ และประเทศญี่ปุ่นแล้ว พบว่าแม้กฎหมายการพระราชทานอภัยโทษทั้งสามประเทศจะไม่มี การกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษไว้เช่นเดียวกัน ซึ่งส่งผลให้ผู้ต้องคำพิพากษาทุกรายมีสิทธิยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษได้ โดยไม่ต้องพิจารณาว่าผู้ต้องโทษรายนั้นได้รับโทษเพียงใดหรือในความผิดฐานใด หรือมีประวัติการกระทำความผิดหรือไม่ แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงกระบวนการพระราชทานอภัยโทษในประเทศญี่ปุ่นแล้ว จะเห็นได้ว่า แม้ในประเทศญี่ปุ่นจะไม่มี การกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขดังกล่าว

ไว้เช่นกัน แต่ประเทศญี่ปุ่นมีคณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติที่เป็นหน่วยงานเบื้องต้นที่ทำหน้าที่คัดกรองคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษที่ยื่นมานั้น จึงอาจทำให้ผู้ต้องคำพิพากษาที่ไม่สมควรได้รับการพระราชทานอภัยโทษ เช่น ผู้กระทำความผิดร้ายแรง หรือผู้ที่มีประวัติการกระทำความผิดซ้ำ ๆ ถูกพิจารณาตรวจสอบและยกคำร้องไปก่อนที่สมเด็จพระจักรพรรดิจะมีพระบรมราชวินิจฉัยได้ ซึ่งเมื่อนำมาพิจารณาถึงการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยแล้ว จะเห็นได้ว่า นอกจากการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยจะไม่มีกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขเกี่ยวกับตัวผู้ต้องคำพิพากษาไว้แล้ว ยังไม่มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่คัดกรองผู้ต้องคำพิพากษาอีกด้วย ส่งผลให้ผู้กระทำความผิดบางรายที่ไม่สำนึกในการกระทำของตน หรือผู้กระทำความผิดที่เป็นอาชญากรอาชีพ ใช้กฎหมายพระราชทานอภัยโทษนี้เป็นช่องทางในการกลับมากระทำความผิดซ้ำได้ ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า การพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของผู้ต้องคำพิพากษาให้ชัดเจน ทั้งต้องมีการมอบอำนาจให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งมีอำนาจคัดกรองผู้ต้องคำพิพากษาด้วย

นอกจากนี้ เมื่อศึกษากระบวนการพิจารณาคำร้องแล้วยังพบว่า กระบวนการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยมีวิธีการและขั้นตอนเป็นการรวบรวมหลักฐาน พิจารณา และเสนอความเห็นจากเรือนจำหรือทัณฑสถานไปกรมราชทัณฑ์ และส่งต่อให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีความเห็นให้พระมหากษัตริย์มีพระบรมราชวินิจฉัยต่อไป ซึ่งความเห็นเหล่านั้นล้วนแล้วแต่มีผลต่อพระบรมราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์ทั้งสิ้น ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่า หากผู้ต้องคำพิพากษากับหน่วยงานเหล่านั้นมีผลประโยชน์หรือมีอคติต่อกัน อาจมีผลต่อการทำความเห็นนั้นได้ ทั้งยังไม่มีหน่วยงานหรือบุคคลภายนอกที่มีอำนาจในการกลั่นกรองหรือถ่วงดุลความเห็นนั้นได้ ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า ควรมีการให้อำนาจหน่วยงานหรือผู้เสียหายเข้ามามีส่วนร่วม หรือมีบทบาทในการแสดงความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาและทำความเห็นเกี่ยวกับคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษนั้นด้วย

ดังนั้น เมื่อได้ทราบถึงสภาพปัญหาของการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย ข้อเหมือน และข้อแตกต่างระหว่างการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย ประเทศอังกฤษ และประเทศญี่ปุ่น ตลอดจนข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาแล้ว ในบทต่อไป ผู้ศึกษาจะนำปัญหาดังกล่าวมาพิจารณาและนำไปสู่การเสนอข้อเสนอแนะในการแก้ไขกฎหมายและกระบวนการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยต่อไป

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

แนวคิดของการพระราชทานอภัยโทษนั้นมีปรากฏขึ้นมาตั้งแต่สมัยโบราณตั้งแต่มนุษย์เริ่มอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม และกำเนิดกฎหมายขึ้น เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น มีการลงโทษผู้กระทำความผิดแล้ว จึงมีการพิจารณาให้อภัยแก่ผู้กระทำความผิดเช่นเดียวกัน

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำความผิดและการอภัยโทษ พบว่าแม้การพระราชทานอภัยโทษจะมีประโยชน์ต่อการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดที่มีความประพฤติดีขึ้นและสามารถกลับตัวเป็นคนดีได้ ให้มีโอกาสกลับสู่สังคมได้เร็วยิ่งขึ้น แต่ในทางกลับกัน ผู้กระทำความผิดบางราย เช่น ผู้กระทำความผิดติดนิสัย หรืออาชญากรอาชีพ อาจนำการพระราชทานอภัยโทษมาใช้เป็นเครื่องมือ เพื่อให้ตนพ้นจากโทษได้เร็วยิ่งขึ้น และกลับมาก่อทำความผิดซ้ำได้เร็วยิ่งขึ้นเช่นกัน ดังนั้นการพระราชทานอภัยโทษจึงอาจเป็นทั้งผลดีและผลร้ายได้หากนำมาใช้อย่างไม่ถูกต้อง

ในประเทศไทยการพระราชทานอภัยโทษมีการนำมาบังคับใช้เรื่อยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน โดยการพระราชทานอภัยโทษเป็นพระราชอำนาจเด็ดขาดของพระมหากษัตริย์ในฐานะประมุขของรัฐ ที่แสดงให้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ที่มีต่อพวงชน โดยการลดโทษหรือยกโทษให้แก่ผู้กระทำความผิด เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และเพื่อให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสได้กลับตัวเป็นคนดีและกลับคืนสู่สังคมก่อนครบกำหนดระยะเวลา นอกจากนี้การพระราชทานอภัยโทษยังถูกนำไปใช้ในวัตถุประสงค์อื่นด้วย เช่น ใช้เพื่อบรรเทาความรุนแรงในการลงโทษของศาลตามคำพิพากษา ใช้แก้ปัญหาจำนวนของผู้ต้องคุมขังที่ล้นเรือนจำ หรือใช้เพื่อแก้ไขความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรม เป็นต้น โดยการพระราชทานอภัยโทษสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ดังต่อไปนี้

1) การพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป หมายถึง การพระราชทานอภัยโทษแก่นักโทษเด็ดขาดทุกคน ซึ่งอาจจะมีข้อยกเว้นความผิดในบางลักษณะที่เห็นว่าเป็นภัยต่อสังคมอย่างร้ายแรงการพระราชทานอภัยโทษประเภทนี้ จะดำเนินการโดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษตามการถวายคำแนะนำของคณะรัฐมนตรีซึ่งจะต้องเป็นกรณีที่มีเหตุอันสมควร เช่น เกี่ยวเนื่องกับพระราชประเพณีที่สำคัญ หรือมีวาระสำคัญต่อเหตุการณ์บ้านเมืองหรือเหตุผลในทาง

ราชทัณฑ์ ส่วนหลักเกณฑ์ที่นักโทษเด็ดขาดผู้ใดจะได้รับพระราชทานอภัยโทษเท่าใดอย่างไรนั้น จะกำหนดรายละเอียดไว้ในพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษที่ตราขึ้นในแต่ละครั้ง

2) การพระราชทานอภัยโทษเป็นการเฉพาะราย เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 179 โดยผู้ต้องโทษหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น บิดา มารดา บุตร ยื่นเรื่องราวทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษต่อพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้ จะดำเนินการได้ต่อเมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมอาจเห็นเป็นการสมควรจะถวายคำแนะนำขอพระราชทานอภัยโทษให้ก็ได้ ในกรณีที่ไม่มีผู้ใดถวายเรื่องราว ตามนัยแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 261 วรรคสอง

สำหรับประเทศอังกฤษ ในยุคแรกอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษเป็นอำนาจเด็ดขาดของพระมหากษัตริย์ และพระมหากษัตริย์มีอำนาจพิจารณาพระราชทานอภัยโทษได้ตามอำเภอใจ จนกระทั่งปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 เกิดความขัดแย้งระหว่างพระมหากษัตริย์กับรัฐสภา เป็นผลให้อำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ถูกจำกัดลง โดยในปัจจุบันการพระราชทานอภัยโทษในประเทศอังกฤษจะถูกกระทำโดยการถวายเรื่องราวและคำแนะนำจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจึงถือได้ว่ามีบทบาทสำคัญต่อการพระราชทานอภัยโทษในประเทศอังกฤษ โดยมีอำนาจในการพิจารณาลั่นกรองเรื่องราว การพิจารณาพยานหลักฐานประกอบพฤติการณ์แวดล้อม การสอบสวนเรื่องราว ตลอดจนปรึกษาหารือและขอความเห็นจากศาลอุทธรณ์แผนกคดีอาญา เพื่อให้การพระราชทานอภัยโทษเป็นไปอย่างรอบคอบและรัดกุม

ส่วนในประเทศญี่ปุ่นนั้น นับแต่มีการบัญญัติรัฐธรรมนูญในปี ค.ศ. 1946 แม้อำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์จากที่ทรงมีอำนาจสูงสุดก็ถูกลดลงอย่างมาก แต่แนวคิดในการพระราชทานอภัยโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดก็ยังคงมีอยู่ตลอดมา โดยปัจจุบันการพระราชทานอภัยโทษในประเทศญี่ปุ่นได้มีการบัญญัติหลักเกณฑ์และเงื่อนไขไว้ในรัฐธรรมนูญญี่ปุ่น ค.ศ. 1946 และในพระราชบัญญัติอภัยโทษ ค.ศ. 1947 (Pardon Act (Act No. 20 of 1947)) โดยได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษ กระบวนการและขั้นตอนการพระราชทานอภัยโทษ และผลของการพระราชทานอภัยโทษไว้อย่างชัดเจน อีกทั้ง ในประเทศญี่ปุ่นยังมีคณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแห่งชาติ (The National Offenders Rehabilitation Commission) ที่มีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการพระราชทานอภัยโทษ ทั้งในการตรวจสอบข้อเท็จจริงและการพิจารณาคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษ นอกจากนี้ กฎหมายพระราชทานอภัยโทษของประเทศญี่ปุ่นยังไม่ได้มีการแยกความแตกต่างระหว่างการพระราชทานอภัยโทษกับการนิรโทษกรรมออกจากกัน ดังนั้น การพระราชทานอภัยโทษในประเทศญี่ปุ่น นอกจากผู้ที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษจะได้รับการปล่อยตัว เปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา ลดโทษ หรือพักการลงโทษแล้ว

ผู้ที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษยังมีโอกาสได้รับการคืนสิทธิที่เขาสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำ ความผิดนั้นด้วย

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงกฎหมายและกระบวนการเกี่ยวกับการพระราชทาน อภัยโทษในประเทศไทย จะพบว่าการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยยังคงมีปัญหาต่าง ๆ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษที่ไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่ชัดเจน หรือ กระบวนการในการพิจารณาคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษที่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระบรมราช วินิจฉัยตามความเห็นของเรือนจำหรือทัณฑสถาน กรมราชทัณฑ์ หรือรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงมหาดไทยเท่านั้น เป็นต้น จนอาจนำไปสู่ปัญหาที่ผู้กระทำความผิดนำข้อกฎหมายเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษมาใช้เป็นประโยชน์แก่ตน เพื่อออกมากระทำความผิดซ้ำได้

2. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยแล้ว ผู้ศึกษา เห็นว่า เพื่อแก้ปัญหาที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์และ เงื่อนไขเกี่ยวกับตัวผู้ต้องคำพิพากษาให้ชัดเจน ปัญหาเกี่ยวกับการที่ผู้ต้องคำพิพากษาใช้กฎหมาย พระราชทานอภัยโทษมาเป็นช่องทางให้พ้นโทษได้เร็วขึ้นและกลับกระทำความผิดซ้ำ ปัญหา กระบวนการคัดกรองผู้ต้องคำพิพากษาที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษ ตลอดจนปัญหาใน การพิจารณาและเสนอความเห็นของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีความยุติธรรมมากยิ่งขึ้น กฎหมายและ กระบวนการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยสมควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดย ผู้ศึกษาเสนอข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังต่อไปนี้

1. ผู้ศึกษาเห็นว่า เพื่อแก้ปัญหาที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเกี่ยวกับการ พระราชทานอภัยโทษไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่ชัดเจน ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 259 โดยการกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขเกี่ยวกับตัวผู้ต้อง คำพิพากษาที่ต้องห้ามมิให้ยื่นทูลเกล้าฯ ถวายเรื่องราวขอพระราชทานอภัยโทษไว้ให้ชัดเจนในวรรคสอง ของบทบัญญัติดังกล่าว เพื่อเป็นการคัดกรองผู้ต้องคำพิพากษาเบื้องต้นก่อนนำไปสู่การพิจารณาคำ ร้องนั้น ดังนี้

“ห้ามมิให้

- (1) ผู้ต้องคำพิพากษาให้รับโทษในความผิดที่ระบุไว้ในบัญชีท้ายประมวลกฎหมายนี้ หรือ
- (2) ผู้ต้องคำพิพากษาที่เคยได้รับโทษจำคุกมาก่อน อันมิใช่โทษสำหรับความผิดที่ได้

กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ หรือ

- (3) ผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับผู้ต้องคำพิพากษาดังกล่าวตาม (1) และ (2)

ทูลเกล้าฯ ถวายเรื่องราวตามวรรคหนึ่ง จนกว่าจะพ้นสองปีนับแต่วันที่ดีถึงที่สุด”

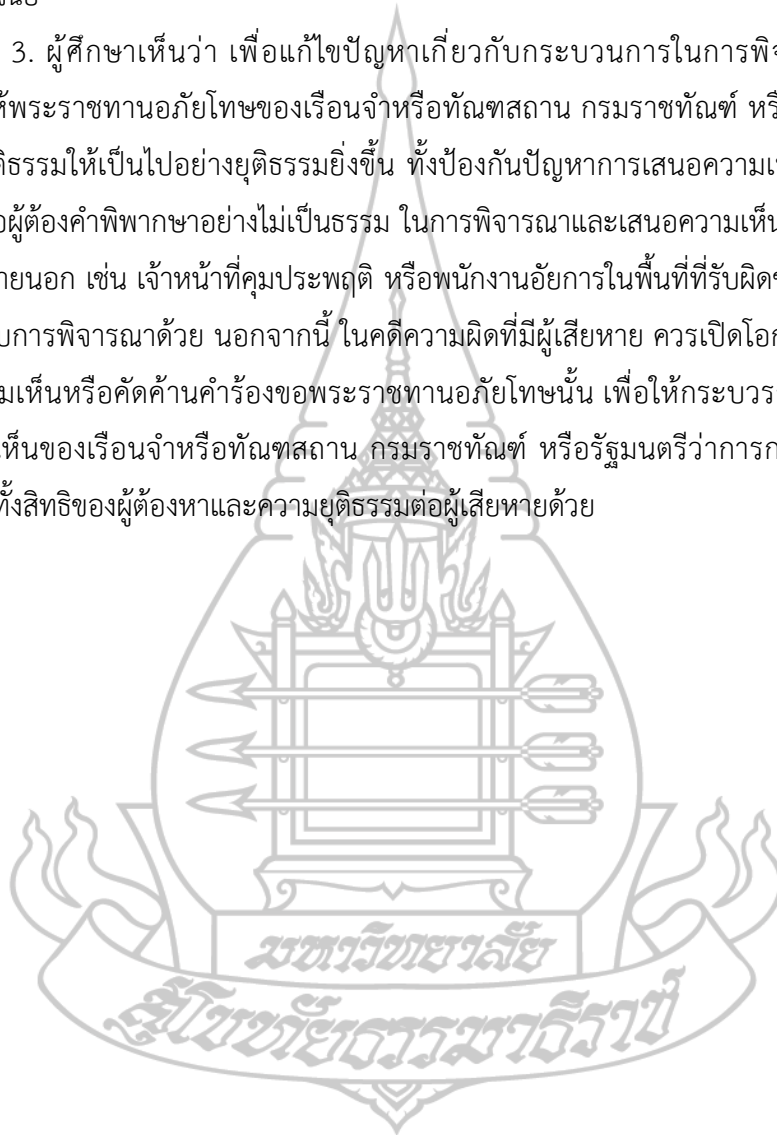
อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาเห็นว่า หากผู้ต้องคำพิพากษาดังกล่าวถูกต้องห้ามมิให้ยื่นทูลเกล้าฯ ถวายเรื่องราวขอพระราชทานอภัยโทษโดยเด็ดขาด อาจเป็นการปฏิบัติต่อผู้ต้องคำพิพากษาอย่างไม่เท่าเทียม ดังนี้ เพื่อเป็นการให้โอกาสแก่ผู้ต้องคำพิพากษานั้น จึงควรกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ต้องคำพิพากษานั้นยื่นทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษได้เมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้ผู้ต้องคำพิพากษานั้น ได้รับโทษตามคำพิพากษาจนรู้สึกรู้สึกในการกระทำของตนเสียก่อน จึงจะสามารถทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษได้ อันเป็นไปตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

นอกจากนี้ ควรแก้ไขเพิ่มเติมบัญชีแนบท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ความผิดในกฎหมายหมายลักษณะอาญา ที่มาตรา 259 อ้างถึงซึ่งต้องห้ามมิให้ทูลเกล้าฯ ถวายเรื่องราวต่อพระมหาชฎีร์ยขอรับพระราชทานอภัยโทษ เพื่อให้สอดคล้องกับการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 259 ดังกล่าว โดยการกำหนดความผิดร้ายแรงที่ต้องห้ามทูลเกล้าฯ ถวายเรื่องราวไว้ อาทิเช่น ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร มาตรา 107 ถึงมาตรา 135, ความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้าย มาตรา 135/1 ถึงมาตรา 135/4, ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ มาตรา 147 ถึงมาตรา 157, ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม มาตรา 200 ถึงมาตรา 204, ความผิดเกี่ยวกับเงินตรา มาตรา 240 ถึงมาตรา 241 และมาตรา 248, ความผิดเกี่ยวกับเพศ มาตรา 276 ถึงมาตรา 280 และมาตรา 282 ถึงมาตรา 286, ความผิดต่อชีวิต มาตรา 288 ถึงมาตรา 289, ความผิดต่อเสรีภาพ มาตรา 310 ถึงมาตรา 319 ยกเว้นมาตรา 311, ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน มาตรา 339 ถึงมาตรา 340 ตรี เป็นต้น

2. ผู้ศึกษาเห็นว่า เพื่อแก้ไขปัญหาผู้ต้องโทษที่เป็นอาชญากรอาชีพ หรือผู้ที่มีประวัติการกระทำผิดซ้ำ ๆ อาศัยกฎหมายพระราชทานอภัยโทษเพื่อขอรับการปล่อยตัว และอาจกลับมากระทำความผิดอีก การคัดกรองผู้ที่มีสิทธิ์ขอพระราชทานอภัยโทษจึงเป็นสิ่งสำคัญ ควรให้อำนาจแก่กรมราชทัณฑ์ในการตรวจสอบและคัดกรองผู้ต้องโทษ เช่นเดียวกับคณะกรรมการฟื้นฟูผู้กระทำผิดแห่งชาติของประเทศญี่ปุ่น โดยกรมราชทัณฑ์ควรมีอำนาจพิจารณาหลักฐานเกี่ยวกับความผิด คำพิพากษา ประวัติการกระทำผิด ลักษณะนิสัย และพฤติกรรมขณะรับโทษ นอกจากนี้ กรมราชทัณฑ์ควรมีสิทธิ์ในการตัดสินใจว่าผู้ต้องโทษรายใดสมควรได้รับการพระราชทานอภัยโทษหรือไม่ หากพิจารณาแล้วเห็นว่าผู้ต้องโทษไม่สมควรได้รับการพระราชทานอภัยโทษ กรมราชทัณฑ์ควรมีอำนาจปฏิเสธคำร้องได้ทันที โดยไม่ต้องส่งเรื่องให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมพิจารณาต่อไป

การให้อำนาจแก่กรมราชทัณฑ์นี้จะช่วยเพิ่มความละเอียดรอบคอบในการตรวจสอบคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษ รวมถึงป้องกันไม่ให้อาชญากรอาชิวหรือผู้กระทำผิดซ้ำ ๆ ใช้ช่องทางนี้เพื่อหลีกเลี่ยงความผิด ทั้งยังเป็น การคัดกรองเบื้องต้นก่อนจะส่งเรื่องให้พระมหากษัตริย์ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัย

3. ผู้ศึกษาเห็นว่า เพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการในการพิจารณาและเสนอความเห็นให้พระราชทานอภัยโทษของเรือนจำหรือทัณฑสถาน กรมราชทัณฑ์ หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมให้เป็นไปอย่างยุติธรรมยิ่งขึ้น ทั้งป้องกันปัญหาการเสนอความเห็นที่มีอคติหรือมีประโยชน์ต่อผู้ต้องคำพิพากษาอย่างไม่เป็นธรรม ในการพิจารณาและเสนอความเห็นนั้นควรให้อำนาจหน่วยงานภายนอก เช่น เจ้าหน้าที่คุมประพฤติ หรือพนักงานอัยการในพื้นที่ที่รับผิดชอบ ทำความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาด้วย นอกจากนี้ ในคดีความผิดที่มีผู้เสียหาย ควรเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายมีสิทธิทำความเห็นหรือคัดค้านคำร้องขอพระราชทานอภัยโทษนั้น เพื่อให้กระบวนการพิจารณาและเสนอความเห็นของเรือนจำหรือทัณฑสถาน กรมราชทัณฑ์ หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมได้รับสมดุลทั้งสิทธิของผู้ต้องหาและความยุติธรรมต่อผู้เสียหายด้วย

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สืบราชสันตติวงศ์

บรรณานุกรม

- กฎกระทรวง การร้องทุกข์ การยื่นเรื่องราวใด ๆ หรือการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาของผู้ต้องขัง พ.ศ. 2563. (2563, 12 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 137 ตอนที่ 84 ก. หน้า 32 – 34.
- กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม. (2555). *การพระราชทานอภัยโทษ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 261 ทวิ / กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม*. นนทบุรี : กรมราชทัณฑ์.
- กรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย. (2525). *ประวัติการราชทัณฑ์ 200 ปี จัดพิมพ์เนื่องในโอกาส สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ราชทัณฑ์.
- กรมราชทัณฑ์. (2567) *สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ปล่อยตัว รายปี กรมราชทัณฑ์ สํารวจ ณ วันที่ 4 สิงหาคม 2567*. 5 สิงหาคม 2567, http://www.correct.go.th/rt103pdf/report_dist_year.php
- กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร. (ม.ป.ป.). *พระราชหัตถเลขา รัชกาลที่ 5 – 6 เล่มที่ 1*.
- กองทัณฑ์ปฏิบัติ กรมราชทัณฑ์. (2566). *ระยะเวลาดำเนินการ กลุ่มงานอภัยโทษ*. 20 ธันวาคม 2566. สืบค้นจาก <http://www.correct.go.th/pg/>.
- กองบรรณาธิการวารสารราชทัณฑ์. (2562). *พระมหากรุณาธิคุณต่อการได้รับพระราชทานอภัยโทษ*. *วารสารราชทัณฑ์*, 67(2), 20 – 25.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2562). *คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: บริษัท กรุงเทพมหานคร พับลิชชิ่ง จำกัด.
- คณิง ภาไชย. (2551). *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศีกฤทธิ ปราโมช. (2525). *สังคมไทยในลักษณะไทย เล่ม 1*. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์.
- เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. (2504). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2*. พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา.
- ชฎารัตน์ ทองรุต. (2556). *ความชอบธรรมของอำนาจในการอภัยโทษ*. [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัชพล ไชยพร. (2549). *แนวคิดเรื่องการให้อภัยโทษในสังคมตะวันตกยุคก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 18*. *วารสารกฎหมาย คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 25(2), 446 – 464.

รัฐสภา. (2567). *ญีปุ่น*. 30 เมษายน 2567. สืบค้นจาก

https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/ac/ewt_dl_link.php?nid=3869&filename=parsystem2.

ทวี เจริญพิทักษ์, และวงษ์ วีระพงศ์. (2497). *คำอธิบายโดยพิศดาร และระเบียบปฏิบัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : อักษรสารการพิมพ์.

นุชนาฏ มุกระ. (2554). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดกระทำความผิดซ้ำในคดีอาญาของผู้ต้องขังหญิง เรือนจำกลางเชียงใหม่*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ปกป้อง ศรีสนิท. (2563). *กฎหมายอาญาชั้นสูง*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน.

ปกรณ มณีปกณ์. (2553). *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เวิลด์เทรด ประเทศไทย.

ประเทือง ธนียผล. (2548). *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ปราโมทย์ นาครทรรพ. (2510). *การปรับปรุงประเทศไทยให้สอดคล้องกับความเจริญของบ้านเมืองตั้งแคว้นสมัยรัชกาลที่ 4 จนถึงรัชกาลที่ 6*. พระนคร : สภาสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

พจนาน โสภณาเจริญวงศ์. (ม.ป.ป.). *มาตรการลบล้างโทษ : ล้างมลทิน*. กรุงเทพมหานคร : กองกฎหมายไทยสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.

พรรณิภา พลศิลป์. (2553). *มาตรการเสริมโทษทางอาญา: ศึกษากรณีการให้ทำงานบริการสังคม*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประดิษฐอักษรนิติ. (2507). กรุงเทพมหานคร : คลังวิทยา.

พระราชกฤษฎีกา พระราชทานอภัยโทษเนื่องในโอกาสแรกนับแต่ขึ้นทรงราชย์สืบราชสันตติวงศ์ พ.ศ. 2559. (2559, 11 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 133 ตอนที่ 104 ก. หน้า 33 – 40.

พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 70 พรรษา 28 กรกฎาคม 2565 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา 12 สิงหาคม 2565 ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พ.ศ. 2565. (2565, 12 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 139 ตอนที่ 49 ก. หน้า 1 – 12.

พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 28 กรกฎาคม 2567 พ.ศ. 2567. (2567, 17 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 141 ตอนที่ 50 ก. หน้า 1 – 12.

- พระบริหารเทพธานี. (2511). *ประวัติศาสตร์ไทย*. กรุงเทพมหานคร : ประจักษ์วิทยา.
- พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475. (2475, 29 มิถุนายน).
ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 49. หน้า 166 – 179.
- พระราชบัญญัติเรือนจำทหาร พ.ศ. 2479. (2479, 29 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 53.
- เพ็ญจันทร์ โชติบาล. (2533). *พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ไทย*.
[วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท สาขาประวัติศาสตร์ ไม่ได้ตีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพลินตา ตันรังสรรค์. (2552). *พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการพระราชทานอภัยโทษ*.
จุลนิติ, 6(5), 67 – 78.
- มนตรี บุนนาค. (2542). *วิเคราะห์สาเหตุการกระทำผิดซ้ำในคดีเสพยาบ้า ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ต้องขัง
ในทัณฑสถานบำบัดกลางพิเศษ*. [วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท สาขาประวัติศาสตร์ ไม่ได้ตีพิมพ์].
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มองเตสกีเออ. (2528). *เจตนารมณ์แห่งกฎหมาย (วิภาวรรณ ตูยานนท์, ผู้แปล)*. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุพาวดี ปานช่วย. (2557). *การอภัยโทษ : ศึกษาหลักการพิจารณาตัวผู้ต้องโทษเป็นรายบุคคล
และนโยบายทางอาญา*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาประวัติศาสตร์ ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัย
ธุรกิจบัณฑิต.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2566, 1 กันยายน) เล่ม 140 ตอนที่ 40 ข เลขที่ 1/2566.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพมหานคร : ศิริ-
วัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน).
- วิเชษฐ เครือวานิชกิจ. (2531). *ระบบการอภัยโทษ : ศึกษาจากความเห็นของผู้บัญชาการเรือนจำและ
ผู้ปกครองหรือผู้อำนวยการทัณฑสถาน*. [วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท สาขาประวัติศาสตร์ ไม่ได้ตีพิมพ์].
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศิลป์ชัย ลีลิตธรรม, และวงศกร เพิ่มผล. (2563). *การศึกษาปัจจัยและแนวทางป้องกันตามหลัก
เบญจศีล เพื่อส่งเสริมการไม่กระทำความผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัด
สมุทรปราการ*. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- ศิวพร เจียสกุล. (2564). *กรอบแนวคิดใหม่: การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475. วารสารวิชาการไทย
วิจัยและการจัดการ, 2(1), 90 – 98*.
- ศิริ ปะทะชินัง. (2550). *การอภัยโทษ : ศึกษาปัญหาทางกฎหมายในการอภัยโทษ*. [วิทยานิพนธ์
ปริญญาโท สาขาประวัติศาสตร์ ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, กรุงเทพมหานคร.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2567). *พระราชทานอภัยโทษ*. 20 เมษายน 2567. สืบค้นจาก
<http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=พระราชทานอภัยโทษ>.

- สมเด็จพระยามหาราชานุภาพ. (2503). พระประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช. พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา.
- สมเด็จพระยามหาราชานุภาพ. (2314). ความทรงจำ. ธนบุรี : เฉลิมชัยการพิมพ์.
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาอดิศัยราชานุภาพ. (2531). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1. กรุงเทพมหานคร : กอววรรณคดีและประวัติศาสตร์.
- ส่วนอภัยโทษ สำนักทัณฑ์ปฏิบัติ กรมราชทัณฑ์. (ม.ป.ป.). คู่มือ การขอพระราชทานอภัยโทษ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). ธนบุรี: ส่วนอภัยโทษ สำนักทัณฑ์ปฏิบัติ กรมราชทัณฑ์.
- เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เล่ม 3. (2482). พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์.
- สุพจน์ ธรรมมา. (2525). การศึกษาระบบการอภัยโทษ [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท] มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุพร อิศรเสนา, ม.ล.. (2528). การทำหนังสือทูลเกล้าถวายฎีกา. กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ.
- สุพิชฌาย์ ศิริวัฒนา สีตะสิทธิ์. (2558). แนวทางที่เหมาะสมในการลงโทษและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดซ้ำในกระบวนการยุติธรรมไทย. [วิทยานิพนธ์ ปริญญาตรี] มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี. สถาบันบัณฑิตพัฒน.
- สุรพล คงลาภ. (2534). นิรโทษกรรม : ศึกษาเกี่ยวกับเงื่อนไขและผลของกฎหมาย. [วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท] มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรศักดิ์ ชะมารัมย์. (2559). ลักษณะโครงสร้างและหลักการบริหารราชการไทยในสมัยกรุงสุโขทัย. วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพฯ, 3(3), 55-62.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2549). รวมบทความวิชาการเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล อดุลยเดชมหาราชทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี.
- สุวรรณ ใจคลองแคล้ว. (2546). สาเหตุการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำพิเศษธนบุรี. [วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท] มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- หนังสือสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ที่ นร. 0601/075 ลงวันที่ 15 ตุลาคม 2561
- อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. (2556). ทฤษฎีอาญา. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน.
- อรรถญา สุวรรณบุบผา. (2518). หลักอาชญาวิทยา. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- อุมาพร สิทธิบุญญา. (2549). การอภัยโทษในประเทศไทย : ศึกษากรณีการอภัยโทษเป็นการทั่วไป. [วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท] มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Albert W. Alschuler. (1979). Plea Bargaining and Its History. *Law & Society Review*, 13(2), 211 – 245
- Cesare Beccaria. (1971). *On Crime and Punishment, Theories of punishment*. Bloomington : Indiana University Press.

- Digital Panopticon. (2023). *Pardoning*. December 25, 2023. Retrieved from : <https://www.digitalpanopticon.org/Pardoning>.
- Donald J. Newman. (1978). *Introduction to Criminal Justice*. (2nd ed.). New York : J. B. Lippincott Company.
- Edwin H. Sutherland, Donald R. Cressey and David F. Luckenbill. (1992). *Principles of Criminology*. (11th edition). New York : Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Encyclopedia. (2024). *Amnesty and Pardon*. August 30, 2024. Retrieved from : <https://www.encyclopedia.com/law/legal-and-political-magazines/amnesty-and-pardon>
- Encyclopaedia Britannica. (2024). *Talion*. August 20, 2024. Retrieved from : <https://www.britannica.com/topic/talion>
- Humbert, W.H. (1941). *The Pardoning Power of the President, The American Council on Public Affairs*. Washington D.C..
- Japan Ministry of Justice. (1960). *A Rehabilitation of Offenders and Amnesty in Japan*. Tokyo : Government Printing.
- J. E. Hall Williams. (1982). *Criminology and criminal justice*. London : Butterworths.
- John Burke. (1977). *Jowitt's Dictionary of English Law Volume 2*. (2nd ed.). London : Sweet & Maxwell.
- Koshi George M. (1970). *The Japanese legal advisor: crimes and punishments*. Tokyo : Rutlan.
- Leon Radzinowicz. (1948). *A History of English Criminal Law Vol 1 The Movement for Reform*. London : Stevens and Sons Limited.
- L. W. White, and W. D. Hussey. (2015). *Government in Great Britain, the Empire, and the Commonwealth*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Offender Rehabilitation Act (Act No. 88 of 2007) Ordinance for Enforcement of the Pardon Act Ministry of Justice (Ordinance No. 78 of 1947)
- Pardon Act (Act No. 20 of 1947)
- Sir Frank Newsam. (1954). *The Home Office*. New York : Oxford University Press Inc.
- T. Willes Chitty. (1909). *The Laws of England, Volume 7*. London : Butterworth.

Wayne L. Morse, Henry Weihofen and Hans Von Hentig. (1939). *The Attorney General's Survey of Release Procedures, Pardon, Volume 3*. Washington : United States Government Printing Office.

William F. Duker. (1977). The President' Power to Pardon: A Constitutional History. *William & Mary Law Review*, 18(3), 475 – 538.

Yosiyuki Noda. (1976). *Introduction to Japanese law*. (3rd Printing). Tokyo : University of Tokyo Press.

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อสกุล	นายกฤติพัฒน์ มุลศิริ
วัน เดือน ปี เกิด	7 พฤษภาคม 2536
สถานที่เกิด	จังหวัดนครสวรรค์
ที่อยู่ปัจจุบัน	จังหวัดนครสวรรค์
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรีนิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2557
ประวัติการทำงาน	สำนักงานกฤติพัฒน์ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ ตำแหน่ง ทนายความ

